

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YUNANİSTAN'DA DİL SORUNU'NUN
TARİHSEL GELİŞİMİ VE BİRİNCİ
EVREDE YAŞANAN TARTIŞMALAR**

BURCU CAYMAZ BİLGİN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. İBRAHİM KELAĞA AHMET

EDİRNE 2019

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI... ANABİLİM DALI

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burcu ÇAYMAZ BİLGİN

tarafından

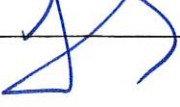
hazırlanan

"Yunanistan'da Dil Sorununun Tarihsel Gelişimi ve Birinci Erede Yabancı Tartışmaları"

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 17.06.2019. Pazartesi günü saat

11:30 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin

* Kabul Edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr. Levent KAYAPINAR	Kabul Edilmesine	
Doc. Dr. İbrahim KELAGA AHMET (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Ferhan KIRLIÖZME NOLLAOĞLU	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

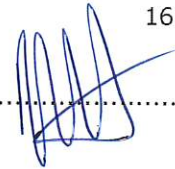
T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10269882
Yazar Adı / Soyadı	BURCU CAYMAZ BİLGİN
T.C.Kimlik No	28345406844
Telefon	5337656269
E-Posta	burcuaymaz@yahoo.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Yunanistan'da Dil Sorunu'nun Tarihsel Gelişimi ve Birinci Evrede Yaşanan Tartışmalar
Tezin Tercümesi	The Historical Development of The Language Question in Greece and The Discussions in the First Phase
Konu	Dilbilim = Linguistics ; Dilbilim = Linguistics
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	145
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. İBRAHİM KELAĞA AHMET
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	İki değişkelilik, İki biçimlilik, Dil Sorunu, Attikizm, Katharevusa, Dimotiki, İosipos Misiodakas, Evgenios Vulgaris

16.07.2019

İmza:.....

Tezin Adı: Yunanistan’da Dil Sorunu’nun Tarihsel Gelişimi ve Birinci Evrede Yaşanan Tartışmalar

Hazırlayan: Burcu CAYMAZ BİLGİN

ÖZET

Yunanistan’ı ve Yunanlıların yayılmış oldukları coğrafyayı en çok etkileyen problemlerden biri, Antik Çağ’dan günümüze kadar uzanan süreçte gelişmiş ve toplumun her alanında büyük etkisini göstermiş *iki değişkenlik* ya da *iki biçimlilik* olarak adlandırılan Dil Sorunu’dur. Bu sorun ilk kez MÖ 1. yüzyılda “Attikizm” akımı ile kendini göstermiştir. Bu akımın sembolü haline gelmiş Attik lehçesi ise Büyük İskender’in fetihleri ile Yunan coğrafyasından sonra Anadolu, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da ortak bir dil halini almıştır. Zamanla tüm bu coğrafyalarda halkın konuştuğu ve yazdığı dil arasında büyük farklılıklar oluşmaya başlamıştır.

Dil Sorunu, Avrupa’daki Aydınlanma hareketleri sonucunda ortaya çıkan özgürlükçü halk hareketlerinin etkisiyle dikkat çekmeye başlamıştır. 18. yüzyılın ilk yarısından itibaren yayımlanan bazı eserlerde resmi olarak tanımlanmıştır. Bu sorunun ilk resmi evresini Evgenios Vulgaris ve onun öğrencisi İosipos Misiodakas arasında geçen tartışmalar oluşturur.

Yunanistan’ın 1830’da bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkışının ardından bu sorun, eğitimi ve ticari ilişkileri etkilediği kadar siyaseti ve edebiyatı da etkilemeye devam etmiştir. Resmi dili (Katharevusa) anlamayan halk kesimi ise eğitimde büyük sorunlar yaşamıştır. Bağımsızlık döneminden sonra özellikle bu soruna yönelik çalışmalar yapılmıştır. Başa geçen iktidarlar sistemi sürekli değiştirerek bazen Katharevusaya, bazen de Dimotikiye değer vermişlerdir. Diğer taraftan halk dilini eski ağıdalı yazı dilinden ayırmak, halkın entelektüel

gelişimini sağlamak için çalışmalar yapan aydınlar ile eski dilin korunması ve kullanılması için uğraşan muhafazakâr kesim arasında büyük çatışmalar yaşanmış, nitekim bu çatışmalar iki değişkelilik sorununu gündelik yaşama önemli ölçüde yansıtmıştır.

Anahtar Kelimeler: İki değişkelilik, İki biçimlilik, Dil Sorunu, Attikizm, Katharevusa, Dimotiki, İosipos Misiidakas, Evgenios Vulgaris.

Name of Thesis: The Historical Development of The Language Question in Greece and The Discussions in the First Phase

Prepared by: Burcu CAYMAZ BİLGİN

ABSTRACT

One of the problems that most affected Greece and the Greeks' geography was the Language Question, also known as diglossia, which developed in the process from Antiquity to the present and showed great influence in all areas of society. This issue has first shown itself with "Atticism" movement in the 1st century BC. Attic dialect, which turned into the symbol of this movement, became a common language in the Greek main geography, Anatolia, Middle East and North Africa after the conquests of Alexander the Great. In time, serious differences between the written and spoken language of the public began to emerge in all these geographies.

The Language Question has begun to draw attention with the influence of the libertarian social movements that emerged as a result of Renaissance and Reform movements in Europe. It has been officially defined in some of the publications since the first half of the 18th century. The first phase of the formal discussion of this issue is the controversy between Evgenios Voulgaris and his student Iosipos Moisiodakas.

Following the emergence of Greece as an independent state in 1830, the problem of diglossia continued to affect its politics and literature as much as education and trade relations. The public, who did not understand the official language (Katharevousa), had serious problems in education. After the independence period, the studies concerning this problem were carried out. The ruling governments have changed the system constantly and they sometimes

value Katharevousa, and some other times they value Dimotiki. Thus, the Language Question has now become a political material. On the other hand, there have been serious conflicts between intellectuals who try to separate public language from the old ornate style written language in order to ensure the intellectual development of the people and conservatives of the old language; as a matter of fact these conflicts have reflected the problem of diglossia upon literature and everyday life.

Keywords: Diglossia, The Language Question, Atticism, Katharevousa, Dimothiki, Iosipos Moisiidakas, Evgenios Voulgaris.

ÖNSÖZ

“Yunanistan’da Dil Sorunu’nun Tarihsel Gelişimi ve Birinci Evrede Yaşanan Tartışmalar” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Yunan anakarasında ve Yunanca konuşan toplulukların bulunduğu coğrafyalarda MÖ 4. yüzyılda ortaya çıkmış ve günümüze değin gelişmiş iki değışkelilik/ iki biçimlilik sorunu iki safhada değlendirilmektedir. Tezin birinci bölümünde asırlar boyu Yunan anakarasında ve Yunanca konuşan halkların bulunduğu coğrafyalarda iki değışkelilik sorununun nasıl ortaya çıktığı, Yunancanın gelişim evreleri, konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıkların bu coğrafyaları sosyokültürel anlamda nasıl sarsıntıya uğrattığı anlatılmaktadır. İkinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde bu sorunun ne zaman resmi olarak ele alındığı, dönemin iki önemli aydını Evgenios Vulgaris ve İosipos Misiodakas arasında çıkan tartışmalar ele alınmaktadır. Dil Sorunu’nun ilk kez masaya yatırıldığı 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan bu tartışmalar çerçevesinde sorun genel olarak izah edilmeye çalışılmaktadır.

Tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, ilgisini ve emeğini benden esirgemeyen çok değerli hocam Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET’e, tezimin düzenlenmesinde canla başla çalışan arkadaşım Dr. Yasemin GÜRSOY’a ve desteklerini benden esirgemeyen Öğr. Gör. Ümmügülsüm DOHMAN ile Arş. Gör. Atilla BİRBİR’e, kaynak araştırmalarım için bana çok yardımcı olan sevgili babam Tayfun CAYMAZ’a ve eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan canım aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YUNANİSTAN'DA DİL SORUNU'NUN BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE DEK GELİŞİM EVRELERİ

1.1. Klasik Yunanca Öncesi Dönem (MÖ 4000 – MÖ 1400).....	9
1.2. Klasik Yunanca Dönemi (MÖ 1400-MÖ 323).....	12
1.3. Helenistik Dönem Yunancası (MÖ 323 - MS 395).....	16
1.3.1. İskenderiye ve Bergama Okulları	19
1.4. Ortaçağ / Bizans Yunancası Dönemi (395 –1453).....	20
1.5. Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde Yunanca (1453-1821)	24
1.5.1 Osmanlı Döneminde Rum Okulları	25
1.6. Yunan İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı Sonrası Yunanca (1821 - Günümüz).....	29
1.6.1. Edebiyat Ekolleri ve İşlevleri.....	36
1.6.1.1. Eski Atina Ekolü (1830-1880)	36
1.6.1.2. Yedi Adalar Ekolü (1818-1911).....	37
1.6.1.3. Yeni Atina Ekolü (1880-1922).....	38
1.6.2. Evangelika ve Orestiaika Olayları	39

İKİNCİ BÖLÜM

DİL TARTIŞMALARINDA TUTUCU ANLAYIŞI TEMSİL EDEN AYDINLANMACI EVGENİOS VULGARİS

2.1. Evgenios Vulgaris (1716-1806)	47
2.1.1. Yaşamı	47

2.1.1.1. Eğitim Yılları.....	48
2.1.1.2. Öğretmenlik Yılları	50
2.1.1.3. İstanbul Yılları: Patrikhane Akademisi ve Patrikhane ile İlişkiler	54
2.1.1.4. Vulgaris'in Voltaire ile Etkileşimi	56
2.1.1.5. Rusya Yılları: Çariçe II. Ekaterina ile İlişkileri	56
2.1.1.6. Ölümü.....	59
2.2. Aydınlanma Dönemi ve Vulgaris	60
2.2.1. Vulgaris ve Dil	61
2.2.2. Mantık (Λογική) Üzerine Eleştiriler	63
2.2.3. Vulgaris'in Felsefeye Bakış Açısı.....	64
2.2.4. Vulgaris'e Karşı Tepkiler: Misiidakas ve Psalidas İle Tartışması	65
2.3. Vulgaris'in Eğitim Verdiği Okullar	67
2.3.1. Marutsea Koleji (1742-1746) – (1749-1752).....	67
2.3.2. Kozani (Stoa) Koleji (1746 - 1749)	69
2.3.3. Athoniada (Aynaroz) Akademisi (1753-1759)	69
2.3.3.1. Akademi Programı	70
2.3.3.2. Athoniada Akademisi'ndeki Çarpışmalar	71
2.3.4. Patrikhane Akademisi (1760-1761)	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL TARTIŞMALARINDA HALK DİLİNİ SAVUNAN AYDINLANMACI İOSİPOS MİSİODAKAS

3.1. İosipos Misiidakas (1730-1800).....	73
3.1.1. Yaşamı	74
3.1.1.1. Kökeni Hakkında Bilgiler	74
3.1.1.2. Eğitim Yılları	75
3.1.1.2.1. Athoniada Akademisi ve Batı Felsefesi ile Tanışması.....	76
3.1.1.2.2. Padova Üniversitesi ve Eğitimdeki Yükselişi	77
3.1.1.2.3. Yaş (İasio) Akademisi (1767-1776).....	78
3.1.1.3. Bükreş'ten Ayrıldıktan Sonraki Dönem	81
3.1.1.4. Ölümü	82
3.2. Misiidakas ve Felsefe	82
3.3. Misiidakas ve Dil.....	83
3.4. Misiidakas'ın Eserleri.....	84

3.4.1. Savunma (Απολογία) - Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας) - Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία Περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία)	84
--	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVGENİOS VULGARİS VE İOSİPOS MİSİODAKAS ARASINDA DİL ODAKLI ÇEKİŞMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Dil Sorununun Üç Temel Evresi.....	89
4.2. Dil Sorunu'nun Birinci Evresi Öncesi Dil Konusunda Atılan Adımlar	90
4.3. Dil Sorunu'nun Birinci Evresinin Değerlendirilmesi	94
4.4. Vulgaris ve Misiodakas Arasındaki Söz Düellosu	97
 SONUÇ	 103
KAYNAKÇA.....	109
EKLER	120

GİRİŞ

Yunanlıları asırlarca meşgul etmiş bir konu olan Dil Sorunu (Γλωσσικό Ζήτημα), 1976 yılında Yunan Devleti'nin Dimotikiyi resmi dil olarak kabul etmesinin ardından resmi olarak son bulmuştur. Büyük İskender'in Mezopotamya, Asya, Mısır gibi uzak coğrafyalara uzanarak Helen kültürünü buralara yayma isteği sonucunda, Yunanca bu coğrafyaların dilleri ve kültürleri ile kaynaşarak morfolojik ve fonetik birçok değişikliğe maruz kalmıştır. Bunun sonucu olarak konuşma ve yazı dilinde ciddi farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar MÖ 1. yüzyılda **Attikizm** akımının yükselişi ile¹ ilk kez ifade fırsatı bulmuştur. Dönemin birçok aydını Attika Bölgesi'nde kullanılan Attik lehçesinin Yunan dilinin asıl görüntüsünü oluşturduğuna ve bu dile geri dönüş yapmanın bu sorunu çözeceğine inanmaktaydı. Bu gruba Attikistler adı verilmiştir. Onlar, Aristoteles, Platon, Thukidides gibi filozofların eserlerini Attik lehçesinde yazdığını, bu dilin yüksek manaları açıklamaya elverişli yegâne dil olduğunu düşünmekte ve halk dilini “farklılaşmış”, “yozlaşmış” hatta “bayağı” olarak değerlendirmekteydiler. Bu sebeple Attikistler, MÖ 4. yüzyıldan itibaren bir **lingua franca**'ya (geçer dil) dönüşen Yunancanın söz ve yazım zorlukları nedeniyle onu standart bir yapıya ulaştırmak istemişlerdir.

Büyük İskender'in fetihlerinden sonra Asya, Kuveyt Afrika gibi coğrafyalara yayılan Attik lehçesi, kültürel etkileşimlerden sonra büyük ölçüde başkalaşmıştır. Yunanca yeni görüntüsü ile MÖ 4. yüzyıl ile MS 6. yüzyıl arasında hüküm sürecektir olan Helenistik dilin (Ελληνιστική Κοινή) ortaya çıkmasına vesile olurken, bu yeni dilin vereceği mücadele ise Yeni Yunan Devleti kurulana kadar sürecektir. İncil'in yazıldığı dil olması nedeniyle başlarda büyük itibar gören Helenistik dil, eski dil savunucularının yoğun baskısı nedeniyle yüzyıllar boyunca geri planda kalmıştır. Böylece resmi hayatta Attik

¹ Kiriakos Tsantsanoglu, “Αττικισμός και Αντιαττικισμός”, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kipidakis), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (Μ.Ι.Ε.Τ.), Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α), Ατina, 2015, s.114.

lehçesi kullanılırken, gündelik hayatta ise Helenistik dil kullanılmıştır.

İki değişkelilik² sorunu Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldıktan sonra Doğu Roma olarak adlandırılan Bizans İmparatorluğu'nda da varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu dönemde, resmi dil yine Attik lehçesi iken, konuşma dili Helenistik dildir. Bizans Dönemi'nde konuşma diline Latince, Venedikçe (Veneto), Slavca, Türkçe, Arapça kelimeler dâhil olmaya başlamıştır. Böylece sürekli gelişen ve değişen halk dili ile tamamen bir özenti geleneğini sürdürmeye çalışan Attik lehçesi arasındaki uçurum iyice büyümüştür. 10. yüzyıldan sonra halk dili yavaş yavaş kendini bazı edebi eserlerde, halk türkülerinde göstermeye başlamıştır. Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde Attik lehçesinin bir uzantısı sayılan Katharevusa resmi dildi. Dönemin ünlü aydınlarından **Theofilos Koridaleas** (1570-1645), **Aleksandros Mavrokordatos** (1791-1865), **Evgenios Vulgaris** (1716-1806) teolojik felsefe ile bu dili birbirinden ayıramayan önderler haline gelmişlerdir. Diğer yandan Batı Aydınlanması'ndan oldukça etkilenmiş Yunan diasporası başta Venedik, Bükreş, Paris, Trieste gibi şehirlerde Aydınlanma kültürünü devam ettirecek Yunan Okulları kurmuştur. Bu okullar, Skolâstik Aristo felsefesinin, teolojinin ve Attik lehçesinin kalıplaşmış bilgilerinden ziyade deneysel felsefe, fizik, matematik, coğrafya gibi pozitif bilimleri ön plana çıkarmaya çalışmıştır.

Yunanlıların önündeki en büyük karanlığın eğitimsizlik olduğuna inanan Korfulu **Nikolaos Sofianos** (1500-1552) halk dilinin ilk gramer kitabını 1550 yılında yayımlamıştır. Bu, dönemi için çok büyük bir adımdır ancak Sofianos'un çabaları eski taraftarları nedeniyle herhangi bir karşılık bulamamıştır. Halk dilinin eğitimdeki önemi üzerine sırasıyla **Methodios Anthrakitis** (1660-1749), **Antonios Katiforos** (1696-1763), **Vikendios**

² Tek bir dilde iki biçimlilik anlamına gelen iki değişkelilik terimi, aynı dili kullanırken birbirinden farklılıklar gösteren iki değişke ya da biçime vurgu yapar. İki değişkeden biri üst değişkedir ve bu değişke bireyin sosyal durumunun yüksekliğini göstermektedir. Alt değişke ise bireyin etnik kökenini ya da sosyal durumunun düşüklüğünü göstermektedir (Gülşat Bican, "İki dilliliğin tanımlanması: Kuramsal Tartışmalar ve Güncel Yaklaşımlar", *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2017, s.357).

Damodos (1700-1752) önemli girişimlerde bulunmuşlardır. Fakat eski dil yanlılarınca “bayağı, yozlaşmış dil savunucusu” olmakla ya da “din dışı” davranmakla suçlanmıştır.

Dil Sorunu Yunanca konuşulan coğrafyalarda Attikizm akımı ile ilk defa ifade bulmasına rağmen, resmi olarak tanımlanması ve tartışılması aslında 18. yüzyılın ikinci yarısıdır. Önceleri Attik lehçesi ve Helenistik dil (halk dili) arasında yaşanan savaşlar artık “basit üslup” olan alt değişke ve “yüksek manaları ifade eden dil” olan üst değişke arasında yaşanmaya başlamıştır. Bu yüzyılda Batı’daki Aydınlanma hareketinin etkisiyle pozitif bilimlere karşı ilgi artarken, fizik, coğrafya, matematik üzerine yazılmış eserlerin çevirileri yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde, aydınlar arasındaki en büyük sorun ilgili eserlerin dilinin hangi üslup ile yazılacağıydı. 19. yüzyılda ise bu iki üslup, eski dili temsilen Katharevusa (arı dil), halk dilini temsilen Dimotiki olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

18. yüzyılın Skolâstik Aristo felsefesine ve eski dile bağlı aydınlarından biri olan Evgenios Vulgaris ve onun ampirik (deneysel) felsefe ve halk diline bağlı öğrencisi **İosipos Misiidakas** (1725-1800) arasındaki tartışmalar Dil Sorunu’nun resmi olarak tanımlandığı birinci evresini oluşturmaktadır. Vulgaris’in önce Yanya’daki Marutsea Koleji’nde daha sonra da Athos’daki Athoniada (Aynaroz) Akademisi’nde öğrencisi olan Misiidakas, öğretmeni Vulgaris’in dönemin ünlü bilim eserlerini Attik lehçesine çevirmesini ve çevirileri derste öğrencilerine yorumlatmasını çok eleştirmiştir. Misiidakas, eski dilin öğretiminin eğitime engel oluşturduğunu düşündüğü için dönemin bilimsel eserlerini günlük dile çevirmektedir. Böyle değerli eserleri yüksek manaları açıklayan bir dille çevirmemesine öfkelenen Vulgaris, “*Yozlaşmış dille felsefe yapıyorlar!*” sözüyle diller savaşını da başlatmış olur.

Halk dili ve yazı dili arasındaki savaşın ikinci evresini dilde “Orta Yol”u savunan **Adamantios Korais** (1748-1833) ve Fenerliler arasında yetişen,

Attik lehçesi ilkelerine bağlı kalmaya çalışan **Panagiotis Kodrikas** (1762-1827) arasındaki tartışmalar, üçüncü evresini ise her ikisi de dilbilimci olan **Yannis Psiharis** (1854-1929) ve **Georgios Hatzidakis** (1848-1941) arasındaki tartışmalar oluşturmaktadır.

Yunan Devleti 1830’da resmi olarak bağımsızlığını kazandıktan sonra da Dil Sorunu, yeni devletin en önemli problemlerinden biri olmuştur. Başa geçen bazı hükümetler eski dil savunuculuğu yaparken bazı hükümetler ise halk dilinin gelişmesi ve öne çıkması için mühim adımlar atmıştır. Dil Sorunu siyasi bir malzeme halini alırken, toplum içinde de ciddi ayrılıklar ve savaşlar yaşanmasına engel olunamamıştır. Halk dili savunucuları “*ateist*”, “*dinsiz*”, “*anarşist*” gibi ithamlara maruz kalırken, halk dili savunuculuğu komünizm ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. 20. yüzyılın başında patlak veren Evangelika ve Orestiaika olayları Dil Sorunu’nun neden olduğu en kanlı iki olay olarak tarihe geçmiştir. 1976’da devletin Dimotikiyi resmi dil olarak kabul etmesine kadar gelgitlerle geçen bu süreç Yunanistan tarihinde ciddi yaralar açmıştır.

Bu tezde, Dil Sorunu’na geniş bir perspektiften bakılmakta ve konu dört ana çatı altında ele alınmaktadır. Tezin birinci bölümünde Dil Sorunu’nun ortaya çıkışından 1976’da Dimotikinin resmi dil olarak kabul edildiği süreye kadarki süreç ana hatlarıyla incelenmektedir. Bu bölümde bu konuyla ilgili birçok önemli eser, makale ve tez dikkatlice araştırılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Dil Sorunu’nun resmi olarak ortaya çıktığı birinci evre incelenmektedir. Bu evrede, dil konusunda tutucu bir anlayış benimseyen Evgenios Vulgaris’in hayatı, eğitim verdiği okullar, eserleri, dil, felsefe, bilim konularına bakış açısı değerlendirilmiştir. Vulgaris hakkındaki bilgilerin netleştirilmesinde özellikle Vulgaris üzerine yazılmış doktora tezleri bu çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, deneysel felsefeye gönülden bağlı İosipos

Misiodakas'ın bu safhadaki pozisyonu, hayatı, eğitim verdiği okullar, dil-felsefe konularına bakış açısı ele alınmaktadır. Misiodakas'ın *Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία Περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία)*, *Savunma (Απολογία)*, *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* adlı eserleri de onun dil, felsefe, bilim, eğitim konularındaki fikrinin anlaşılmasında önemli katkılar sağlamıştır.

Tezin son bölümü olan dördüncü bölümde Vulgaris ve Misiodakas'ın Dil Sorunu üzerine yaptıkları atışmalar kısaca değerlendirilmiştir. Bu bölümde Vulgaris'in *Mantık (Λογική)*, Misiodakas'ın ise *Coğrafya Teorisi* ve *Savunma* eserlerinin söz düellosuyla ilgili bölümleri incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YUNANİSTAN’DA DİL SORUNU’NUN BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE DEK GELİŞİM EVRELERİ

Yunanistan’da dil sorunu ya da iki değişkelilik sorunu, 18. yüzyılın ortalarında Yunan anakarasında milli kimliğin oluşması sürecinde belirgin bir görünüm kazanmıştır.³ Bu sorun, yüzyıllar içinde hangi dilin ulusal kimliği temsil edecek dil olacağına karar vermek için ortaya çıkmış ve zamanla adeta bir savaşa dönüşmüştür. Bir tarafta halkın konuştuğu ve sürekli gelişmekte olan *halk dili* (*Δημοτική*)⁴, diğer tarafta ise köklerini Antik dönemden alan yüzyıllar içinde birçok değişikliğe uğramış, ağdalı bir yazı dili bulunmaktadır. Bu nedenle bu “savaşın” kökleri Eski Yunan’a kadar taşınabilir.

Diller arasında yaşanan bu “savaşın” her evresinde iki taraf olmuştur. Birinci taraf, Eski Yunan’dan beri süregelen bir geleneği temsil etme amacı taşıyan eski dil taraftarlarından, Attik lehçesini⁵ ve daha sonraki yüzyıllarda bu lehçeyi temel alan *Katharevousa* (*Καθαρεύουσα*)⁶ destekleyenlerden oluşmaktaydı. İkinci taraf ise, Helenistik Yunancanın devamını oluşturarak günümüze kadar uzanan Dimotikiyi (halk dili) temsil edenlerin oluşturduğu gruptu.

³ Tatiani Kotrotsu-Londu: “Το Ελληνικό Γλωσσικό Ζήτημα”, *Επιστημονικό Βήμα*, Atina, 2004, s.40-41; Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.23.

⁴ Geoffrey Horrocks, *Ελληνικά: Ιστορία της Γλώσσας και των Ομιλητών της*, Εστία, Atina, 2014, s.593-596.

⁵ Attik lehçesi Antik Yunan döneminde Atina şehir devletinin resmi lehçesiydi. Bu lehçe, Yunan şehir devletleri içinde Atina Devleti’nin MÖ 5. yüzyıldaki kültürel gelişimi nedeniyle önem kazanmıştır. Bu nedenle bundan sonraki dönemlerde bu lehçe ölçü alınarak yazılı eserler verilmeye çalışılmıştır (Henri Tonnet, *Ιστορία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Atina, 2009, s.35, 36; Dimitrios E.Tompaïdis, *Επίτομη της Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας*, Atina, 1982, s. 18.).

⁶ Geoffrey Horrocks, *a.g.e.*, 2014, s.625-627.

Büyük İskender'in fetihlerinden ve Yunan medeniyetinin büyük bir coğrafyaya yayılmasından sonra birçok aydın ve yazar, antik dönem Yunan yazarların ve filozoflarının kullandığı Attik lehçesinin Yunancanın en önemli lehçesi olduğunu iddia ederek bu lehçede eserler verilmesi gerektiğini savundular.⁷ Bu aydınlar, MÖ 1. yüzyılda artık bir isme ve şöhrete kavuşturmuş oldukları Attik lehçesine sıkı bir şekilde bağlanarak “Attikistler”⁸ adını aldılar.

Attikistlerin başlattığı hareket neticesinde birkaç asır egemenliğini koruyan ve zamanla ulaştığı alanlarda morfolojik, fonetik değişimlere de uğrayan Helenistik Yunanca resmi dil olma özelliğini yitirmiştir. Eski antik dilin yeniden canlandırılması arzusu da antik yazarlara ve eserlere duyulan özlemin artması ile gizliden gizliye bir milli ülkü oluşturmaya başlamıştır.⁹ Resmi dil, yerini Helenistik Yunancadan Attik lehçesine bırakmıştır. Dönemin ünlü yazarları, Eski Yunan'da yaşanan edebi gelişmeye dikkat çekerek eğer dili taklit ederlerse o dönemin şartlarına ve ihtişamına geri döneceklerini düşünmüşlerdir.¹⁰

Attik lehçesi, MÖ 4. yüzyılda Makedonya Krallığı'nın II. Filip döneminde resmi dil olarak kullanılmaktaydı.¹¹ Büyük İskender, fetihlerinden sonra Yunan anakarasını, Asya ülkeleri ile kaynaştırmıştır. Böylece Attik lehçesi, çeşitli dilleri konuşan kitlelere ulaştıktan sonra morfolojik, fonetik değişikliklere maruz kalarak geniş bir coğrafyada kullanılan ortak bir dile dönüşmüştür.¹²

⁷Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, Atina, 2000, s.113; Dimitrios E. Tompaidis, *a.g.e.*, s.51.

⁸Nikolaos Andriotis, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας: Τέσσερις Μελέτες*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Thessaloniki (Selanik), 2005, s.58.

⁹ Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.18,19.

¹⁰Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.19; Nikolaos Andriotis, *a.g.e.*, s.57.

¹¹Dimitrios E.Tompaidis, *a.g.e.*, s.28; Nikolaos Andriotis, *a.g.e.*, s.27.

¹² Geoffrey Horrocks, *a.g.e.*, s.109-174.

Dil probleminin nasıl ortaya çıktığını incelemek için öncelikle Yunan dilinin gelişim dönemlerini ana hatlarıyla gözden geçirmek gerekir. Yunanca genel olarak Klasik Yunanca öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem içinde ele alınmaktadır. Bunun nedeni arkeolog Michael Ventris'in, çalışma arkadaşı John Chadwick yardımı ile 1953 yılında Linear B (Çizgisel B) yazısını çözmüş olmasıdır. Bu yazının okunmasıyla dil tarihçileri Klasik Yunanca dönemini MÖ 1400'lü yıllardan itibaren başlatmıştır.¹³ Böylece bu veriler öncesinde Dipilos'ta (Δίπυλος) bulunan ve MÖ 8. yüzyıla tarihlendirilen yazıtın en eski Yunanca örnek olmadığı da ortaya çıkarılmıştır.¹⁴

Yunancanın gelişim dönemleri genel hatlarıyla şu şekilde değerlendirilmektedir:¹⁵

Klasik Yunanca Dönemi (MÖ 1400-MÖ 323) Helenistik Dil Dönemi (MÖ 323-MS 395) Ortaçağ / Bizans Yunancası Dönemi (395 –1453) Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi Yunancası (1453-1821) Yunan İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı Sonrası Yunanca (1821- Günümüz)
--

Yukarıdaki tablodan farklı olarak Gerasimos Markandonatos, Georgios Babiniotis, Manolis Triandafillidis ve Georgios Hatzidakis gibi bazı önemli dilbilimciler ise Yunan dilinin gelişim dönemlerini aşağıdaki tabloda yer aldığı şekilde kabul etmektedirler.¹⁶

¹³ Gerasimos Markandonatos, *Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής*, Atina, 2005, s.13-14

¹⁴ Gerasimos Markandonatos, *a.g.e.*, s.13.

¹⁵ Dimitrios E. Tombaidis, *a.g.e.*, s. 4.

¹⁶ Gerasimos Markandonatos, *a.g.e.*, s.14.

Klasik Yunanca Öncesi Dönemler		1. ----- / MÖ 3000 2. MÖ 3000 - MÖ 1400
Klasik Yunanca ve Sonrası Dönemler	1.Klasik Dönem Yunancası	MÖ 1400- MÖ 323
	2.Helenistik Dönem Yunancası	MÖ 323 - MS 330
	3.Orta Çağ Dönemi Yunancası	MS 330 - 1453
	a) Erken Bizans Dönemi Yunancası	MS 330 - 600
	b) Orta Bizans Dönemi Yunancası	MS 600 - 1200
	c) Geç Bizans Dönemi Yunancası	MS 1200 - 1453
	4. Çağdaş Yunanca Dönemi	MS 1453 - Günümüz

1.1. Klasik Yunanca Öncesi Dönem (MÖ 4000 – MÖ 1400)

Yunan anakarasında Yunan öncesi topluluklar hakkında çok fazla bilimiz yoktur. Genelde uygarlık merkezinin Girit olduğu tespit edilmektedir.¹⁷ Bu ada, konumu gereği önemli bir ticaret merkezi olmakla birlikte Mezopotamya ile Anadolu uygarlıklarının kültürel, ticari bütün unsurlarının yüzyıllarca doğudan batıya aktarılmasında önemli bir üs görevi görmüştür.¹⁸

Homeros'un *Odysseia* adlı destanında çok defa bahsettiği erken dönem Girit uygarlığına ait veriler MÖ 4000'lere kadar dayanmaktadır.¹⁹ Bu uygarlığa daha sonraları **Minos** adı verilmiştir.²⁰ Minos uygarlığının en parlak zamanları MÖ 2700 ve 1400'lü yıllar arasındır.²¹ Minos uygarlığında çok değişik diller kullanılmaktadır. Öncelikle yazının henüz çözümlenmemiş hiyerogliflerden oluşan görüntülerine Eski Saray Dönemi adı verilen MÖ 1800 ve 1700'lü yıllarda rastlanmaktadır.²²

¹⁷ Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, 1999, s.9-10.

¹⁸ Dimitrios E.Tompaids, *a.g.e.*, s. 14; Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.7.

¹⁹ Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.10.

²⁰ Oliver Dickinson, *The Aegean Bronze Age*, Cambridge,1995, s.194.

²¹ Dimitrios E.Tompaids, *a.g.e.*, s. 14; Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.27.

²² Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.12, 13.

MÖ 2. binyılın başlarında Yunan anakarasına yeni toplulukların geldiği arkeolojik verilerden bilinmektedir.²³ Bir kısım araştırmacı, bu toplulukları “Yunanlı” olarak tanımlamaktadır. Bu görüşün başta gelen dayanağı, Çizgisel B (Linear B) yazısıdır.²⁴ Ancak bu yazı Yunan anakarasında değil, Girit’te ortaya çıkmıştır. Yunanistan’a yeni halkların geldiği dönemlerde Girit, “Saraylar Çağı” olarak bilinen parlak bir kültür aşamasına ulaşmıştı.²⁵ Bu dönemde Girit’te Hiyeroglif²⁶ ve Çizgisel A (Linear A) olmak üzere iki yazı görülmektedir.²⁷ Çizgisel A, Girit’in Doğu Akdeniz ve Ege’de ticarete hâkim olduğu ve *Minos Deniz Egemenliği* (*Μινωική Θαλασσοκρατία*) olarak adlandırılan dönemde kullanılırken bu yazıya, Girit’in dışında Ege ve Kıbrıs’ta da rastlanmıştır.²⁸ Henüz çözülmemiş olmasına karşın bu yazının Yunanca ile ilişkili olmadığı değerlendirilmektedir.²⁹

Miken kontrolüne geçen Girit’te yeni bir yazı, Çizgisel B (Linear B) ortaya çıkar. Adanın merkezi Knossos’ta ele geçen tablet sayısı 3000’in üzerindedir.³⁰ Çizgisel B’nin çözümü çalışmaları uzun bir süreci kapsamaktadır.³¹ Bu yazının Eski Krallık Döneminde ortaya çıkmış

²³John L. Caskey, “Greece and the Aegean Islands in the Middle Bronze Age”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part I, 1978, London, 1978, s. 117.

²⁴John L. Caskey, “Greece and the Aegean...”, s.137- 138.

²⁵Friedrich Matz, “The Maturity of Minoan Civilization”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part I, 1978, London, s. 141-142; Ekonominin saraylarda merkezileştiği, büyük depolar ve devasa küplerden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede yoğun idari ve mali kayıt gereksiniminin, yazıyı doğurması doğaldır (Oliver Dickinson, *a.g.e.*, s. 193).

²⁶Hiyeroglifin kökeni, çömlere, duvarlara ve mühürlere yapılan işaretlere dayanır. Benzer işaretler Girit’in başka bölgelerinde de bulunmuştur (Sterling Dow, “The Linear Scripts and the Tablets as Historical Documents: (a) Literacy in Minoan and Mycenaean Lands”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part I, London, 1978, s. 584-589); Bu yazının en önemli buluntusu Phaestus Diski (Δίσκος της Φαιστού)’dir. Phaestus sarayında ele geçen kil diskte 45 farklı işaret vardır (Sterling Dow, “The Linear Scripts...”,s.595-597).

²⁷Friedrich Matz, “The Maturity of...”, s.160.

²⁸Oliver Dickinson, *a.g.e.*, s.194.

²⁹Sterling Dow, “The Linear Scripts...”, s.593-595; Stylianos Alexiou, *Minos Uygarlığı*, İstanbul, 1991, s.151.

³⁰John Chadwick, “The Linear Scripts and the Tablets as Historical Documents: (b) The Linear B Tablets as Historical Documents”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part I, London, 1978, s.609.

³¹Süreç ve kaynakça hakkında bkz. Sterling Dow, “Minoan Writing”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 58, No. 2, s. 79-99. Genellikle M. Ventris ve J. Chadwick’in önerdikleri çözüm şekli benimsenmiştir. 1950’lerde çözümlenen bu yazı, tespit edilen yaklaşık 3000 metin

çözümlememiş hiyeroglif yazıdan türediği varsayılan diğer biçimine Çizgisel A adı verilmektedir. 137 işaretten oluşan bu dil, harf sayısı olarak Çizgisel B'den farklılık göstermektedir.³²

Minos uygarlığının ortadan kalkmasından sonra Girit'te ortaya çıkan asıl güç Miken Uygarlığı adı verilen Girit uygarlığıdır. MÖ 1400'lü yıllarda adaya hâkim olan Mikenler, Girit'te Çizgisel A yazısını örnek alarak kendi dillerini ifade edebilecek yeni bir yazı oluşturmuşlardır. Diğer bir deyişle Çizgisel A'nın hecesel sistemini Miken diline uyarlamışlardır³³. Bu yazının Yunancanın erken bir formu olduğu kabul edilmektedir³⁴. Yunan anakarasında Pylos sarayında 1200 adet, diğer yerlerde daha az miktarda tablet ele geçmiştir. Çizgisel B tabletlerinin büyük kısmı ekonomik ve idari içeriklidir. Bunun yanı sıra kişi, tanrı ve yer isimleri de yer almaktadır.³⁵ MÖ 1400'lü yıllardan sonra kendi dilleri ile Çizgisel B dilini kaynaştırmaya çalışan Mikenlerin,³⁶ Klasik Yunancanın temellerini oluşturdukları düşünülmektedir. Çünkü Çizgisel B eğilimleri, 5-6 yüzyıllık bir zaman aralığından sonra Antik Yunan edebiyatında da gözlemlenmektedir.³⁷

üstündeki cetveller, envanterler ve edebi olmayan eserleri konu alır. (Stylianinos Alexiu, *a.g.e.*, s.157).

³²Stylianinos Alexiu, *a.g.e.*, s.157.

³³Emily Vermeule, *Greece in the Bronze Age*, Chicago,1972, s.237.

³⁴Emily Vermeule, *a.g.e.*, s.241.

³⁵John Chadwick, "The Linear Scripts...", s. 618-622; Stylianinos Alexiu, *a.g.e.*, s. 157.; Mora'daki **Mikines** ve **Pilos** adlı yerleşim birimlerinde ve Girit'teki Knossos Sarayı'nda ortaya çıkan ilk yazının Mezopotamya medeniyetlerinden alınan alfabe değil de hece sistemine dayanan Çizgisel B yazısı olduğu söylenebilir (İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunancanın Tarihsel Gelişimi", Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s.480)

³⁶Mihalis Z. Kopidakis, "Εισαγωγή", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.A.I.A), Atina, 2015, s.6.

³⁷Herkül Millas, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 35.

1.2. Klasik Yunanca Dönemi (MÖ 1400-MÖ 323)

Doğu Akdeniz'deki Minos ticaret faaliyetlerinin yok olması bir süre sonra Fenikelilerin her yerde koloniler kurmasına neden olmuştur. Çizgisel B ve Çizgisel A yazılarını kendi dilleri ile kaynaştıran Mikenler, Fenike kolonileri ile girdikleri ilişkiler sonrası Fenikelilerden alfabeyi ödünç almışlardır. Bu alfabeyi de zaman içinde kendi dillerinin fonetik biçimine uyarlamışlardır. MÖ 1050 yıllarında ortaya çıktığı varsayılan bu alfabe, 20 sessiz ve 2 sesli harften oluşmaktaydı.

Öte yandan eski Yunan yazısının “Finikia” adını taşıdığını bildiren tarihçi Herodot ve Teos'ta bulunan bir yazıt, eski Yunan harflerinin şekil ve adlarıyla bu gerçeği desteklemektedir. Örneğin Fenikelilerin “alef” harfi Yunancada “alfa”, “bet” harfi “beta”, “gimmel” harfi “gama” adını almıştır.³⁸ Doğu Akdeniz kesiminde alfabetik yazının oluşumu en azından MÖ 15. yüzyılda başlayan bir süreç içinde şekillenmiştir. Proto-Sina ve Ugarit alfabelerini takiben MÖ 1000 civarında 22 harfli Fenike alfabesi oluşmuştur.³⁹ Yunanlıların alfabeyi Asya'dan aldıkları konusunda hiçbir kuşku yoktur. Yunan formunda bazı harfler daha eski semitik harflerle, bazıları da MÖ 9-8. yüzyıl harfleriyle paraleldir.⁴⁰ *Alfa* (Ἀλφα)'dan *Tav/Taf* (ταυ)'a tüm harfler semitiktir.⁴¹ Arkeolojik verilerle desteklenen en erken alfabetik Yunan yazıtları MÖ 8. yüzyıl ortalarına aittir.⁴²

MÖ 1100'lü yıllarda Makedonya üzerinden gelen Dor istilasına maruz kalan Mikenler'in uygarlığının en görkemli dönemlerinin, bu sürecin ardından gerilemeye başlamış olduğu gözlemlenmektedir. Çizgisel A, Çizgisel B ve

³⁸ Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.127.

³⁹ Benedikt Isserlin, “The Earliest Alphabetic Writing”, (Ed. John Boardman vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. III, Part I, London, 1982, s.799-804, 811.

⁴⁰ Benedikt Isserlin, *a.g.m.*, s.816.

⁴¹ Lilian Hamilton Jeffery, “Greek Alphabetic Writing”, (Ed. John Boardman vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. III, Part I, London, 1982, s.819-820.

⁴² Lilian Hamilton Jeffery, *a.g.m.*, s.823.

Fenike alfabesiyle Mikenler tarafından geliştirilen dilin örneklerinden sonra Yunanca, şeklini değişik biçimlerdeki lehçelere bırakmaya başlar. Yunancanın lehçeler şeklinde yapılanma süreci MÖ 8. yüzyılda başlarken tamamlanması ise MÖ 3.yüzyılı bulmaktadır. Yunan boylarının kent devletleri halinde birbirinden bağımsız şekilde yaşadığı ve bir boyun başka bir boyu farklı bir lehçe konuşması nedeniyle “barbar” olarak nitelendirdiği⁴³ bu yüzyıllarda üç ana lehçe, Yunan dilinin sınırlarını çizmekteydi. Bunlar sırasıyla; İyon, Eol ve Dor lehçeleridir.⁴⁴ Bu lehçeler Arkadya-Kıbrıs lehçesi, Kuzeybatı lehçeleri, Makendonya lehçesi ve Attik lehçesi olarak bazı alt dallara ayrılmaktadır.⁴⁵

Eol lehçesi bugünkü Thesalya bölgesi, Midilli adası, İzmir’in kuzey kesiminden başlayarak Bergama’ya uzanan bölgelerinde konuşulurken, Attik lehçesinin oluşmasına vesile olan İyon lehçesi ise bugünkü Attika bölgesinden başlayarak Anadolu’nun Batı kesiminde konuşulmaktaydı. Dor lehçesi ise Peloponez yarım adasını içine alacak şekilde Yunan anakarasının batı kesiminde kullanılmaktaydı.⁴⁶

Eol lehçesinin Miken Dönemi sonrası Thesalya’dan Midilli adası üzerinden Anadolu kıyılarına ulaştığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Hesiodos, Korinna, Sappho, Pindaros gibi dönemin ünlü şairlerinin Eol lehçesinin konuşulduğu bölgelerde yaşamış olmalarına rağmen, bu şairler içinden yalnız Korinna ve Sappho’nun eserlerinde kısmen Eol lehçesini

⁴³Robert Browning, *H Ελληνική Γλώσσα Μεσαιωνική και Νέα*, Atina, 2002, s. 12, 72.

⁴⁴John Chadwick, “The Prehistory of Greek Language”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part 2, London, 1975, s. 810-811; Henri Tonnet, *a.g.e.*, s.34; Hasan Malay, *Epigrafi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1987, s.51,52; Nikolaos Andriotis, *a.g.e.*, s.18-22 .

⁴⁵Dilbilimci Georgios Babiniotis lehçeri 1.İyon-Attik lehçesi, 2. Aka (Eol) lehçesi, 3. Kuzeybatı lehçesi (Dor lehçesi) olarak sınıflandırmaktadır. Ona göre isim çekimlerinin aynı olması nedeniyle İyon lehçesi ve Attik lehçesi aynı lehçelerdir (Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...*, s. 105-109); Dilbilimci Georgios Hatzidakis ise lehçeleri 1. Anadolu lehçesi (İyon-Attik lehçesi), 2. Aka lehçesi, 3. Kuzey batı lehçesi (Dor lehçesi), 4. Karışık lehçeler (Makedon, Pamfilya lehçesi) olarak sınıflandırmıştır (Gerasimos Markantonatos, *a.g.e.*,s.17).

⁴⁶John Chadwick, “The Prehistory of Greek Language ...”, s. 810-811.

kullandığı bilinmektedir.⁴⁷ Mikenlerin Fenike alfabesi ile kaynaştırdıkları Çizgisel B yazısı örneklerinden yaklaşık yedi yüzyıl kadar sonra Homeros, İyon ve Eol lehçelerini bir potada eriterek yazdığı, Klasik Yunancanın ilk yazılı eserleri olarak değerlendirilen *Odissea* ve *İlyada* destanlarını kaleme almıştır.⁴⁸

Peloponez yarımadası, Girit, Rodos, Yedi Adalar, Anadolu'nun güneybatı kıyısı ve Sicilya'nın bir kısmını içine alacak bir coğrafyada etkili olan Dor lehçesine MÖ 7. yüzyıldan itibaren Sparta Devleti'ne ait saray kalıntılarında rastlanmaktadır. Ünlü tarihçi Herodot'a göre Dorlar Makednonlardı. Makednonlar, Pindos'tan Peloponez yarımadasına inerek "Dor" ismini almışlardır.⁴⁹ Bir İyonyalı olan Halikarnasos'lu Herodot, Persler ve Yunanlılar arasındaki savaşları anlattığı *Herodot Tarihi* adlı eserini Dor lehçesinde yazmıştır.⁵⁰

Atina'nın içinde bulunduğu Attika Bölgesi'nin ve Efes'in içinde bulunduğu İyonya Bölgesi'nin lehçesi de İyon lehçesiydi. Herodot, İyonyalıların "Atina kökenli Akalar" olduğundan bahsetmektedir. Akalar MÖ 9. yüzyılda Dor istilaları nedeniyle yoğunlukla Batı Anadolu kıyılarına göç etmişlerdir. Burada kurdukları görkemli mimarilere sahip şehir devletleri ve Milet Okulu gibi önemli eğitim merkezleri, İyonya Medeniyeti'nin diğer şehir devletleri üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olmasına neden olmuştur. Bu lehçe yayıldığı alanlara göre üç farklı ağız geliştirmiştir. Bunlar: Batı Anadolu İyon lehçesi, Kiklad İyon lehçesi, Evvia (Εύβοια) bölgesi İyon lehçesidir. İyon lehçesinin Attika

⁴⁷ Mihalıs. Z.Kopidakis, "Αιολική Διάλεκτος", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed.Mihalıs Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.29.

⁴⁸ Homeros'un *Ilyada* ve *Odysseia*'sı, Tunç Çağı'ndan süzülüp gelen sözlü gelenek şiirlerine dayanmaktadır. (Geoffrey Stephen Kirk, "The Homeric Poems as History", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part II, London, 1975, s. 821), Homeros, İon diyalekti kullanmasına karşın, eserlerinde Arkadya-Kıbrıs, Eol ve az Attik formları da görülmektedir (Geoffrey Stephen Kirk, *a.g.m.*, s.828).

⁴⁹ Marianna Margariti-Ronga, "Δωρική Διάλεκτος", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed.Mihalıs Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 32.

⁵⁰ Robert Browning, *a.g.e.*, s. 12; Antonios Thavoris: "Οι Απαρχές του Γλωσσικού Ζητήματος: Αττικισμός – Γλωσσική Διμορφία", (Ed. Georgios Babiniotis), *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.49.

Bölgesi'nden etkilendiği konusunda bazı başka görüşler de mevcuttur. Çünkü MÖ 4. yüzyıldan günümüze kalan İyonya Bölgesi'ndeki pek çok yazıt Attik lehçesi özellikleri taşımaktadır. Ksenofon, Hesiodos, Homeros, Eshilos eserlerinde iyon lehçesini kullanmıştır.⁵¹

MÖ 5. yüzyılda Atina şehir devleti Perslere karşı kazandığı zafer ile tüm Yunan şehir devletleri içinde siyasi liderliği ele geçirmiştir.⁵² Böylece İyon lehçesinin özelliklerini bünyesine iyice sindirmiş bulunan Attik lehçesi, diğer lehçeler üzerinde bir egemenlik oluşturmaya başlamıştır.⁵³ Bundan sonra edebi eserler bu dil kıstas alınarak verilmeye çalışılmıştır.

Klasik Yunanca Dönemi'nde dilciler arasında iki büyük tartışma ortaya çıkmıştır. İlk tartışma dilin (Yunancanın) “doğal mı yoksa uzlaşımsal mı olduğu”, ikincisi ise dilin düzenliliği ile ilgili olan “örnekseme ve aykırılık” tartışmalarıdır. Doğa-uzlaşım tartışması, insan dilinin işleminde belli bir düzen olduğunu, dilin yapısının ve çalışmasının belli bir düzene bağlanabileceğini savunmaktadır.⁵⁴ Bu görüşü savunanlar “Düzenciler”olarak adlandırılmışlardır. Düzencilerin bu ideolojileri Platon'un (MÖ. 427-347) MÖ 5.yüzyılda yazılmış olan *Kratilos* adlı eserinde anlatılmaktadır. Örnekseme ve aykırılık tartışması ise kendi içinde iki grup tarafından savunulmuştur. Örnekseme taraftarları dilin düzenli olduğunu ama bu kuralların akıl yolu ile bulunabileceğini iddia etmişlerdir. Aykırıcular ise dilde herhangi bir düzen olmadığını ama örnekseme ile bu kuralların bulunabileceğini iddia etmişlerdir.⁵⁵ Sözcük türleri üzerine çalışmalar Klasik Dönem'de önemli bir yere sahiptir. İyonyalı doğa filozoflarından biri olan Protogoras, cümleleri emir, dilek, soru, cevap olarak

⁵¹Marianna Margariti-Ronga, “Ιωνική Διάλεκτος”, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed.Mihalis Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 37.

⁵²Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.304.

⁵³Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία ...*, s.116.

⁵⁴Özcan Başkan, *Lengüistik Metodu*, İstanbul,2003, s.37.

⁵⁵Caner Kerimoğlu, *Genel Dilbilime Giriş*, Ankara, 2014, s.7.

yapısal özelliklere göre tasnif ederken, fiillerin zamanları ile sınıflandırmayı da ilk kez onun yaptığı düşünülmektedir.⁵⁶

Öte yandan isim ve fiil ayrımını ise ilk kez Platon yapmıştır. İsim ve fiil olmayan sözcükleri ise ayrı bir grup olarak tanımlamıştır. Aristoteles (384-322) ise Platon'un görüşlerini takip ederek zaman konusunda eklemelerde bulunmuştur. İsimlerin çekimlerinin (Ptosis) olduğunu da ilk defa söyleyen Aristoteles'tir. Bu dönem ortaya çıkan Stoa Okulu (MÖ 3.yüzyıl), Platon ve Aristo çizgisini takip ederek, arthro (artikel) ve eylemde etken-edilgen çatı kategorilerini belirleyen ilk okuldur.⁵⁷

Bahsi geçen dönemde 24 harf sayısına ulaşmış olan Yunan alfabesi, lehçeler arası sentaksta çok ciddi farklar ihtiva etmemekle birlikte büyük ölçüde fonetik farklar içermektedir. Bütün lehçelerde harfler büyük yazılmakta ve kelime arasına boşluk konulmamaktaydı. Büyük harflerin yerini küçük harflere bırakması çok uzun bir süreyi kapsamıştır. Bu örnekler MS 9. yüzyıl Bizans elyazmalarında görülmektedir.⁵⁸

1.3. Helenistik Dönem Yunancası (MÖ 323 - MS 395)

Dönemin belirleyici özelliği 18. yüzyılda patlak veren dil sorununun bu süreçte ortaya çıkmış olmasıdır. Makedonya Krallığı'nın resmi dili Attik lehçesidir.⁵⁹ Zamanla diğer lehçeler üstünde birleştirici etki sağlayan Attika bölgesi lehçesi, İyon lehçesi ile benzerlik gösteren bir lehçedir.⁶⁰ Bu lehçe, Büyük İskender'in Yunanistan, Anadolu, Mezopotamya, İran, Mısır, Suriye

⁵⁶ Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s.7

⁵⁷ Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s.8.

⁵⁸ Herkül Millas, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 29; Henri Tonnet, *a.g.e.*, s.27.

⁵⁹ Marianna Margatri- Ronga, "Αττική Διάλεκτος *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed.Mihalis Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.38, 39; Robert Browning, *a.g.e.*, s.36-37.

⁶⁰ Mariana Margariti Ronga, "Ιωνική Διάλεκτος" *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.37.

fetihlerinden sonra ana dili Yunanca olmayan büyük halk kitlelerince konuşulmaya başlaması sonucu morfolojik ve fonetik değişiklikler geçirmeye başlamıştır.⁶¹ Böylece içine aldığı coğrafyaların dil unsurlarının etkisiyle yeniden biçimlenerek tek bir görüntü oluşturmuştur.⁶² Helenistik dönem başlarında Yunan anakarasında ve Batı Anadolu’da Eski Yunan lehçeleri bu dille kaynaşmakla birlikte eski varlıklarını büyük ölçüde sürdürmüşlerdir.⁶³

Büyük İskender’in fetihlerinden başlayarak Roma İmparatorluğu’nun Doğu Roma ve Batı Roma olarak ikiye ayrılışına kadar süren bu dönem kendi içinde MÖ 323 - MÖ 31 ve MÖ 31 - MS 395 olarak ikiye ayrılır. İlk dönemin başlarında ağırlıklı olarak hemen her alanda (idari, siyasi, diplomasi, ekonomi, edebiyat, bilim, iletişim, yazılı ve sözlü dil vb.) Helenistik dil kullanılmaktaydı.⁶⁴ Öte yandan halk dili bu dönem bilim, sanat, yazı, eğitim dili olarak kabul görmemekteydi.⁶⁵ Özellikle Hristiyanlığın yayılma döneminde İncil’in bu dilde yazılmış olması⁶⁶ Helenistik dile karşı sempati uyandırmaktaydı.⁶⁷

Helenistik dil, MÖ 1. yüzyılın sonlarına doğru en parlak dönemini İmparator Augustus döneminde (MÖ 1. yüzyıl) yaşamıştır. Bu süreçte başta Romalı aydınlar eserlerinde yavaş yavaş Helenistik Yunancayı kullanmayı bırakarak⁶⁸, MÖ 5. ve 4. yüzyılda eserler vermiş aydınların kullandıkları Attik lehçesinde eserler vermeye başlamıştır.⁶⁹ Euripides, Thukidides, Platon, Aristoteles gibi tarihçi, filozof ve tragedya yazarlarının eserlerini verdiği bu eski dilin ağır unsurları taklit edilirse Eski Yunan’ın şanlı dönemlerine geri

⁶¹ İbrahim Kelağa Ahmet, “Çağdaş Yunancanın...”, s.481.

⁶² Robert Browning, *a.g.e.*, s. 39; Dimitrios E.Tombaidis, *a.g.e.*, s.28.

⁶³ Hristoforos Haralambakis, “Κοινή και Διάλεκτοι” *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.96, 97.

⁶⁴ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.41.

⁶⁵ Francisco R. Adrados, *a.g.e.*, s.300.

⁶⁶ Hellenic Ministry of Culture, *Μια πάντοτε Σύγχρονη Γλώσσα - Always a Modern Language*, Atina, 1992, s.17.

⁶⁷ Robert Browning, *a.g.e.*, s.38, 71-72.

⁶⁸ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.41.

⁶⁹ Gös. yer.

döneceklerini düşünmekteydiler.⁷⁰ Bu lehçenin geri dönüşü için çaba sarf edenler bir süre sonra “Attikizm” akımını oluşturarak “Attikistler” olarak adlandırılmıştır.⁷¹

Attikistler, geniş coğrafyalarda ortak bir dil olarak konuşulan halk dilinin, yani Helenistik dönem Yunancasının maruz kaldığı kaçınılmaz dilbilgisi ve sentaks değişiklikleri yüzünden kötüleştiği ve bayağılaştığı ⁷² düşüncesindeydiler. Bu nedenle halk dilini “*basit üslup*”, “*basit diyalekt*”, “*Grekçe*”, “*Rumca*”, “*bozuk dil*”, “*barbar*”, “*yozlaşmış dil*” gibi ifadelerle tanımlamaktaydılar.⁷³

Attik lehçesinin üstünlüğünü savunan bu aydınlar, halk dilinin gramer ve sentaks kurallarının kaybolduğunu, içinde fazla sayıda yabancı kelime barındırdığını düşünmekteydiler.⁷⁴ Onlara göre Attik dilini taklit etmek bir öze dönüş hareketi olacaktı. Bu iki Yunanca arasındaki fark İncil’in Helenistik Yunanca ve dönemin Strabon, Plutarkhos, Plotinos, Athenaios gibi meşhur Attikistlerinin yazmış olduğu eserlerle kıyaslandığında daha iyi anlaşılmaktadır.⁷⁵ Helenistik Yunanca ile ilgili bilgilere İncil’den, Eski Ahit’ten, Hristiyanlık ile ilgili bilgilere ilk yazılı metinlerden, kitabelerden, papirüslerden ve kişisel hatıratlardan ulaşılmaktadır.⁷⁶

Helenistik dönem içinde 20. yüzyıla kadar sürecek bir problemin temelleri atılmıştır: İki değişkelilik ya da iki biçimlilik problemi. Bu durum, Attik lehçesi ile Helenistik dil arasında ciddi dilbilimsel farkları da ortaya

⁷⁰ Francisco R. Adrados, *a.g.e.*, s. 337 ; Antonios Thavoris, “Οι Απαρχές του...”, s. 49.

⁷¹ İbrahim Kelağa Ahmet, “Çağdaş Yunancanın...”, s. 482; Attikistleri, dönemin eski dile bağlı gramercileri, kilise papazları ve yazarları oluşturuyordu (Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.19-20).

⁷² Robert Browning, *a.g.e.*, s.66.

⁷³ Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s. 9; .Antonios Thavoris, “Οι Απαρχές του...”, s.52.

⁷⁴ Hristoforos Haralambakis, “Φωνολογία και Μορφολογία”, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.A.I.A), Atina, 2015, s. 98-99.

⁷⁵ Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...* s.19.

⁷⁶ Antonios Thavoris, “Οι Απαρχές του...”, s.50.

çıkarmıştır. Antik dönem Yunancasında birbirinden ayrı şekilde okunduğuna inanılan sesliler grubu (ikili ünlüler) Helenistik dilde tek sese indirgenmişti. Örneğin ayrı sesliler olarak okunulan “ει, η, υ, υι” ikili ünlüleri tek sese indirgenerek “ι” olarak okunmakta, buna “İotakismos” adı verilmekteydi.⁷⁷ “Diftonglar” adı verilen ünlüler ise artık tek bir ses olarak okunmaktayken, Yunan anakarası ve Batı Anadolu’da eski biçimlerini korumaktaydılar.⁷⁸ Bu durum tarihçi Strabon’un da dikkatinden kaçmamış ve 1. yüzyılda yazdığı eserinde bu değişikliğe değinerek pek çok kimsenin artık diftong seslilerindeki ikinci sesliyi kullanmadığını belirtmiştir.⁷⁹

1.3.1. İskenderiye ve Bergama Okulları

Helenistik dönemin en önemli özelliklerinden biri Büyük İskender’in İskenderiye ve Bergama’da kurduğu iki kültür merkezidir. Birbirinden çok uzak coğrafyalarda kurulan kültür merkezlerindeki bu iki okul, dil konusunda önemli görüşler öne sürmüşlerdir. Bu okullar Antik Dönem’den beri devam eden “dilde kuralcılık-düzensizlik” tartışmalarıyla öne çıkmışlardır. MÖ 2. yüzyılda kurulmuş olan İskenderiye Okulu dilde kurallar ve düzen olduğunu kabul ederek *Düzenciler* grubunu oluşturmaktaydı. Öte yandan dilde herhangi bir düzen olmadığını savunan Bergama Okulu ise *Aykırıcular* olarak bilinmekteydi.⁸⁰

Kuralcılığı esas alan İskenderiye Okulu, Homeros’un eserlerindeki bazı ifadelerin kurallara uymadığını düşündüğü için bu bölümleri önce Attik lehçesine uyarlamışlar daha sonra aynı bölümleri dilin gelişimine ve değişimine uyum sağlayamadıkları için çıkarıp atmışlardır.⁸¹ Attik lehçesi grameri de tam olarak ilk defa İskenderiye Okulu’nda verilmiştir.⁸² MÖ 1.yüzyılda kurulmuş

⁷⁷ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...* s.117.

⁷⁸ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...* s.121-123.

⁷⁹ Robert Browning, *a.g.e.*, s.41.

⁸⁰ Özcan Başkan, *a.g.e.*, s.27-28.

⁸¹ Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s. 7; Özcan Başkan, *a.g.e.*, s.27.

⁸² Özcan Başkan, *a.g.e.*, s. 27.

olan Stoa Okulu ise Platon-Aristo çizgisini takip etmesine rağmen zaman zaman aykırı bir tutum sergilemiştir. Gramer kurallarının oluşması için çaba sarfeden bu okul, fiilde etken ve edilgen çatının yanı sıra, “tanımlıklar”(arthrolar), zamirler, isimler kategorilerinin oluşması için uğraşmıştır.⁸³

MS 1.yüzyılda İskenderiyeli Diyonisios Thraks, *Gramer Sanatı (Τέχνη Γραμματική)* isimli eseri kaleme almıştır. Bu eseri ile Yunancanın zamanla dışarıdan gelen etkilerle yozlaşmasına karşı, dil kurallarını tespit etmeyi amaç edinmiştir. Thraks, Aristoteles gibi cümleyi isim, eylem ve bağ (diğer öğeler toplamı) olarak ele almamış, bütün öğeleri tanımlamıştır.⁸⁴ Diyonisios dilbilgisel zamanı geçmiş, şimdi, gelecek olmak üzere üçe ayırırken filleri bu sınıflandırmada biçimlerine göre değerlendirmiştir. Bu eser Attik lehçesinin ilk gramer kitabı olarak değerlendirilir.⁸⁵

MS 2. yüzyılda Apollonios Diskolos Sentaks (Συντακτικόν) adlı eseri kaleme alır.⁸⁶ Bu eserinde Yunancanın cümle yapısını inceleyerek Diyonisios Traks’ın eksikliklerini gidermeye çalışmıştır. Yunancanın İyon, Eol, Dor, Attik lehçelerini ayrıntısı ile inceleyen bir eser olan Sentaks eseri,⁸⁷ cümle konusuna da eğilerek cümleyi biçim (shima) ve anlam (ennia) olarak ayırarak incelemiştir.⁸⁸

1.4. Ortaçağ / Bizans Yunancası Dönemi (395 –1453)

Bu dönemde dilsel iki biçimlilik, hayatın her alanını etkilemiştir. MÖ 1. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu, gücünü artırarak imparatorluğun

⁸³ Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s.8.

⁸⁴ Özcan Başkan, *a.g.e.*, s.28.

⁸⁵ Göş. yer.

⁸⁶ Herkül Millas, *a.g.e.*, s.60.

⁸⁷ Özcan Başkan, *a.g.e.*, s.28.

⁸⁸ Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s.9.

resmi dili Latinceyi çok büyük bir coğrafyaya yaymaya başlamıştır.⁸⁹ MS 395 yılında Kavimler Göçü'nün etkisiyle ayakta kalamayıp Doğu ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılan Roma İmparatorluğu'nun doğu kanadı da ilk zamanlarda Latinceyi resmi dil olarak kullanmaktaydı.⁹⁰ Doğu Roma İmparatorluğu, sınırlarına hükmettiği Yunan coğrafyasının milli ve dini unsurlarıyla şekillenmekteydi.⁹¹ İncil'in büyük bir bölümünün Helenistik Yunancada yazılmış olması⁹², Hristiyanlığın 391'de Roma İmparatorluğu'nun tek resmi dini olarak ilan edilmiş olması⁹³, Yunancanın Latince üstündeki gücünü artırmıştır. Öte yandan ilk imparatorlar sadece Latince biliyor ve bu dille iletişim kuruyorlardı.⁹⁴ Resmi yazışmalarda Latince kullanılmakla birlikte, halk da günlük konuşma dili olan Helenistik Yunancayı kullanıyordu.⁹⁵ Bu durum MS 6. yüzyıla kadar devam etmiştir.⁹⁶

MS 4. yüzyıl sonlarına doğru Büyük İskender'in milli ülküsüne ve kilise geleneklerine bağlı olan bazı Bizans yazarları⁹⁷ ve din adamları edebi eserlerini tekrar Attik lehçesinde vermeye başladılar.⁹⁸ Kilisenin Attik dili resmi olarak kabul etmesi, eski dilin halk dili üzerindeki baskısını da artırmıştır.

MS 6. yüzyılın ilk yarısında dönemin imparatoru Jüstinyen, Attik lehçesini resmi dil olarak kabul eder ve tüm resmi yazışmalar artık bu dilde yapılır.⁹⁹ Attik lehçesi yeniden devletin, soylu sınıfın, eğitimin ve siyasetin dili

⁸⁹ Francisco R. Adratos, *a.g.e.*, s.352.

⁹⁰ Bruno Rochette, "Language Policies in the Roman Republic and Empire", in *A Companion to the Latin Language*, 2012, s. 560.

⁹¹ Hellenic Ministry of Culture, *a.g.e.*, s.19.

⁹² Hellenic Ministry of Culture, *a.g.e.*, s.17.

⁹³ Francisco R. Adratos, *a.g.e.*, s. 337.

⁹⁴ İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunancanın...", s.482.

⁹⁵ Dimitra Tsitsikli, "Η Διαμάχη της Ελληνικής και Λατινικής", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), *a.g.e.*, s.136-137.

⁹⁶ Roderick Beaton, *An Introduction To Modern Greek Literature*, Clarendon Press, 1994, s.69.

⁹⁷ MS 2. yüzyılda ünlü Tragedya ozanı Frinihos, bazı eserlerinde İncil dilinin yanlış olduğuna dair savlar öne sürmüştür (Herkül Millas, *a.g.e.*, s.63).

⁹⁸ Kiriakos Tsantsanoglu, *a.g.m.*, s.114.

⁹⁹ Sofia Kotzabasi, "Η Λογοτεχνική Κοινή", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalīs Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.142.

olmuştur.¹⁰⁰ Halk dili ise yabancı diller ile yaşadığı etkileşim sonucu morfolojik ve fonetik gelişimini koruyarak bünyesine yeni kelimeler kazandırmaktadır.¹⁰¹ Dile yeni giren kelimeler genellikle Latince, Rusça, Ermenice ve Slav dilleri kökenlidir.¹⁰²

Edebiyatta Prokopios, Agathias, Theofillaktos Simokattis gibi aydınlar Attik lehçesinde eserler verirlerken¹⁰³, İoannis Malalas ve Theodoros Studis gibi aydınlar ise konuşma dili ile yazı dilini eserlerinde uzlaştırmaya çalışmışlardır.¹⁰⁴ Buna rağmen Attik lehçesinde edebiyat çok fazla gelişmemiş halk dili ise edebi eserlerde 11. yüzyıla kadar zayıf kalmıştır.

Bizans Dönemi'nde halk dilinde bazı değişiklikler söz konusudur. Uzun ve kısa sesliler (ω , o) tek bir (o) sesi olarak okunurken, diftonglar (oi , ai , ei , ov , vi) artık tek bir sesli olarak okunmaktadırlar. İsmi yönelme hali olan *Dotiki* ($\Deltaοτική$) de kullanımdan kalkarken, fillerin çekim eklerinde, zamanlarda ve sentakta büyük değişiklikler meydana gelmiştir.¹⁰⁵ Attik lehçesi, bu dönem sentaks açısından değişikliklere uğramakla beraber sözcük bilgisi olarak klasik dile çok bağlıdır. Konuşma dilinden etkilenmeye devam ettiği için bazı eserler eski klasik üsluba, bazıları ise konuşma diline yakındır.¹⁰⁶

Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'ne yaklaşırken iki biçimlilik problemi iki dil arasında bir köprü oluşturacak ve yeni bir dilin doğmasına vesile olacaktır. Bu yeni dilin adı Katharevusadır. Temizlenmiş, arı dil anlamına gelen

¹⁰⁰ Herkül Millas, *a.g.e.*, s. 75; İbrahim Kelağa Ahmet, “Çağdaş Yunancanın...”, s.482.

¹⁰¹ Robert Browning, *a.g.e.*, s.80.

¹⁰² Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.41.

¹⁰³ Herkül Millas, *a.g.e.*, s.35.

¹⁰⁴ Sofia Kotzabasi, *a.g.m.*, s.142.

¹⁰⁵ Theoharis Detorakis, “Η ομιλουμένη”, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalīs Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), *a.g.e.*, s.138-139.

¹⁰⁶ Dönem itibariyle Eski Yunancaya bir bağlılık söz konusudur. Geçerliliğini yitirmiş sözcükler yeniden kullanıma girerken, birçok yabancı sözcük de dile girmiştir. Yabancı sözcükler öncelikle Latince, Venedik dili, Slav dillerine, Arapçaya ve Türkçeye aittir (Antonios Thavoris, “Οι Απαρχές του...”, s.52).

Katharevusa, içinde klasik formların daha ağır bastığı özellikleriyle günlük konuşma dilini kaynaştırmıştır.¹⁰⁷

11. yüzyıl ile birlikte edebiyatta halk dili unsurları göze çarpmaya başlar. Bu gelişme özellikle Yedi Adalar ve Girit gibi klasik dil baskısından uzakta bulunan coğrafi alanlarda ortaya çıkar. 11. ve 12. yüzyıllar arasında yazıldığı düşünülen “Digenis Akritas” destanı¹⁰⁸, halk dilinin aynı zamanda Çağdaş Yunan Edebiyatı’nın bilinen ilk edebiyat eseri olarak değerlendirilir.¹⁰⁹ Bizans sınır muhafızlarının hayatlarını konu alan “Akritika” adlı halk türküleri ise o zaman konuşulmakta olan halk dili hakkında bilgi verir.¹¹⁰

13. yüzyılda Komninos hanedanından I. Aleksios Komninos’un kızı Anna Komnini’nin şiirleri,¹¹¹ 14. yüzyıla ait Mora Kroniği,¹¹² halk dilinin ilk yazılı örneklerini içine alan Attik lehçesinde yazılmış eserlerdir. Halk dili şivelerinin yeterli gelişmişliğe ulaşması, edebi eserlerde bu unsurların da kullanılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.¹¹³ Bu dönem halk edebiyatının başlangıç aşaması olarak kabul edilebilir. Halk dili unsurlarıyla donanmış bir

¹⁰⁷ Herkül Millas, *a.g.e.*, s.36.

¹⁰⁸ Bizans’ın sınırlarını düşmanlara karşı korumakla görevli olan Diyenis Akritas, “iki soylu” anlamına gelen Digenis ismini Suriyeli bir emirin oğlu ve Bizanslı bir generalin kızıdan dünyaya gelmiş olduğu için almıştır (Athanasios Markopulos, “Ακριτικά Τραγούδια”, “*Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*”, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.53).

¹⁰⁹ 1875 yılına kadar hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığımız Digenis Akritas destanının orijinali günümüze ulaşabilmiştir. Destanın kimin tarafından yazıldığı da bilinmemektedir. Altı farklı nüshası günümüze kadar ulaşabilmiştir. İlk nüshası (16.yy) Trabzon’daki Sümela Manastırı’nda, ikinci nüshası (16.yy) Andros adasında, üçüncü nüshası (14.yy) Roma’da Grottaferrata Manastırı’nda, dördüncü nüshası (17.yy) Sakız adasında, beşinci nüshası (16.yy) arkeolog K.Krumbacher tarafından Girit’te, sonuncu nüsha (17.yy) ise yine Andros adasında bulunmuştur. Bütün nüshaların en eskisi olarak değerlendirilen üçüncü nüshaya göre şekillendirildikleri düşünülmektedir (Esin Ozansoy, “Basileios Digenes Akrites Destanı Üzerine Not”, *Digenes Akrites: Anadolu’nun Büyük Destanı*, (Çeviren: Barış Baysal), İstanbul, 2009, s.8-9).

¹¹⁰ Athanasios Markopulos, *a.g.m.*, s. 52-53.

¹¹¹ Αλεξίας (Aleksias) isimli eserinde bu şiirlerini toplamıştır. Eser Attik lehçesinde yazılmış olmasına rağmen halk dilinden birçok unsur içermektedir (Basilis Katsaros, “Αττικισμός”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας* (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.154-155).

¹¹² Eleni Karantzola, “Πελοπόννησος και Κύπρος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας* (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.161.

¹¹³ Georgios Babinotis, *Συνοπτική Ιστορία...*, s. 150.

geleneğin de başlangıcıdır. Böylece kilise bildirileri, halk şarkıları, şiirler, yıllıklar (kronikler), hatıratlar, özel yazışmalar Attik lehçesinde yazılısalar bile halk dili unsurlarını içermeye başlar.¹¹⁴

1.5. Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde Yunanca (1453-1821)

Yaklaşık 400 yıl süren bu süreci esaret dönemi olarak adlandıran Yunanlılar, kökeni MÖ 1. yüzyıla dayanan dil sorununa başka bir boyut daha kazandırmıştır. Bu dönemde Yunanca, 12. ve 15. yüzyıllar arasında halk dilinde önemli hareketlilikler yaratan ağızların ortaya çıkışıyla beraber biçimsel gelişimini tamamlamış bulunmaktadır.¹¹⁵ Bu hareket Antik Yunanca ile başlayan, Helenistik Yunanca ile gelişen ve Ortaçağ döneminden sonra mevcut şekline ulaşan Çağdaş Yunancanın temellerini oluşturur.¹¹⁶

Bu dönemin başında dil üzerine herhangi bir tartışma yoktur. Halk, Helenistik dilin devamı olarak bilinen Dimotikiyi konuşmaktaydı. Attik lehçesi ve konuşma dili arasında bir bağ oluşturan, eski klasik gramer kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalan Katharevusayı resmi dil olarak kullanmaya devam ediyordu. 1453'te İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinden sonra pek çok Bizanslı aydın umutsuzluğa düşerek Avrupa'ya göç etmiştir. İzleyen dönemde Aleksandros Mavrokordatos, Evgenios Vulgaris, Theofilos Koridaleas gibi

¹¹⁴ Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s.52; Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.26.

¹¹⁵ 11. ve 15. yüzyıllar arasında konuşma dili yaklaşık olarak son biçimine kavuşmuştu. Yunanca konuşan bölgelerin Venedikliler ve Franklar tarafından ele geçirilmesi ile yeni Yunanca ağızlar da oluşmuştur. Bunlar Pontiaika (Pontus Rumcası), Tsakonika, Katoitalika ağızlarıdır (Nikolaos Kontosopoulos, "Κατωϊταλική-Τσακονική", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.A.I.A), Atina, 2015, s. 190-191; Nikolaos Kontosopoulos, "Ποντιακή Καππαδοκική", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.A.I.A), Atina, 2015, s.192-193).

¹¹⁶ Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan bölgelerde halkın kullandığı Yunancada büyük morfolojik değişiklikler olmamakla birlikte Türkçeden Yunancaya geçen kelime sayısı artmıştır. Bu kelimeler daha çok idari konulara ilişkindir (Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...*, s.150).

aydınlar bir süre Avrupa'daki okullarda teolojik felsefenin de etkisi ile klasik dil eğitimini sürdürmeye çalışmışlardır. İstanbul'da kalan rahipler de bu duruma kilise müfredatı ile eşlik etmişlerdir. Özellikle Yunan diasporasının yoğun bir şekilde yaşadığı Venedik, Bükreş, Trieste, Paris, Roma gibi şehirlerde Yunanlı tacirlerin bağışları ile kurulmuş okullar, akademiler ortaya çıkmıştır.¹¹⁷ Bu okullardan bazılarının yönetimi ve işleyişi Patrikhane'nin sorumluluğundaydı.¹¹⁸ Bu okullar Yunan Aydınlanmasının ilk ayak seslerini oluşturmuştur.

1.5.1 Osmanlı Döneminde Rum Okulları

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, Rum toplumunun başına "patrik" isminde ruhani önderler atamış ve bu önderlere kilise, okul gibi sosyal kurumları oluşturma ve yönetme yetkisi vermiştir.¹¹⁹ Rumlar bu imkânlar sayesinde dillerini, kültürlerini koruyup geliştirmişlerdir. Önceleri din eğitimi için açılan bu okullar yaygınlaşmış ve örgün eğitim sistemi haline gelmişlerdir. Osmanlı Dönemi'nde Fener Rum Mektebi Kebiri olarak adlandırılan Patrikhane Akademisi, Rum kültürünün en önemli merkezlerinden biri olmuştur.¹²⁰

İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi (1453), Rum cemaati üstündeki egemenliklerini ellerinde tutmaya devam eden ve Rum okullarının eğitim programlarının oluşturulmasında büyük bir etkiye sahip olan Fenerlileri de önemli ölçüde etkilemiş ve güçlendirmiştir.¹²¹

¹¹⁷ İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunan Aydınlanma Hareketinin Coğrafyası, Ortaya Çıkış Süreci ve Eğitim Alanındaki Etkileri", *Batı Kültür ve Edebiyatlarında Aydınlanma*, Ankara, 2014, s.242.

¹¹⁸ İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunan Aydınlanma...", s.249.

¹¹⁹ Bu yetkilerin verildiği ilk patrik II. Gennadios'tur (Halit Ertuğrul, *Azınlık ve Yabancı Okulları*, İstanbul, 1998 s.119- 120).

¹²⁰ Halit Ertuğrul, *a.g.e.*, s.118.

¹²¹ Fenerliler Rumların aristokrat kesimini temsil etmekteydi. Osmanlı padişahlarına saray yazışmalarında yardım etmekteydiler. Bunun yanında eğitim ve politika ile ilgileniyorlardı. Bu nüfuzla, sahip oldukları otoriteyi korumak için hem kendi halkını kullanıyor hem de

18. yüzyılın Aydınlanma hareketleri Ortodoks camiasının ruhani önderliğini yapan Patrikhane'nin ve Fenerli aydınların Eski Yunan'a duydukları özlemi canlandırmış, bu durum aralarında dinsel kimlik yerine ulusal kimliğin güçlenmesine vesile olmuştur. 17. yüzyıl ortalarından itibaren Avrupa'da eğitimlerini tamamlayan bu aydınlar Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde ve bağlı eyaletlerinde okullar ve akademiler açmışlardır. Edindikleri kültürel birikimler daha sonra Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopuş sürecini hızlandırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda kalan aydınlar ise Patrikhane'nin bünyesi ve denetimi altında kalmışlardır. İstanbul'da kalan bu aydınların sessizliği 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı özgürlüklerine kadar devam etmiştir.¹²²

Patrikhane'nin en köklü eğitim kurumu olan olan Fener Patrikhane Akademi'sinin (Fener Rum Mektebi Kebiri) kuruluşu 1453'ten öncesine dayanmaktadır. Skolâstik Aristo felsefesi, teoloji, Eski Yunanca, mantık eğitimi kıskacında kalan Patrikhane Akademisi'nin eğitimi yeni felsefe ve pozitif bilimleri ihtiva etmemekteydi.

18.yüzyılda Eflak Beyliği'nde kurulan Bükreş Akademisi ve Boğdan Beyliği'nde kurulan Yaş Akademisi doğrudan Patrikhane Akademisi'ne bağlı okullardı.¹²³ 1804 yılında İstanbul'da kurulan Kuruçeşme Akademisi, 1844 yılında Heybeliada İlahiyat Akademisi¹²⁴ doğrudan Patrikhane tarafından kurulan okullardır.¹²⁵ 1903'te kurulan Beyoğlu Merkez Rum Kız Lisesi, 1846'da kurulan Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi, 1875'te kurulan Zapyon Kız Lisesi, 1879'da kurulan Yoakimion Rum Kız Lisesi ise Rum cemaatler, vakıflar ve

imparatorluğun devamını sağlamak için uğraşıyorlardı (Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, 1997, İstanbul, s.35-36, 44,63; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (M.I.E.T), 1996, Atina, s.33).

¹²² Şelçuk Akşin Somel, *Gayrimüslim Okulları Nasıl Azınlık Okullarına Dönüştü*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2013, s.28.

¹²³ Şelçuk Akşin Somel, *a.g.e.*, s.28.

¹²⁴ Bugünkü adıyla Heybeliada Ruhban Okulu'dur.

¹²⁵ Şelçuk Akşin Somel, *a.g.e.*, s.29.

hayırseverler tarafından kurulmuş olup, kısmen Patrikhane denetiminde hizmet vermişlerdir.¹²⁶

İstanbul dışında, Osmanlı taşrasında Yanya ve Trabzon'da daha sonra İzmir, Ayvalık, Sakız gibi Patrikhane otoritesinden bağımsız nitelikli okullar açılmıştır. 1648'de Epifanios Koleji, 1676'da Guma Koleji, 1734'te Marutsi soy isimli iki tüccar kardeş tarafından açılan Marutsea Koleji Yanya'da kurulmuşlardır. 1683'te Trabzon'da kurulan Rum Koleji (Frontistirion) eğitim ve öğretimde önemli bir ilerleme sağlamıştır. 1733 yılında İzmir'de ortaokul düzeyinde eğitim veren Evangeliki Sholi'nin açılması, okulun aynı zamanda bir kültür merkezi haline gelmesi Rum camiasının kültürel gelişiminde önemli etkilere sahiptir. 1792'de Sakız'da kurulan Sakız Akademisi, Ayvalık'ta 1804 yılında kurulan Ellinomusion, Rumların kültürel gelişiminde rol oynayan önemli okullardır.¹²⁷

Patrikhane bünyesinde çalışan okullar skolâstik eğitime devam ederken, taşrada ve Patrikhane etkisinden uzak yerlerde eğitim veren okullar ise modern bilimler ve deneysel felsefe eğitimine önem vermekteydi.

16. yüzyılın en önemli aydınlarından biri olan Nikolaos Sofianos, Roma'daki eğitiminden sonra Venedik'te bir matbaa kurmuştur. Halkının içinde bulunduğu duruma çok üzülen Sofianos, onları bu durumdan kurtaracak en mühim şeyin, onlara halk dilinde yazılan eserlerle eğitim verilmesi olduğuna karar verir.¹²⁸ 1550'de halk dilinde *Halk Dili Grameri* (Γραμματική της Κοινής Ελληνικής Γλώσσας) adlı eserini yazar.¹²⁹ Eserin bazı bölümleri günümüze kadar ulaşamamıştır. Buna rağmen kalan bölümleri 1780'de Fransız araştırmacı ve yazar Emile Legrand derleyerek yayımlamıştır.¹³⁰ Sofianos'u sırasıyla önce

¹²⁶ Mehmet Deri, *Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları*, İstanbul, 2009, s.63-75.

¹²⁷ Şelçuk Akşin Somel, *a.g.e.*, s. 32.

¹²⁸ Eleni Karantzola, "Πρώτη Γραμματική της Κοινής", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.A.I.A), Atina, 2015, s. 215.

¹²⁹ Eleni Karantzola, "Πρώτη Γραμματική της Κοινής...", s.215.

¹³⁰ Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...* s.120.

kutsal kitap eserlerinin çevirilerini yapan Frankiskos Skufos, Maksimos Kalipolitis, İlias Miniatis, Kirillos Lukaris de izlemiştir.¹³¹ Ne yazık ki bu kitaplar beklenen ilgiyi görememişlerdir.

Bahsi geçen süreçte, Girit, Yedi Adalar, Rodos ve Kıbrıs edebiyatındaki gelişmeler Yunan aydınlanması döneminin ilk adımlarını oluşturur. Özellikle Batı'daki Aydınlanma hareketlerinden çok etkilenen ve 15.-16. yüzyıllarda altın çağını yaşayan Girit edebiyatı Fenerliler etkisinden uzak, bağımsız bir şekilde gelişmiştir.¹³² Lirik türde halk dili kullanılarak yazılan *Thisia tu Abraam*¹³³, *Erotokritos*¹³⁴ ve *Erofil*¹³⁵ gibi eserler büyük ses getirmişlerdir.¹³⁶ Girit'teki bu durum 1669'da Osmanlıların Girit'i kendi topraklarına katmalarından sonra değişikliğe uğramıştır.¹³⁷ Buradan giden Giritli aydınlar İtalya ile Yunanistan arasında bulunan Yedi Adalar'a yerleşerek halk şiiri geleneğinin temsilcileri olan "Yedi Adalı Şairler" ekolünün kurulmasına öncülük etmiştir.¹³⁸

18. yüzyılda Fransız İhtilali'nin yaydığı özgürlükçü fikirler feodalizmin yıkılmasını sağlarken bağımsızlığını kazanmak isteyen Rumları harekete geçirmiştir. Rumlar, Osmanlı yönetiminden önce Fenerlilerin direnişi ile karşılaşır.¹³⁹ 18. yüzyılın sonlarına doğru aydınlar arasında ciddi dil tartışmaları başlamıştır. Tartışmalar iki grup arasında alevlenmiştir. Bir tarafta

¹³¹ Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s.53.

¹³² Haralambos P. Simeonidis, "Μετά την Άλωση : Εισαγωγή", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalīs Z. Kopidakis), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α.), Atina, 2015, s.182.

¹³³ Eser anonimdir. Bu eseri Vincenzo Kornaro'un 1635'te derlediği düşünülür. 1144 kafiyeli mısradan oluşan bir tragedya olan bu eserde, Eski Ahit'teki İbrahim peygamberin Tanrı'nın isteği ile oğlunu kurban etme hikâyesi anlatılmaktadır (Linos Politis, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, (M.I.E.T.), Atina, 2004, s.75-76.

¹³⁴ Vincenzo Kornaro tarafından 17. yüzyıl başlarında derlenen bu eser, Erotokritos ve Aretusa adlı iki gencin arasındaki aşk hikâyesini anlatan anonim bir eserdir (Linos Politis, *a.g.e.*, s.77-80).

¹³⁵ Mısır kralının kızı Erofil ve Gürcistan kralının oğlu Panaretos'un aşkının anlatıldığı "*Erofil*", 1595 senesinde Georgios Hortatsis tarafından yazılan tragedya halk dilinin ilk başkaldırı eserleridir (Linos Politis, *a.g.e.*, s.76-77).

¹³⁶ Robert Browning, *a.g.e.*, s.122.

¹³⁷ Robert Browning, *a.g.e.*, s.121-122.

¹³⁸ Georgios Kehagioglu, "Η Κρητική Λογοτεχνία (16^{ος} και 17^{ος} αιώνας)", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalīs Z. Kopidakis), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α.), Atina, 2015, s.207.

¹³⁹ Richard Clogg, *a.g.e.*, s.36.

Attik lehçesinin eğitim ve edebiyat dili olması gerektiğini savunan muhafazakârlar bulunmaktadır. Diğer tarafta ise Avrupa ülkelerinde özgürlükçü fikirler olgunlaşırken bu ülkelerde eğitim almış yenilikçiler yer alır.¹⁴⁰

Evgenios Vulgaris, İosipos Misiidakas, Neofitos Dukas, Grigorios Konstantas, Daniel Philippidis, Rigas Velestinlis ekolünde yetişen halk dili savunucusu Dimitrios Katartzis, 1788’de yazdığı *Doğal Yunan Dili Grameri* (*Γραμματική της Φυσικής Ελληνικής Γλώσσας*) eserinde İstanbul’da konuşulan halk dilinin gerçek konuşma dilinin temelini temsil ettiği iddiasında bulunmuştur.¹⁴¹ Bu durum muhafazakâr grubun en fanatik savunucularından biri olan aydın Panagiotis Kodrikas gibi eski dile sıkıca bağlanmış pek çok aydını da karşısına almasına sebep olmuştur.¹⁴²

1.6. Yunan İsyanı ve Yunanistan’ın Bağımsızlığı Sonrası

Yunanca (1821 - Günümüz)

Ulusal aydınlanma fikri tüm Yunan aydınlarını yüzyıllardır derinden etkileyen bir konu olmuştur. Bu hareketin öncülüğünü yapan aydınlar arasındaki tartışmalardan en önemlisi ise ileride bağımsız olacak devletin dilinin hangi dil olacağı sorunudur. Bir grup aydın Antik Yunancanın ulusun özüne dönüşünü simgelediğini ve bu dili kullanmak gerektiğini savunurken, bir diğer grup ise Dimotikinin içindeki yabancı kelimelerden tamamen arındırılarak kullanılması gerektiğini savunuyordu. En son grup ise dilin içine giren tüm öğelerle olduğu gibi kullanılmasından yanaydı.¹⁴³

¹⁴⁰ Richard Clogg, *a.g.e.*, s.41.

¹⁴¹ Dimitrios Fotiadis Katartzis, bir süre sonra bu büyük ülküsünü “erdemli dil” olarak nitelendirdiği Katharevusaya bırakır (Antonios Thavoris, “Οι Απαρχές του...”, s.53).

¹⁴² Konstantinos D. Malafantis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα Κατά το Νεοελληνικό Διαφωτισμό*, Atina s.152.

¹⁴³ Richard Clogg, *a.g.e.*, s. 41; Tatiani Kotrotsu-Londou, *a.g.m.*, s.43.

Dönem aydınlarının üç ana grup etrafında toplandıkları görülmektedir:

Birinci grup, Patrikhane'nin başını çektiği Fenerliler olarak adlandırılan aristokrat kesimdir. Fenerliler eski dile karşı sıkı bir bağlılık içindeydiler. 18. yüzyıl sonlarında Panagiotis Kodrikas (1762-1827) bu grup içinde öne çıkmaktadır.¹⁴⁴

İkinci grup, günlük konuşma dilinin gelişmesi için çalışan, Dimotikistler (halk dili savunucuları) olarak adlandırılan gruptur. Halk dili konusundaki katı tutumu ile Yannis Psiharis (1824-1929) bu grup içinde öne çıkmaktadır.¹⁴⁵

Üçüncü grubu, halk dilinin asırlarca maruz kaldığı başkalaşma ve yozlaşmadan eski dilin kurallarına göre onu temizleyip arındıracak bir uzlaşma yolu arayanlar oluşturmaktadır. Bu grubun ortaya çıkmasında Misiodakas, Katartzis, Theotokis, Konstantas, Philippidis gibi pek çok aydın görev almıştır. Bu grubun ana rotasını çizen kişi, dil konusundaki yaklaşımına “Orta Yol” adını veren Adamantios Korais'tir (1748-1833).¹⁴⁶ Böylece “arınmış dil” olarak tasvir edilen Katharevusa da artık netlik kazanmaya başlamıştır.

Dönem boyunca aydınlar arasında yaşanan atışmalar çok önemlidir. Bu tartışmalar sırasıyla:

a. 1761-1781 yılları arasında halk dili savunuculuğu yapan İosipos Misiodakas ve antik dil savunuculuğu yapan Evgenios Vulgaris arasındaki tartışma,

¹⁴⁴ Tatiani Kotrotsu-Londü, *a.g.m.*, s.43.

¹⁴⁵ Gös. yer.

¹⁴⁶ Tatiani Kotrotsu-Londü, *a.g.m.*, s.43.

b. Orta Yol savunuculuğu yapan Adamantios Korais ve Klasik Dil savunucusu Panagiotis Kodrikas arasındaki tartışma,

c. Bilimsel ve dilbilimsel alanda şekillenen dil sorunu üzerine halk dili temsilcisi Yannis Psiharis ile Katharevusanın savunucusu Georgios Hatzidakis'in tartışmalarıdır.

Yunan ulusunun aydınlanma alt yapısını oluşturan en önemli aydınlardan biri olan Korais, dil sorunu sahnesine bambaşka bir fikirle ortaya çıkmıştır. O, dilde uzlaşmacı bir ara yol takip etmek istemiştir. Ona göre bu yol eski dilin kurallarını kullanarak giderek yozlaşmakta olan konuşma diline yeni kurallar oluşturup onun temizlenmesini ve düzenlenmesini sağlamaktan geçmektedir. Ulusun konuştuğu dilin en önemli dil olduğuna, bu dilde eserler verilmesi ve eğitimin sağlanması gerektiğine inanan Korais, bu tezini sağlamlaştırmak için öncelikle giderek içine aldığı kelimelerle yozlaşmakta olan halk dilinin temizlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁴⁷ Bu temizlenme yabancı kelimelerin Yunancadan çıkarılarak klasik Yunancadaki kelimelerle değiştirilmesiyle gerçekleşecektir.¹⁴⁸

İkinci önemli yenilik ise halk dilinde yapılacak düzenlemeler ve düzeltmelerdi. 16.-18. yüzyıllar arası ciddi morfolojik değişimler yaşayan ve Korais'e göre, kurallarını büyük ölçüde yitiren halk dili, eski Yunancanın gramer ve sentaks özelliklerine uygun şekilde yeniden düzenlenmeliydi. Bunu yaparken şivelerin gelişiminden uzak durulması gerekiyordu.¹⁴⁹ Bütün bu düzenlemelerle konuşma dili zenginleşecek ve halkın eğitimine uygun hale gelecekti. Korais'in yarattığı bu uzlaşmacı yöntem gittikçe kontrolsüz şekilde büyüyen halk dilinin

¹⁴⁷ Georgios A. Hristodulu, "Το Γλωσσικό Ζήτημα: Κοραΐς και Κοδρικάς, η μέση οδός και η αντίδραση", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.A.I.A), Atina, 2015, s.230.

¹⁴⁸ Mihalis G. Meraklis, "Το Γλωσσικό Ζήτημα στους Χρόνους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού: Αδαμάντιος Κοραΐς", *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s. 129-130; Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.27-28.

¹⁴⁹ Mihalis G. Meraklis, *a.g.m.*, s.129-130.

bir kalıba oturmasını da sağlayacaktı. Bu nedenle Korais'in yöntemine “*Orta Yol*” anlamına gelen “*Mesi Odos*”(Μέση Οδός) denilmektedir. Dildeki bu orta yol kimi dilbilimciye göre Katharevusanın başlangıcı sayılmaktadır.

Korais'in *Orta Yol* teorisini geçersiz hale getirmek için pek çok çıkış yapan Kodrikas, 1818'de Paris'te *Halk Dili İncelemesi*(Μελέτη της Κοινής Ελληνικής Διαλέκτου) adlı eserini yayımlamıştır.¹⁵⁰ Korais'in dilinin yozlaşmış dil olarak nitelendirdiği halk dili olduğu iddiasında bulunmaktaydı. Kendisini klasik dil savunucusu olarak tanımlayan Kodrikas, önceleri Dimotiki yanlısı bir yazar iken yaşlılık yıllarında Katharevusa kullanmaya başlayan Dimitrios Katartzis'in dilini yüceltmıştır. Oysaki Kodrikas eserlerinde sadeleştirilmiş bir Katharevusa kullanmaktaydı.¹⁵¹

Rizos Nerulos (1778-1849) Korais'i hicvetmek için 1813'de *Korakistika* (Κορακιστικά) adlı eseri yazmıştır. Eser komedi tarzında yazılmış olup Korais'in yapmayı amaçladığı dil düzeltmelerini yermekteydi.¹⁵²

Yedi Adalı Şairler grubunun öne çıkan isimlerinden olan Zakynthos'lu şair Dionisios Solomos (1798-1857), 1824 yılında yayımladığı *Diyalog* (Διάλογος) adlı eserinde Korais'in Antik dil taraftarlarından farkı olmadığından bahsetmiştir.¹⁵³ Kastorya doğumlu ünlü şair Athanasios Hristopulos (1772-1847) ise Korais'in ortaya koyduğu dilin Helenistik dile yakın olduğunu savunarak, kullandığı dili “barbar” olarak nitelemiştir.¹⁵⁴

Çağdaş Yunancanın dilbilgisi kurallarının gelişmesi için çalışmalar yapan Hristopulos, 1805'te *Eol - Dor Lehçeleri Grameri* (Γραμματική

¹⁵⁰Roksani D. Argiropulu, “Παναγιώτης Κοδρικάς: Ο πρώτος αντικοραϊστής”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.144.

¹⁵¹Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα.....*, s.30.

¹⁵²Mihailis G. Meraklis, *a.g.m.*, s. 130.

¹⁵³Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.183.

¹⁵⁴Gös. yer.

Αιολοδοωρία) adlı eserini yayımlamıştır.¹⁵⁵ Eser Eski Yunancanın temelini Eol-Dor lehçelerine dayandırarak günümüz halk dilinin Helenistik ve Bizans dönemleri olmaksızın Eol-Dor lehçelerinden meydana geldiği görüşünü desteklemekteydi.¹⁵⁶

Kendisini Osmanlı tebaası olan Rumları Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinden kurtarmaya adanmış Rigas Velestinlis (1757-1798), Rumların bağımsızlığını kazanması için mücadele etmiş en önemli aydınlarından biridir.¹⁵⁷ Buna rağmen dil konusunda sessizliğini korumuştur.¹⁵⁸ İlk eserlerini özellikle halk dilini kullanarak veren Velestinlis, yaşamının son zamanlarına doğru arkaik dili de kullanmaya başlamıştır. Bu dilin ata mirası olduğunu düşünüyor olması da onu kullanma ihtimallerinden biridir. Böylelikle Rigas için dilin bir amaç değil, bir araç olduğu söylenebilir.

Bu dönemin önemli halk dili yazarlarından ve şairlerinden biri olan İoannis Vilaras'a göre (1771-1823) dil, konuşulduğu şekli ile yazılmalıydı. Bu nedenle eserlerinde Yunancanın tarihi ortografisini kullanmayı reddederek dilin fonetik hali ile yazılması gerektiğini savunmuştur.¹⁵⁹ En önemli çalışması olarak bilinen *Rum Dili (Ρομέικη Γλώσσα)* (1814), tüm bu iddialarını destekleyen bir

¹⁵⁵ İrini Kalitzopulu - Papageorgiu : "Αιολοδοωρική Θεωρία ", *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s. 187.

¹⁵⁶ İrini Kalitzopulu – Papageorgiu, *a.g.e.*, s.187-192.

¹⁵⁷ Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, "Οι απόψεις των προδρόμων υπέρ μιας κοινής γλώσσας με αφετηρία τη γλώσσα της λογοτεχνίας: Ρήγας Φεραίος – Ιωάννης Βηλαράς-Αθανάσιος Χριστόπουλος» *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s. 155; Rigas Velestinlis, Rigas Fereos olarak da bilinir (Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, *a.g.m.*, s. 155); Rigas, 1797'de Viyana'da *Harta tis Ellados* isimli eserini yayımlamıştır. Bu eser bugünkü Yunanistan'ın sınırlarını çizen bir haritadır. Aynı sene hazırladığı *Yeni İdare Politikası (Νέα Πολιτική Διοίκησης)* adlı eserinde dört bölümden oluşan bir bildirge hazırlamıştır. Bu bildirgelerin birincisi, İhtilal Bildirgesi'dir. Bununla halkına özgürlük için çağrıda bulunmuştur. İkincisi, İnsan Hakları Bildirgesi'dir. 35 maddeden oluşan bu bildirgede vatandaşlık hakları ve eşitlik kavramları en önemli kavramlardır. Üçüncü kısmını kurulacak bağımsız Yunan devletinin 124 maddelik Anayasası oluşturmaktadır. Dördüncü bölümü ise "milli marş" olarak yazdığı ve sıklıkla eski dili kullandığı *Θούριος (Marş)* oluşturmaktadır (Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, *a.g.m.*, s.156).

¹⁵⁸ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.184.

¹⁵⁹ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.186-187.

eserdir.¹⁶⁰ Kendisine gösterilen tepkiler nedeniyle Vilaras, 1816 yılıyla birlikte artık dil tartışmalarına ara verip eserlerinde eski vurgu sistemini yeniden kullanmaya başlamıştır.¹⁶¹

Dil tartışmalarının en ateşli ve yoğun geçtiği dönem olan üçüncü dönem, Paris Sorbonne Üniversitesi Filoloji bölümü öğretim üyesi **Yannis Psiharis** (1854-1929) ve Atina Üniversitesi'nin ilk dilbilim kürsüsünün kurucusu, öğretim üyesi **Georgios Hatzidakis** (1848-1941) arasında geçer.¹⁶²

Halkın konuştuğu dilin yazı diline olduğu gibi aktarılması gerektiğini savunan Yannis Psiharis, Katharevusayı Attik dilinin yapay uzantısı olarak ilan edip ciddi bir tartışma başlatmıştır. O, Yunan halkının asıl dilinin Dimotiki olduğunu ve bu dilin sistemleşerek gelişmesi için Katharevusanın yürürlükten kalkması gerektiğini düşünmekteydi. Psiharis'e göre öze dönmek ancak konuşulan dille sağlanabilirdi. Bu nedenle ulusunun geleneklerini, türkülerini, efsanelerini detaylı bir şekilde araştırarak halk dilinin özelliklerini incelemiştir. Geniz ve gırtlak seslerini yumuşatarak dili kaba ağızdan uzaklaştırmaya çalışmıştır.¹⁶³ O da Korais gibi dile giren yabancı kelimeleri bir ihanet olarak algılamış, en kısa zamanda bir dil temizliği yapılmasını uygun görmüştür. Dimotikinin, Katharevusanın bilimsel, edebi ve felsefi terminolojisinden aldığı her şeyi kendi bünyesine dâhil edebileceğine inanmıştır.¹⁶⁴ Bu görüşlerine 1888 yılında yayımladığı *Yolculuğum (To Taçidi Mov)* adlı eserinde yer vermiştir. Bu

¹⁶⁰ Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, *a.g.m.*, s.159.

¹⁶¹ Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, *a.g.m.*, s.161.

¹⁶² Georgios Babiniotis, *To Γλωσσικό Ζήτημα...* s.30-31; Dil Sorunu, bu iki dilbilimci arasında “bilimsel” bir nitelik kazanmıştır. Çünkü tartışma içine artık diyalektler, kelime bilgisi, morfoloji, sentaks, gramer, dilin kökeni, yazı ve konuşma dili arasındaki farklar gibi konular dahil olmuştur (Robert Browning, *a.g.e.*, s. 24, Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.191).

¹⁶³ Psiharis zaman içinde dilin fonolojisine dönerek kaba gırtlak sessizlerinden kurtulmaya çalışmıştır (Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.191); Psiharis'in dil konusundaki bu katı tutumu bir zaman sonra dilde “Psiharizm” akımının oluşmasına vesile olmuştur (Georgios Babiniotis, “Τιάννης Ψυχάρης: Η ηγετική μορφή της στήριξης της Δημοτικής και η επιστημονική συμβουλή του στη μελέτη της ελληνικής” *To Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.429).

¹⁶⁴ Robert Browning, *a.g.e.*, s.142.

eser edebiyat ve siyaset dünyasında büyük yankı uyandırmış ve bir “Dimotiki Manifestosu” olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁵

Psiharis, sıkı Dimotiki taraftarı olan Kostis Palamas ve Manolis Triantafillidis ile de konuşma dilinin alanları ve kuralları hakkında tartışmalar yapmıştır. Hatta onları ara sıra kurallara uymamakla suçlamıştır.¹⁶⁶ Böylece o Dimotikiyi sol düşünceye yaklaştırmaya başlamış ve üslubunu sertleştirmiştir.¹⁶⁷

Piharis’in bu sert tutumuna karşı tavrı almış olan Georgios Hatzidakis’e göre halkın dili Dimotiki idi. Ama bu dil yüzyıllarca bilim ve eğitim dili olmaktan mahrum edildiği için yıpranmışlığa ve bozulmaya maruz kalmıştı. Bu nedenle kurallarının nasıl oluştuğu mutlaka araştırılmalıydı.¹⁶⁸ Katharevusanın giderek sadeleşmesi gerektiğine inanan ve bu şekilde bir zaman sonra Dimotiki ile kaynaşacağını düşünen Hatzidakis, Korais gibi bir orta yol izlemiştir.¹⁶⁹ Eski dil ve halk dili savunucularından hiçbir kitleyi karşısına almayan Hatzidakis, bilimsel çalışmalar içine girerek; dilin tarihinden fonetiğine, morfolojisine kadar her alanda çalışmalar yapmıştır.¹⁷⁰

18. yüzyıl sonlarına doğru Yunan anakarası içinde Osmanlı Devleti’ne karşı ciddi ayaklanmalar baş göstermeye başlamıştı. Bu durum, Yunan ulusunun

¹⁶⁵ Aleksis Dimaras, “Ο Γιαννης Ψυχάρης και ο Δημοτικισμός”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis) (M.I.E.T), (E.A.I.A), Atina, 2015, s. 264; Anna Frangudaki, *Η Γλώσσα και το Έθνος, 1880-1980 Εκατό Χρόνια Αγώνες για την Αυθεντική Ελληνική Γλώσσα*, Atina, 2001, s.19).

¹⁶⁶ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.192.

¹⁶⁷ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.45.

¹⁶⁸ Georgios Babiniotis, “Γεώργιος Χατζιδάκης: η θέση του στο Γλωσσικό Ζήτημα και η συμβουλή του στην αποκατάσταση της γλωσσικής μας ταυτότητας”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.455- 458).

¹⁶⁹ Robert Browning, *a.g.e.*, s.142.

¹⁷⁰ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.194.

¹⁷⁰ Georgios Hatzidakis, 1881-1935 arasında 600’e yakın yazı ve dokuz kitap kaleme almıştır. Ortaçağ Yunancası ve Çağdaş Yunanca üzerine olan bu çalışmalarında, Yunancanın lehçelerinin Helenistik dönem Yunancasındaki köklerini araştırmıştır. Eserleri arasında *Çağdaş Yunanca Dilbilgisine Giriş* (*Einleitung in die neugriechische Grammatik*) (1892) ve *Ortaçağ Yunancası ve Çağdaş Yunanca* (*Μεσαιωνικόν και Νεοελληνικόν*) (1905) yer almaktadır (Georgios Babiniotis, “Γεώργιος Χατζιδάκης...”, s.452).

“*Megali İdea*”(Μεγάλη Ιδέα)¹⁷¹ politikasına zemin hazırlamıştır. Batı’daki Aydınlanma hareketinin etkisi ile Antik döneme duyulan özlem de geri gelmiştir. Antik dönem yazarlarının eserleri Batı tarafından incelenip, derlenip, çevrilmeye başlamıştır. Muhafazakâr Yunanlı aydınlar içinde Attik lehçesinin tekrar hayata geçirilmesi için ciddi çalışmalar başlamıştır. 1831’de kurulan Yeni Yunan Devleti’nin “dilinin hangi dil olacağı?” sorunu da Yeni Attikizm akımının güçlenmesine neden olmuştur. Bazı tutucu çevreler Attikizm’e uzanarak ortamı sertleştirmek isterken bazıları da Katharevusa ile ortamı yumuşatmayı tercih etmekteydi. Katharevusa yanlıları dilin kökeninin Antik Yunancaya dayandığını, bu dilin bir ata mirası olduğu için resmi dil olması gerektiği fikrini savunmaktaydılar. Bu kargaşa, Dimotiki taraftarları arasında da büyük siyasi dalgalanmalar ve parçalanmalar yaratmıştır.

1.6.1. Edebiyat Ekolleri ve İşlevleri

1.6.1.1. Eski Atina Ekolü (1830-1880)

Çoğunluğu Fenerli Rumlar tarafından kurulmuş ve desteklenmiş bu ekol, Yunan Devleti’nin kurulmasından çok kısa bir süre sonra önemli politikalarla ortaya çıkmıştır. Yeni Yunan Devleti’nin kurulmasının hemen ardından başlayan dil tartışmalarında eski dilin bir uzantısı olarak görülen Katharevusanın destekçileri galip gelmiştir.¹⁷² Bu aydınlar tüm dil ve şive

¹⁷¹ Megali İdea, Yunanlıların Bizans İmparatorluğu’nun sahip olduğu topraklara yeniden hakim olacak bir Yunan imparatorluğu kurma idealine verilen addır. Megali İdea’nın güçlenmesinde Osmanlı toprakları içinde yüzyıllarca büyük imtiyazlara sahip olmuş Patrikhane önemli bir etkiye sahiptir. Günümüzde hala bu ülkü Yunanistan’da belli bir milliyetçi kitle tarafından rağbet görmekte ve desteklenmektedir. (Richard Clogg, *a.g.e.*, s. 66-67,94; Utku Kırıldökme, “Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği: Büyük Ülkü-Megali İdea” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara, 2010, s.401-424).

¹⁷² Linos Politis, *a.g.e.*, s.168-169.

farklılıklarını tek bir dile indirgeyecek nihai yolun eski dile geri dönmekten geçtiğini düşünmekteydiler. Bu dil tam olarak Korais'in "yabancı sözcüklerin etkisinden arınmış dil" olarak gösterdiği Katharevusa'dır.¹⁷³ Böylece eski zamanın görkemine tekrar dönebileceklerdi. Fransız Romantizmi'nden çok etkilenen bu aydınların en önemli iki temsilcisi Sutsos kardeşlerdir (Aleksandros Sutsos ve Panagiotis Sutsos).¹⁷⁴ Panagiotis Sutsos'un *Yolcu (Οδοιπóρος)* isimli şiiri Yunanistan'da Romantizm akımının öncüsü olarak kabul edilir.¹⁷⁵ Aynı zamanda 1834'te yazdığı *Leandros* isimli öyküsü de Eski Atina Ekolü'nün ilk romantik hikâyesidir.¹⁷⁶ Katharevusa kullanımındaki aşırılıklar çoğu zaman Romantizm akımının ruhu ile uyuşmamaktadır. Grubun içinde ayrıca Theodoros Orfanidis, Ioannis Karasutsas, Aleksandros Rizos Pangavis, Georgios Zalakostas, Ahilevs Parashos gibi isimler öne çıkmaktadır.¹⁷⁷

1.6.1.2. Yedi Adalar Ekolü (1818-1911)

Yedi Adalar sırasıyla Venediklilerin, Fransızların, İngilizlerin ve Rusların egemenliği altına girmiştir. Batı'daki Aydınlanma hareketleri ile doğrudan iletişim kurma şansı elde eden Yedi Adalar'da edebiyat dışında pek çok sanat dalı bir arada gelişmiştir. Dionisios Solomos'un önderliğinde temsil edilen bu hareket halk dili savunucularının oluşturduğu Yedi Adalar Ekolü'dür. Bu ekolün öne çıkan diğer iki temsilcisi ise Andreas Kalvos ve Aristotelis Valariotis'tir.¹⁷⁸ Eski Atina Ekolü'nün fikirleriyle tamamen zıtlaşan bir üsluba sahiptir. Çünkü Solomos, Eski Atina Ekolü'nün Romantizm'i ile Yeni Attikizm akımının birleştirilmesi girişimine şiddetle karşı çıkmıştır.¹⁷⁹ Şiirde İdealizm

¹⁷³ Nasos Vagenas, "Η Λογοτεχνία του Ελεύθερου Κράτους: Η Γλώσσα της Αθηναϊκής Σχολής", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.256-257.

¹⁷⁴ Linos Politis, *a.g.e.*, s.172-173.

¹⁷⁵ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s. 187; Linos Politis, *a.g.e.*, s. 171.

¹⁷⁶ Linos Politis, *a.g.e.*, s.172.

¹⁷⁷ Nasos Vagenas, "Η Λογοτεχνία....", s.256-257.

¹⁷⁸ Linos Politis, *a.g.e.*, s.152.

¹⁷⁹ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία....*, s.188

akımını benimseyen bu grup, ulusun eğitimine ciddi bir önem vermiştir. Bunun dışında İtalyan şiirinden de çok etkilendiği görülen Yedi Adalar Ekolü aydınları eserlerinde ulusal mücadele, vatan sevgisi, aşk gibi konuları işlemişlerdir.¹⁸⁰ Bu grubun taraftarları içinde Antonios Martelaos, Nikolaos Kututzis, Antonios Matesis, Georgios Tertsetis, Yakovos Polilas, Julius Tipaldos, Gerasimos Markoras, Georgios Kalosguros, Lorentzos Mavili, Aristotelis Valariotis, Andreas Laskaratos bulunmaktadır.¹⁸¹

1.6.1.3. Yeni Atina Ekolü (1880-1922)

Eski Atina Ekolü ile tamamen zıt bir yapılanmaya sahip olan Yeni Atina Ekolü, Romantizm akımı ve Katharevusanın gerilemesinin yanı sıra Dimotiki kullanımının hızla edebiyata girmesiyle birlikte güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır.¹⁸² Yunan Devleti'nin kuruluşundan çok kısa bir zaman sonra hakim olan şiir ve düzyazı akımı romantizmdir.

1880'de Yunanistan'ın en büyük kültür şehri Atina idi. 1880-1922 yılları arasında Yunanistan'ın milli, siyasi, sosyal yapısında ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Harilaos Trikupis¹⁸³ ve Eleftherios Venizelos¹⁸⁴ Yeni Yunan Devleti'ni içeriden ve dışarıdan şekillendirmeye çalışmışlardır.¹⁸⁵ Ticaret ve sanayi gelişirken, kırsal kesimden büyük bir nüfus kentlere doğru göç etmekteydi. Yeni devletin nüfusu böylece artıyordu. 1897 Osmanlı-Yunan

¹⁸⁰ Georgios Kehagioglu, “Δ. Σολομός και Επτανησιακή Λογοτεχνία”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 253.

¹⁸¹ Georgios Kehagioglu, “Δ. Σολομός και ...”, s.253.

¹⁸² Nasos Vagenas “Οι ζυμώσεις στο τέλος του 19^{ου} αιώνα”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis) (M.I.E.T), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 260-261.

¹⁸³ 1875 -1894 yılları arasında Yunan devletinin başbakanı olan Trikupis, Yunanistan'ı 19 yıl boyunca yönetmiştir (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.282-283).

¹⁸⁴ Yunan devletinin yedi kez başbakanlığını yapan Venizelos, Yunanistan'ın modernleşmesi için birçok önemli girişimde bulunmuştur (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.285).

¹⁸⁵ Linos Politis, *a.g.e.*, s.192.

Savaşı yenilgisi¹⁸⁶, Gudi Darbesi¹⁸⁷, 1912-13 arası Balkan Savaşları, Küçük Asya Bozgunu¹⁸⁸ gibi olaylar Yunanistan'ın moralini zayıflatmış olsa da, buna rağmen edebiyatta büyük bir değişiklik meydana gelmiştir.¹⁸⁹ Şairler ve yazarlar Katharevusa kullanmayı bırakıp Dimotikiye dönmüştür.¹⁹⁰ Şiirde Parnasizm ve Sembolizm etkisi görülürken, Kostis Palamas, Angelos Sikelianos, Kostas Varnalis, Ioannis Griparis şiirde öne çıkmışlardır.¹⁹¹ Georgios Viziinos, Kostas Kristallis, Aleksandros Pallis, Argiris Eftaliotis, Dimitrios Vikelas, Andreas Karkavitsas, İoan Dragumis, Pinelopi Delta düzyazıda eser vermiş önemli isimlerdir.¹⁹²

19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl sonlarına kadarki süreç edebiyat ve siyaset alanında Dil Sorunu'nun en sert tartışmalarının yaşandığı dönemdir. Dil konusu artık milli kimliği belirlemek üzere siyaset arenasında kullanılan bir maşadır.

1.6.2. Evangelika ve Orestika Olayları

Özellikle İncil'in yazıldığı Helenistik dönem Yunancasından Çağdaş Yunancaya çevrilmesi aşamasında başlayan rahatsızlıklar iki önemli "kanlı"

¹⁸⁶ Girit'teki ayaklanma sonrası meydana gelen ve otuz gün süren bu savaş Yunanistan'ın yenilgisi ile sonuçlanmıştır (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.94).

¹⁸⁷ 1909 yılında Askeri Cunta tarafından yapılan Gudi darbesi, I. Meşrutiyet'in kısa sürmesi sonrası II. Abdülhamit'i tahtan indiren İttihat ve Terakkicilere karşı bir tepki olarak gerçekleştirilmiştir (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.95).

¹⁸⁸ Küçük Asya Bozgunu, Yunanlıların Yunan Ordusu'nun Baş Komutanlık Meydan Muhaberesi sonrası (30 Ağustos 1922) 9 Eylül 1922'ye kadar Batı Anadolu'yu terk etmek zorunda kaldıkları bozguna verdikleri addır. Megali İdea büyük bir darbe almış ve Bizans İmparatorluğu'nun eski sınırlarına geri dönme arzusu da böylece son bulmuştur (John S. Kolliopoulos- Thanos M. Veremis, *Modern Greece-A History Since 1821*, Oxford, 2010, s.89-100).

¹⁸⁹ Linos Politis, *a.g.e.*, s.192.

¹⁹⁰ Nasos Vagenas, "Οι ζυμώσεις στο τέλος...", s.260.

¹⁹¹ Linos Politis, *a.g.e.*, s.186-199.

¹⁹² Linos Politis, *a.g.e.*, s.210-217.

olayı beraberinde getirmiştir. Bu olaylara sırasıyla **Evangelika** (1901) ve **Orestia** (1903) adı verilir.

Yannis Psiharis'in en önemli destekçilerinden biri olan Aleksandros Pallis (1851-1933) kraliçe Olga'nın mali desteği ile 1901'de Akropolis gazetesinde İncil'in Çağdaş Yunanca çevirisini yayımlamıştır.¹⁹³ Bu durum eski dil savunucuları tarafından çok tepki çekmiş olup toplum içinde ciddi tartışmalar yaratmıştır. Olaylara ve gösterilere ilk katılanlar öğrencilerdir. Bu grup, halk dili savunucularını “ateist, uzun saçlı, Slav kökenli, Panislavist, Bulgar dostu, bozuk dil sevicileri” olarak nitelendiren kilise aracılığıyla¹⁹⁴, Aleksandros Pallis'i dinden aforoz ettirmiştir.¹⁹⁵ Olaylar sonucu 11 kişi hayatını kaybederken, 70 kişi yaralanmış ve 22 kişi de halkı kışkırtıp dini değerleri küçük düşürdükleri ithamıyla tutuklanmıştır.

Yunan siyaset tarihine **Evangelika** olarak geçen yukarıda sözünü ettiğimiz bu olaylardan kısa bir süre sonra 1903 yılında Yunan Milli Tiyatrosu Müdürü **Georgios Sotiriadis** (1852-1942), Eshilos'un *Orestia* (*Ορεστεία*) adlı eserini Dimotikiye çevirmiştir. Bu olay Yunan edebiyat ve siyaset dünyasına bir bomba gibi düşmüştür. *Orestia* eseri sahnelenirken sahneye atılan bomba, pek çok insanın yaralanmasına neden olmuştur. Bu kanlı olaylar daha sonra **Orestia** olarak anılmıştır.¹⁹⁶

1903'te bir Dimotiki basın organı olan “Numas” dergisi yayın hayatına adım atmıştır. Psiharis gibi sert Dimotiki yanlısı görüşleriyle yola çıkan bu dergi sosyalizm düşüncelerine de yakınlık sergilemiştir.¹⁹⁷ Dergi dil üzerine gerçekleştirilecek reformların aynı zamanda toplumun üst kesimindeki insanları değil özellikle halkı ilgilendirmesi gerektiğini savunmaktaydı. Dergi halka

¹⁹³ Anna Anastasiadi-Simenoidi, “Ευαγγελικά και Ορεστιακά” *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.256.

¹⁹⁴ Anna Anastasiadi-Simenoidi, *a.g.m.*, s.261-264; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 46.

¹⁹⁵ Anna Anastasiadi-Simenoidi, *a.g.m.*, s.258.

¹⁹⁶ Anna Anastasiadi-Simenoidi, *a.g.m.*, s.264-268.

¹⁹⁷ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.46.

seslenmeyi amaç edinmişti. Evangelika ve Orestiaa olayları ile başlayan bu dönemde Dimotikistler arasında ciddi farklılıklar oluşmuştur. Dil sorununu toplumsal ve siyasi bir konu olarak ele alan Dimotikistler “sosyalist” olarak değerlendirilirken, dil sorununu kültür, medeniyet ve eğitim konusu olarak ele alan Dimotikistler ise “milliyetçi” olarak görülmüşlerdir.¹⁹⁸

1908’de Volos’ta Aleksandros Delmuzzos (1880-1956) tarafından kurulan **Yüksek Kız Mektebi** (Ανώτερο Δημοτικό Παρθενγωγείο), Dimotikinin eğitim dili olarak benimsenmesinin ilk aşamasını oluşturur.¹⁹⁹

1910’lu yıllar tartışmaların en yoğun yaşandığı dönemdir. Bu çatışma ortamında ünlü politikacı ve halk dili taraftarı Elefterios Venizelos’un (1864-1936) girişimleri gerginlikleri yatıştırmada büyük öneme sahiptir. Bu çalışmalar Dimotikinin Dil Sorunu’ndaki yerini belirlemiştir. 1910 senesinde Ekpedevtikos Omilos Derneği’nin kurulması ve 1912’de bu derneğe ait bir yayın organının faaliyete geçmesi²⁰⁰, 1911 senesinde Aleksandros Delmuzzos’a yönelik başlatılan saldırılar²⁰¹, ağır kilise baskısı ve yaklaşan Balkan Savaşları nedeniyle

¹⁹⁸ Gös.yer.

¹⁹⁹ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 47; Aleksis Dimaras, “Κοινωνικές Διατάξεις και Σύνταγμα”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.266.

²⁰⁰ Aleksis Dimaras, *a.g.m.* s.267; Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s.20, Ekpedevtikos Omilos Derneği 1910 yılında Atina’da bir grup edebiyatçı ve eğitimci tarafından kurulmuştur. Kurucuları arasında Nikos Kazantzakis ve Aleksandros Delmuzzos da bulunmaktaydı. Bu derneğin temel amacı ilk ve orta dereceli okullardaki kitapların halk diline uygun şekilde düzenlenmesi ve yayımlanmasıydı. Buna uygun olarak Venizelos’un da desteği ile Manolis Triandafillidis’in eğitim üzerine yaptığı çalışmalar önderliğinde, Aleksandros Delmuzzos, Dimitrios Glinos tarafından 1911 senesinde ilk kitaplar yayımlanmıştır. Bu kitaplar 1920’de Venizelos hükümetinin düşmesi ile toplatılmış ve yakılmıştır. 1912’de bu derneğin ilk bülteni yayımlanmıştır. Maruz kaldığı politik dönemlerin etkileri nedeniyle yayınlarını kesintili olarak 1925 senesine kadar devam ettirmiştir (Napoleon S. Mitsis, “Η Διδασκαλία της γλώσσας στο σχολείο”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.545; Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...*, s.20).

²⁰¹ 1908’de Volos’ta Yüksek Kız Mektebini kuran Delmuzzos, Okulun müfredatına Triandafillidis ve Glinos ile beraber hazırladığı halk dilindeki eğitim kitaplarını dahil etmiştir. Sıkı bir Dimotikist olan Delmuzzos, kilise tarafından ahlaki yozlaşmaya sebebiyet vermekle itham edilerek yargılanmıştır. (Aleksis Dimaras, *a.g.m.*, s.266; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.47).

Venizelos'un Katharevusayı resmi dil olarak ilan etmek zorunda kalması²⁰², bu dönemin önemli olaylarıdır.

1917 senesinde Aleksandros Delmuzzos'un kuruculuğunu yaptığı, içinde Manolis Triandafillidis'in (1883-1959) de bulunduğu Ekpedevtikos Omilos Derneği'nin etkisiyle özgürlükçü bir duruş sergileyen Venizelos Hükümeti, halk dilini ilk defa temel eğitim müfredatına dâhil etmiştir.²⁰³

1917 yılı Venizelos Hükümeti'nin başa geçmesi ve özgürlükçü düşüncelerle eğitim programına kaldığı yerden devam etmesi açısından ciddi bir öneme sahiptir. Siyasi ortamı yatıştırmak için 1911 yılında Anayasaya “*Katharevusanın Korunması*” maddesini ekletmek zorunda kalan Venizelos²⁰⁴, Dimotikistler tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Böylece Dimotikiye gönül verenler arasında politik nedenlerle ciddi ayrılıklar baş göstermeye başlamıştır.

Bu durumu değiştirmek isteyen Venizelos, 1917'de Ekpaidevtikos Omilos Derneği'nin önemli aydınlarından Manolis Triandafillidis, Aleksandros Delmuzzos, Dimitrios Glinos'un başında bulunduğu grubu halk dili üzerine araştırmalar yapması için bir araya getirmiştir.²⁰⁵ Ekpaidevtikos Omilos Derneği'nin yayımladığı bültende Manolis Triandafillidis'in Çağdaş Yunan Grameri ve Sentaks'ı üstüne yazdığı ilk araştırmalar ve incelemeler ardı sıra yayımlanmıştır. Yunancayı gelişim aşamalarına göre tasnif eden Triandafillidis, dilin kökenine ait araştırmalar yapmıştır. Psiharis'e göre daha uzlaşmacı bir yol

²⁰² Aleksandros Delmuzzos'un destekçisi olan Elefterios Venizelos, 1897 yenilgisinin yaydığı karamsar ortamın etkisi ve yaklaşmakta olan Balkan Savaşlarının ağırlığı altında 1911'de Anayasaya 107 nolu maddeyi ekleterek devletin resmi dilini Katharevusa olarak kabul ettirmiştir (Georgios Babiniotis, *To Γλωσσικό Ζήτημα*....., s.33); 1911 Anayasasının 107 nolu maddesi şöyledir: “Rejimin ve Yunanca yasaların metinlerinin düzenlendiği resmi dil Katharevusadır. Bu dil her türlü müdahale ve bozulmaya karşı korunmaktadır” (Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s. 20); Bu madde Anayasa içerisinde yaklaşık 1977 yılına kadar korunmuştur (Napoleon S. Mitsis, “Η Διδασκαλία της γλώσσας...”, s.546).

²⁰³ Napoleon S.Mitsis, “Η Διδασκαλία της γλώσσας...”, s.564-547.

²⁰⁴ Alekxis Dimaras, *a.g.m.*, s.267.

²⁰⁵ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία*.....s. 20; Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s.21.

izleyen Triandafillidis, Venizelos tarafından atanmış olduğu bu görevi sonuna kadar ciddiyetle yerine getirerek Dimotikinin temel eğitimdeki yerini almasını sağlamıştır.²⁰⁶

Ancak Balkan Savaşlarının yarattığı ekonomik ve siyasi hırpalanmalar, Megali İdea'nın çöküşü, Mübadele Dönemi²⁰⁷ ve sonrası, Alman İşgali²⁰⁸ ve İç Savaş²⁰⁹ ülkenin siyasetinde de ciddi dalgalanmalar yaratmıştır. Birbiri ardına gelen hükümetler, dikta rejimleri Katharevusa ve Dimotiki arasında mekik dokumuşlardır. Dil Sorunu bir kez daha siyaset ve toplum sahnesine çıkarılmıştır.

1920'de Venizelos Hükümetinin düşürülmesiyle Milli Eğitim Bakanlığı içinde kurulan eğitim komisyonunun tüm faaliyetleri iptal edilirken Dimotikide yayımlanan tüm okul kitapları yayından kaldırılarak yakılmıştır.²¹⁰ Piyasaya tekrar Katharevusa kitaplar çıkartılmıştır. Ancak 1923 yılında iki yıl sürecek bir hükümetle iktidara geri gelen Venizelos, Dimotikiyi yeniden temel eğitim dili yapmıştır.²¹¹

1925 ve 1926 arasında yönetime gelen sağ ideolojiye sahip Theodoros Pangalos diktası, dini ve politik çevrelerden oluşturduğu bir kurulla

²⁰⁶ Napoleon S. Mitsis, "Ο νέος δημοτικισμός...", s.468-469.

²⁰⁷ 1923 yılında gerçekleştirilen Lozan Barış Antlaşması içine ilave edilen ek bir madde ile Yunanistan Krallığı ve Yeni Türk Devleti arasında ayrı bir antlaşma yapılmıştır. 19 maddeden oluşan bu antlaşma, Batı Trakya Türklerini ve İstanbul Rumlarını kapsamamaktaydı. 1923'den 1928 yılına kadar süren göç hareketi sonucunda yaklaşık 1.200.000 Anadolu Rum Yunanistan'a göç ederken, 500.000 kadar Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye gelmiştir (Renée Hirschon, *Mübadele Çocukları*, İstanbul, 2000, s.33-36).

²⁰⁸ 1941-1945 yılları arasında Almanların Yunanistan'ı işgal ettiği dönemdir. Yüzbinlerce insan hayatını kaybetmiştir (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.177-178).

²⁰⁹ 1946-1949 yılları arasında yaşanan iç savaş Yunan tarihine "Kardeş Kavgası" olarak geçmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında önce İtalya ardından da Almanya'nın işgaline uğrayan Yunanistan işgallerden sonra beş yıl sürecek olan son derece kanlı ve yıkıcı bir iç savaşın içine girmiştir. Ülke dış güçler tarafından yönlendirilirken halk örgütlere ayrılarak kanlı çatışmalar içine atılmıştır (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.177).

²¹⁰ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 47; Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s.21.

²¹¹ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 47; Napoleon. S. Mitsis, "Η Διδασκαλία της γλώσσας...", s.548.

Ekpedevtikos Omilos Derneği'ni din, vatan, ahlak, aile ve milliyet düşmanı olmakla suçlayarak halkı dernek aleyhinde kışkırtmıştır. Dimotikistlerin çoğunun anarşist olduğunu söyleyen Pangalos, onların cezalandırılması gerektiğini düşünüyordu. Dimotikiyi savunan kitlenin en sert savunucuları, daha çok siyasi alanda kendilerini gösterdikleri için solculuk ya da komünizmle ilişkilendirilmekteydiler.²¹² İlimli Dimotiki savunucuları ise daha çok eğitim-öğretim işleri ile ilgileniyorlardı. Bu ilimli kitlenin içinde yer alan Triandafillidis ve Delmuzzos ise bu yaftanın Dimotiki taraftarlarına yapıştırılmaması için büyük çaba göstermiştir.²¹³

1928'de başa gelen Venizelos hükümeti, Dimotikinin eğitimde yer alması için yeni reformlar gerçekleştirmeye çalışmıştır. Eğitim bakanı Georgios Papandreu, 1930-32 yılları arasında Ekpedevtikos Omilos derneğinin dağılmış olmasına rağmen, halk dilini ilköğretime yerleştirmek için çaba göstermiştir. İlköğretimde Dimotiki eğitim dili iken, ortaöğretimde Katharevusanın kullanımı devam etmiştir.²¹⁴

1933 yılında başa gelen muhafazakâr Panagis Tsaldaris hükümeti, Katharevusayı yeniden eğitim dili yapmıştır.²¹⁵ Böylece devletin kurulduğu andan itibaren başa geçen bütün iktidarlar dil sorununu politik bir araç olarak değerlendirmeye başlamışlardır.

1936 ve 1941 yılları arası İoannis Metaksas diktası başa geçtiğinde Dimotiki ilk defa bir dikta rejimi ile birlikte anılmaya başlamıştır.²¹⁶ İlkokullara Dimotiki dersi veren öğretmenler atanmış, Manolis Triandafillidis, Yunan Devleti tarafından yeni bir Çağdaş Yunanca Gramer kitabı hazırlamak için

²¹² Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s.27.

²¹³ Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s.21; Napoleon S. Mitsis, "Η Διδασκαλία της γλώσσας...", s.548-549; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.48.

²¹⁴ Napoleon S. Mitsis, "Η Διδασκαλία της γλώσσας...", s.548.

²¹⁵ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 48; Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.35.

²¹⁶ Napoleon S. Mitsis, "Η Διδασκαλία της γλώσσας...", s.549.

görevlendirilmiştir.²¹⁷ Triandafillidis yanına Eski Yunancanın gramer ve sentaks kitaplarını yazan Ahileas Tzartanos, Kleandros Lakonas, Thrasivulos Stavros gibi aydınları alıp halk dilinin gramer kurallarını araştırmak için uzun çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sonrası Triandafillidis, 1941’de *Çağdaş Yunan Dili Grameri (Νεοελληνική Γραμματική)* kitabını yazmıştır.²¹⁸ Bu kitap aynı zamanda halk dilinin bir dilbilgisi sistemi olmadığını savunanlara bir cevap niteliği taşımıştır.

Metaksas sonrası Alman İşgali döneminde (1941-1945), Metaksas’ın Dimotiki için yaptığı reformlar takip edilmeyerek Katharevusa’ya geri dönüş yapılmıştır.²¹⁹ Sağ ve sol çatışmalarının halk içinde ciddi bir şekilde yaşandığı 1945-1949 yılları arasındaki İç Savaş döneminde Katharevusa okullarda tekrar öğretilmeye başlanmıştır.²²⁰

Liberal Georgios Papandreu hükümeti döneminde (1964-1967) ilk ve orta dereceli okullarda Dimotiki ve basit Katharevusa eğitimi eş zamanlı olarak devam ederken, yüksek okullarda hala eğitim Katharevusa ile yapılmaktaydı.²²¹

General Georgios Papadopoulos ve iki albayın birlikte gerçekleştirdikleri tarihe “Albaylar Cuntası” olarak geçen askeri diktatörlük döneminde (1967-1974), Metaksas örnek alınmaya çalışılsa da başarılı olunmamıştır. Metaksas temel eğitim kurumlarında Dimotikiyi teşvik ederken, 1967-1974 askeri diktatörlük döneminde Dimotikiyi komünizm ile eş tutarak ortaöğretimden kaldırmıştır. Ortaöğretimde sadece klasik dil eğitimi verilmiştir.²²²

²¹⁷ Gös.yer.

²¹⁸ Napoleon S. Mitsis, “Ο νέος δημοτικισμός...”, s.471.

²¹⁹ Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.35; Napoleon S. Mitsis, “Η διδασκαλία της γλώσσας...”, s.549.

²²⁰ Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.48.

²²¹ Napoleon S. Mitsis, “Η Διδασκαλία της γλώσσας...”, s.549; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 48.

²²² Napoleon S. Mitsis, “Ο νέος δημοτικισμός...”, s.549.

Sağ görüşlü Karamanlis Hükümeti 1977’de Dimotikiyi tekrar resmi dil olarak kabul ederek yüzyıllardır süren dil tartışmalarına son noktayı koymuştur. 1982 yılında başa geçen Aleksandros Papandreu hükümeti ise 1982 yılında Tek Vurgu Sistemi’ne (*Μονοτονικό Σύστημα*) geçerek eğitimi zorlaştıran *oksia*, *dasia*, *varia*, *perispomeni* gibi vurgu işaretlerini yürürlükten kaldırmıştır.²²³

²²³ Napoleon S. Mitsis, “Ο νέος δημοτικισμός...”, s.560-561.

İKİNCİ BÖLÜM

DİL TARTIŞMALARINDA TUTUCU ANLAYIŞI TEMSİL

EDEN AYDINLANMACI EVGENİOS VULGARİS

18. yüzyılın önemli aydınlarından biri olarak kabul edilen Evgenios Vulgaris'in dil, felsefe, teoloji üzerine yaptığı çalışmalar Çağdaş Yunan Aydınlanma Dönemi'nin altyapısını oluşturan en önemli adımları oluşturmaktadır. Dil Sorunu'nda birinci evrede yaşanan problemlerin çıkış noktasını Evgenios Vulgaris'in eski ve yeni dil hakkında söylediği sözler oluşturur.

2.1. Evgenios Vulgaris (1716-1806)

2.1.1. Yaşamı

1716 yılında Korfu adasında dünyaya gelen Vulgaris, 1806 yılında St. Petersburg'da yaşama veda etmiştir. Padova Üniversitesi'ndeki²²⁴ teoloji eğitimi

²²⁴ 1222 yılında İtalya'nın Padova şehrinde kurulan bu üniversite, Avrupa'nın en eski üniversitelerinden biridir (<http://www.unipd.it/en/university/history>, Erişim Tarihi : 06.07.2016) ; Padova Üniversitesi, Venediklilerin hâkim olduğu yerlerdeki Yunan nüfusunun en üst düzey eğitim aldığı yerlerden biriydi. 15. yüzyıl sonrası Kıbrıslılar, 16. yüzyılda Giritliler, Sakızlılar ve Yedi Adalılar Padova'da eğitim almaktaydılar (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.60, 61).

sonrası 1737’de diyakoz²²⁵ olarak “Evgenios” ön ismini alan Vulgaris, dönemin Fenerliler gibi “yüksek eğitilmiş” aydınlar grubu içinde yer almaktaydı.²²⁶

Yaşamıyla ilgili çok fazla bilgi boşluğu bulunan Vulgaris hakkındaki eksik bilgilere, çoğunlukla Georgios Enian’ın 1838 yılında yazdığı eserinin²²⁷ yanı sıra Stephen Batalden’in Rus arşivlerine dayanarak yaptığı çalışmalarından ve makalelerinden ulaşılmaktadır. Bununla beraber uzun süre Rusya’da yaşayan Vulgaris’in Çariçe II. Ekaterina’nın hizmetinde bir saray diplomatı olarak çalıştığı dönem, 18. yüzyıl Yunan aydınlarının siyasi faaliyetleri hakkında mühim bir tanıklık oluşturmaktadır.²²⁸

2.1.1.1. Eğitim Yılları

Georgios Enian’ın eserine göre genç Vulgaris, Keşiş İeremias Kavvadias’ın yanında teoloji eğitimi aldı.²²⁹ Yaygın bir görüşe göre de Zakynthos adasında Antonios Katiforos’tan felsefe eğitimi aldı.²³⁰

Arta şehrinde staja devam eden Vulgaris, kısa bir süre sonra Yanya’ya gitti. Orada meşhur Methodios Anthrakitis’in derslerini takip etti.²³¹

²²⁵Diyakoz, Katolik, Anglikan, Ortodoks kiliselerinde Papazlık ve Piskoposluk rütbelerinden sonra gelen rütbedir. Diyakoz bir başka açıdan Papaz ya da Piskopos yardımcılığı yapmaktadır. Özellikle dini törenlerde kendisinden büyük rütbeli din adamlarına yardım etmektedir. (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=D%C4%DIYAKOZ, Erişim Tarihi: 31.11.2017).

²²⁶ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s. 33-42; Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη...” s. 63.

²²⁷ Bkz: Georgios Ainian, *Συλλογή ανεκδότων συγγραμμάτων του αοιδίμου Ευγενίου του Βουλγάρεως*, 1938, Atina (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης Επιστημονικού Λόγου στον ελληνικό Χώρο 18^{ου} Αιώνα: Αρχές της Φυσικής Φιλοσοφίας στο Έργο του Ευγενίου Βούλγαρη και Νικηφόρου Θεοτόκη*, Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών της Τεχνολογίας, Atina, 2001, s.267).

²²⁸ Bu bilgilere Stephen Batalden’in 1982 tarihli eserinden ulaşılmaktadır (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.267).

²²⁹ Nikos Yannakulis, *Το παιδαγωγικό έργο του Ευγενίου Βούλγαρη – Συμβολή στην παιδεία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Patra, 2004, s.21; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54.

²³⁰ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.21.

²³¹ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.18.

Anthrakitis'in "Gençleri kışkırtıyor!" suçlaması sonrasında görevinden alınması ile 1737-1738 yılları arasında diyakoz olarak Yanya şehrinde göreve başladı.²³² Bu süre içinde Eleftherios olan ismini Evgenios'a dönüştürmüştür.

Methodios Anthrakitis'ten aldığı eğitim sonrası, 1736 yılında Kefalonia'ya gitmiş ve orada ünlü halk dili savunucularından biri olan aydın Vikentios Damodos'u da tanımıştır.²³³ Vikentios Damodos'un yanında eğitim gördüğüne dair hiçbir kanıt olmasa da²³⁴, birçok Yunanlı aydın Kefalonia'ya gidip onun derslerini de takip ettiği konusunda hemfikirdir.²³⁵ Bu tanışıklıklar ve fikir alışverişleri onun ününün hem Yunan anakarasında hem de Yunan diasporasında yavaş yavaş yayılmasına vesile olmuştur.

1739-40 yılları arasında Yanya'dan burs alarak İtalya'ya geçtiği bilinmektedir.²³⁶ İki üç sene kadar Venedik'te bulunduğu dair somut veriler olmasına rağmen Padova Üniversitesi'nde okuduğuyla ilgili bir kaynak bulunmamaktadır. Venedik'te bir Yunan okulunda çalışırken Aziz Georgios kilisesinde teoloji eğitimi tamamladığı düşünülmektedir.²³⁷

Çok karmaşık bir hayat geçiren Vulgaris, hayatı boyunca bir okuldan başka bir okula seyahat ederek eğitim vermiştir. İyi bir klasik dil eğitimine sahip olmasının yanında Latince'den İbranice, Fransızca ve Rusçaya kadar da pek çok yabancı dile de vakıftı.²³⁸ Voltaire'in siyasi düşüncelerinden çok etkilenen ve Yunan milli bilincinin uyanması adına onun pek çok eserini de Fransızcadan Attik lehçesine çeviren Vulgaris, özellikle Batı Aydınlanmasından çok

²³² Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.268-269.

²³³ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54.

²³⁴ Bu konuda Nikos Yannakulis, Vulgaris'in ünlü eseri *Mantık*'ta Damodos'a hiç değinmediğini ifade etmektedir (Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.100).

²³⁵ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54.

²³⁶ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.27-28.

²³⁷ Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.268; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.17, 30.

²³⁸ Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη ...", s.65.

etkilenmişti.²³⁹ Öte taraftan felsefe eğitimini Koridaleas felsefesi²⁴⁰ üzerine aldığı için Skolâstik Aristo Mantığı dışına özenle çıkmamaya çalışmıştır.

Gottfried Wilhelm Leibniz²⁴¹, **Cristian Wolff** ²⁴² ve özellikle **John Locke**'nin²⁴³ fikirlerinden çok etkilenen Vulgaris ²⁴⁴, felsefenin bu özünde birleşmeyen iki ana kolunu da öğretilerinde sentezleme çabasına girmiştir.²⁴⁵

2.1.1.2. Öğretmenlik Yılları

Vulgaris eğitime çok önem veriyordu. Genç yaşına rağmen gösterdiği azim Yanya'daki zengin tüccar **Marutsi** kardeşlerin de dikkatini çekti. Marutsiler, Yanyalı zengin tüccar kardeşlerdi. Özellikle eğitime çok değer veriyor, Osmanlı kenti olan Yanya'yı kalkındırmak için uğraşıyorlardı.²⁴⁶

²³⁹Konstantinos Dimaras, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Atina, 1993, s.15-16; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.64-65.

²⁴⁰Koridaleas felsefesi yeni Aristoculuk olarak da bilinmektedir. Aristoteles'in felsefesi ve teolojinin birleştirildiği skolastik felsefe olan Koridaleas felsefesi, asırlarca Patrikhane ve ona bağlı okulların da müfredatlarını şekillendirmiştir (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.61-63; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.29-34; Konstantinos Dimaras, *a.g.e.*, s.240).

²⁴¹ Alman düşünür ve matematikçi Leibniz, 17. yüzyılın düşünce yapısına şekil veren en önemli aydınlardan biridir. Felsefede Rasyonel Optimizm akımını temsil eden Leibniz, mantık ve Analitik Felsefe konularına eğildi. Ara sıra Skolastik felsefeyi eleştirse de onun kısacasından çıkamamış, deneysel üslubu bir türlü benimsememiştir (<https://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies/Leibniz.html>, Erişim Tarihi: 01.05.2018); Leibniz felsefesinin Vulgaris üzerindeki etkisini araştırmak için ayrıca bkz: Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.201-214.

²⁴²Alman rasyonalist filozof (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.272).

²⁴³Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του Voltaire και του John Locke στο Σχεδιάσμα περί Ανεξίθρησκείας του Ε.Βούλγαρη*, Atina, 2002, s.86-102 (http://media.ems.gr/ekdoseis/ellinika/Ellinika_52_1/ekd_peel_52_1_Dellis.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2017) 17. yüzyılın en önemli düşünürlerinden biri olan İngiliz John Locke, Ampirik felsefenin kurucularından biridir. Descartes ve Kant gibi Rasyonalizm akımının ünlü filozoflarının etkisi altında kalmasına rağmen, ona göre insan aklı bomboş bir levhadır. Bu teorisine “Tabula Rasa” adı verilmektedir. Locke insan aklının deneyimler, tecrübeler ve eğitim sayesinde şekillendiğine inanır. Ona göre İnsanın doğuştan getirdiği hiçbir şey yoktur. Sezgisel de hiçbir şey öğrenemez ve edinemez. Fiziksel şartların tamamen insanın zihin alt yapısını belirlediğini düşünülür (İlyas Altuner, “Locke’un Doğuştan İlkeler Eleştirisi ve Tabula Rasa Olarak Zihin”, *Kutadgubilig Felsefe ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, Mart, 2012, s.107-114).

²⁴⁴Ioannis Georgios Dellis, “Καρτεσιανές Γνωσολογικές Απόψεις στη Λογική του Ε. Βούλγαρη”, *Ορθοδοξία και Οικουμενή*, Atina, 2000, s.285-290.

²⁴⁵ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.57-66.

²⁴⁶ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54.

Vulgaris'i bu vesile ile Yanya'ya kurdukları Marutsea Koleji'nde ders vermeye davet ettiler.

Vulgaris böylece, Marutsi kardeşlerin etkisi ve büyük maddi desteği ile aklındaki eğitim programını gerçekleştirebilmek için Yanya'daki Marutsea Koleji'ne giderek 26 yaşında iken öğretmenlik hayatına başlamıştır.²⁴⁷

Eski ve yeni felsefeden başlayarak, mantık, klasik dil, teoloji eğitimi kadar pek çok konuda dersler verir. Vulgaris'in Batı kaynaklı Rönesans hareketinden ve pozitif bilimlerin ilerlemesinden çok etkilendiği açıktır. Eski felsefe ile yeni felsefeyi harmanladığı bu yeni sistem olumlu sonuçlar vermiştir.

Marutsea Koleji'nde Batı Aydınlanması temelli eğitim programının beraberinde Skolâstik Aristo felsefesinin bir devamı olan Koridaleas felsefesini de uygulamaya başlar. Bu çelişki, Yanya'nın muhafazakâr okulu **Guma**'nın ünlü yöneticisi **Balanos Vasilopulos**'un gözünden kaçmaz. Kısa süre sonra Vulgaris, eğitim sistemindeki yenilikler yüzünden bütün muhafazakâr kitlenin hedefi haline gelir. Uzun süre Vasilopulos'un idaresinde bulunan bu okul ile ciddi sorunlar yaşar.²⁴⁸

1746 yılında artık bu çatışmaya dayanamayan Vulgaris, Marutsea Koleji'ni terk eder. Eğitimine istediği şekilde devam edebilmek için 1746 yılında Kozani'ye taşınarak buradaki okulun başına geçer.²⁴⁹ Bazı kaynaklar 1750 yılına kadar bu okulda çalışmaya devam ettiğini söylese de 1748 yılına kadar

²⁴⁷ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.36-39.

²⁴⁸ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.42-43.

²⁴⁹ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54; Vulgaris'in bu okulu terk etmesinde maddi şartları çok etkili olmuştur. Kozani'deki Serres Piskoposu'nun davetini kabul edince ücreti 500 kuruştan (grosi) 800'e yükseltmiştir (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.270; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.44-46).

Kozani’de kalır.²⁵⁰ Vulgaris, burada bir nevi inzivaya çekilerek kendi eserleri ile ilgilenebileceği zamanı bulacaktır.

1748-1751 yılları arasında Boğdan beyi III. Grigorios Gikas’ın da teşviki ile Yanya’daki Marutsea Koleji’ne geri dönen Vulgaris aklındaki eğitim politikasını yeniden uygulamaya başlar. Marutsi kardeşlerin kurduğu bu okuldaki ikinci eğitim deneyimine başlayarak 1753 yılına kadar Yanya şehrinde kalır.²⁵¹

Okulda aynı zamanda idarecilik görevini de üstlenir. Bu onun için genel olarak çok stresli bir deneyimdir. Görevine başladıktan dört ay sonra Patrik V. Kirillos tarafından Athos şehrindeki Yunan Aydınlanma döneminin en parlak okullarından biri olan Athoniada (Aynaroz) Akademisi’ne atanır.²⁵² Patriğin bu tercihinin pek çok nedeni vardır. Nitekim eğitim ve öğretimdeki bu 10 yılı onu artık Yunan camiasında çok meşhur hale getirmiştir. 1753 yılında Vulgaris artık kesin bir biçimde Yanya şehrini terk eder ve Athos’taki Athoniada Akademisi’ne geçer.²⁵³

Gerek Athoniada gerek Yanya ve Kozani’deki başarıları sonrasında eğitim alanında büyük bir coşku ile karşılanan Vulgaris, bu yeni okulun programının Batı Aydınlanmasına daha uygun olduğunun bilincindedir. 1951’den 1959’a kadar burada hizmet verdikten bir süre sonra Yanya’daki Marutsea Koleji’nde olduğu gibi okul içindeki muhafazakâr kitleyle zıtlasmalar yaşamaya başlar. Her ne kadar Skolâstik Aristo felsefesini bırakmıyor izlenimini vermeye çalışsa da, John Locke’nin ampirik felsefesinden çok

²⁵⁰Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.46-48.

²⁵¹Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.46-48; 1750’de yine Marutsi kardeşler ile iletişime geçen Vulgaris, 1750’de astronomik sayılacak bir ücret ile (1000 grosi) Yanya’ya gitmiştir (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.270).

²⁵²Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.56.

²⁵³Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54-55; Vulgaris atandığında bu okul henüz inşa aşamasındaydı. 500 öğrencinin sığabileceği şekilde bir teoloji ve felsefe okulu olarak planlanmıştı. İnşasında, başta Patrikhane olmak üzere, Eflak Beyliği, İzmir ve Sakızlılar çok yardım etmiştir (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.270-271).

etkilenir, derslerini de bu iki çizgiyi sentezleyerek vermeye çalışır. Bu durum öğrencisi Misiodakas'ın da gözünden kaçmaz.²⁵⁴

Yeni felsefe ve eski felsefe dersleri verirken mutlaka öncelikle iyi bir matematik eğitimi alınması gerektiğine inanan Vulgaris, ders piramidinin en tepesine matematik derslerini yerleştirmiştir. Vulgaris, mantık, felsefeye giriş, metafizik derslerini verirken, matematikle birlikte geometri, fizik, evrenbilimi derslerini de vermekteydi.²⁵⁵

Locke, Leibniz, Descartes dışında Jean-Baptiste Duhamel mantığı, Antonio Genovesi metafiziği, Gravesande felsefesi, André Tacquet geometrisi, Christian Wolff aritmetiği, Jan Andrej Segner matematiği, J.F. Wucherer fiziği üzerine ders notları oluşturarak bu eserleri eski dile çevirmekteydi.²⁵⁶ Ders verdiği tüm okullarda Aydınlanma Dönemi'nin alt yapısını bu şekilde oluşturmaktaydı.

Vulgaris, Athoniada Kolej'inde bulunduğu sırada *Δοκίμιο (Deneme)* adlı eserini yayımlamıştı. Bu eseri aslında yine John Locke'un *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme (An Essay Concerning Human Understanding)* adlı eserinin derlenmesi ve bir ders notuna dönüştürülmesinden ibaretti. Bu derlemeyi eğitim verdiği tüm okullarda da kullanan Vulgaris 1766 yılında yine John Locke'un aynı isimli eserinin kendi yorumlamalarından oluşan *Mantık (Λογική)* adlı eserini Leipzig'de yayımlayacak ve bu eseri akademik dünyada büyük bir yankı uyandıracaktır.²⁵⁷

²⁵⁴ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.68-69.

²⁵⁵ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ: Οι συντεταγμένες της βαλκανικής σκέψης τον 18ο αιώνα*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Ατina, 1985, s.47.

²⁵⁶ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδακας...*, s.48; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.63.

²⁵⁷ Manolis Patinotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s. 276.

1759 yılında Athoniada'da eğitim sistemine yönelik gösterilen baskılardan ve kıskançlıklardan yılan Vulgaris, Athoniada Akademisi'ni bırakarak Selanik'e gider. Bu süreçle ilgili kendisi hakkında çok bilgi sahibi olamasak da Patrik V. Kirillos'un isteğiyle²⁵⁸ Patrikhane Akademisi'ni yapılandırmak ve eğitim vermek için İstanbul'a geçtiği düşünülmektedir.²⁵⁹

Marutsea Koleji'inde olduğu gibi Athoniada Akademisi'nin muhafazakâr çevresi ile çatışmalar onu çok yıpratır. Bunun yanında dönemin Boğdan beyi III. Grigorios Gikas'ın uğraşları ve Rus dostu Patrik II. Serafim'in daveti ile İstanbul'daki Patrikhane Akademisi'ni yapılandırmak için yola koyulur ve bu okulu yapılandırmak için büyük çabalar gösterir.²⁶⁰ Hem yöneticilik hem de öğretmenlik yaptığı Patrikhane Akademisi'nde iki sene süreyle aynı eğitimi verir.²⁶¹

2.1.1.3. İstanbul Yılları: Patrikhane Akademisi ve Patrikhane ile İlişkiler

Vulgaris Athos şehrinde olduğu gibi, Patrikhane Akademisi'nin de maddi ve manevi açıdan yapılandırılması için çalışmalar yapar. Yirmi yıllık eğitim tecrübesi ve arkasına koruyucu olarak aldığı Boğdan beyi III. Grigorios Gikas ile birlikte İstanbul için idealize ettiği programı uygulamaya çalışacaktır.²⁶² Patrikhane Akademisi'nin durumu içler acısıdır. Yaklaşık bir buçuk asır boyunca Koridaleas felsefesinin esiri olmuş bu okul, skolâstik felsefe ve teoloji ile çok fazla gerilemiştir. Vulgaris, Ortodoks inancı ile Aristoteles mantığının zorlayıcılığından sıyrılıp pozitif bilimleri takip eden yeni felsefe ile

²⁵⁸ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.78.

²⁵⁹ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...* s. 56.

²⁶⁰ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.85.

²⁶¹ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.86.

²⁶² Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.85.

teolojiyi bağdaştırmaya çalışıyordu.²⁶³ Eğitim için özellikle Wolff, Segner, Genovesi, Gravesande, Wucherer ve Tacquet'in eserlerine yönelirken²⁶⁴, burada coğrafya ve matematik eğitiminin de yükselmesi için çalışmalar yapmıştır.²⁶⁵

Hem yöneticilik hem de öğretmenlik yaptığı Patrikhane Akademisi'nde yaklaşık 17 ay eğitim veren Vulgaris'i, genç Patrik III. Ioannakos'un ona karşı gösterdiği kıskançlık ve çevresinde yarattığı düşmanlık ortamı çok zorlamaktaydı. Ayrıca III. Ioannakios'un da yerine geçen I. Samuil'in de eski patrik ile aynı görüşleri paylaşıyor olması Vulgaris'in İstanbul için artık hiçbir ümit beslememesine neden olmuştur.²⁶⁶

Vulgaris 1761 yılında Patrik Serafim'in tahttan uzaklaştırılmasından bir ay kadar sonra Patrikhane görevinden istifa eder. Buradan III. Grigorios Gikas'ın evine giden Vulgaris bir süre de burada kalır. Patrikhane Akademisi'nden ayrılışının ikinci senesinde İstanbul'dan ayrılır ve bir daha memleketine dönmek üzere Tuna Beylikleri'ne doğru yönelir.²⁶⁷ Ama siyasi planları hala onun için önemlidir. Buradan önce Bükreş'e daha sonra Boğdan'a geçer. 1764'te Leipzig'e giden Vulgaris burada pek çok yazar gibi kitap yayımlama hazırlığına başlar.²⁶⁸

²⁶³Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s. 57-65; Konstantinos Kirikos, *Η Συμβολή της Αθωνιάδας στην Παιδεία και την Αφύπνιση του Γένους (1747-1821)*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Σχολή Οικονομικών και Περιφερειακών Σπουδών, Τμήμα Βαλκανικών Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Thessaloniki (Selanik), 2015, s.50-51; Manolis Patiniotis, "Εκλεκτικές Συγγένειες": Ευγένιος Βούλγαρης και Θεόφιλος Κορυδαλέας", Δέλτιο Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας, Kerkira (Korfu), 2004, s.27-78; Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.271.

²⁶⁴Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.272.

²⁶⁵Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.63; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.39-40; Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s. 272.

²⁶⁶ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.88, 89.

²⁶⁷Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.93.

²⁶⁸Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.56; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.87- 88.

2.1.1.4. Vulgaris'in Voltaire ile Etkileşimi

Voltaire'in özgürlükçü fikirlerinden etkilenen Vulgaris, onun Polonya'daki Katolik kilisesinin uyguladığı ağır politikayı eleştiren tavrından ilham almıştır.²⁶⁹ Aynı politikanın Osmanlı İmparatorluğu tarafından Ortodokslara uygulandığını düşünen Vulgaris, Voltaire'den yaptığı çevirilerle Yunanlıların Osmanlı'dan bağımsızlaşma fikrine bu şekilde destek vermektedir.²⁷⁰

Voltaire, siyasi içerikli eserlerinde çoğunlukla Polonya'daki saldırgan politikanın diğer dinlere mensup olan insanlara verdiği zararlardan bahsediyordu. Aslında Çariçe'nin politikasının da önünün açılmasını istemiyordu.²⁷¹ Oysaki Vulgaris, Çariçe ile Patrikhane'nin imkânlarını birleştirdiğinde Ortodoksluğun güçleneceğini ve böylece Yunanlıların Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlıklarını kazanacağına inanmaktaydı.²⁷²

2.1.1.5. Rusya Yılları: Çariçe II. Ekaterina ile İlişkileri

Vulgaris Tuna Beylikleri'ne yöneldikten sonra, Rusya ile iyi ilişkiler kurmaya başlamıştır. Çünkü Voltaire'in eserlerinin çevirisinden ve ünlü *Mantık* eserinin yayımlanmasından sonra Vulgaris'in ünü Rusya'ya kadar yayılmıştır.²⁷³

²⁶⁹ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.65; Konstantinos Dimaras, *a.g.e.*, s. 15, 69-70, 145-147; Stephen Batalden, "Ο Ευγένιος Βούλγαρης και το πρόβλημα της ομολογιακής ταυτότητας των Ελλήνων την εποχή του Διαφωτισμού" *Ευγένιος Βούλγαρης*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Κέρκυρα, 1-3 Aralık, Kerkira (Korfu), 2006, s.31.

²⁷⁰ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.63-64; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s. 141-143.

²⁷¹ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.64; Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του ...*, s.81-85.

²⁷² Atina N. Kontali, "Ο Ευγένιος Βούλγαρης και η Πορεία του Έθνους Προς την Ελευθερία", Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Κέρκυρα, Kerkira (Korfu), 2006, s. 157-160.

²⁷³ Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...*, s.81-82; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.143-146; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.178, 179; Stephen Batalden, *a.g.m.*, s. 31-32; Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.279.

Orlov ailesi fertlerinin kendisini Rusya'ya davet etmesinin²⁷⁴ ardından Yunanlıların bağımsızlığını kazanması için planlarını harekete geçirmeye başlar. Ona göre Anadolu'da bağımsızlığını kazanması gereken büyük bir Ortodoks nüfus bulunuyordu. Rusya'nın sıcak denizlere açılma isteği ve tüm Ortodoks dünyasını tek bir çatı altında toplama arzusu Vulgaris'i de Rusya toprakları içinde tutmaktaydı.²⁷⁵

Hayatının geri kalan kısmını Yunanlıların Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanma mücadelesine adan Evgenios Vulgaris, özellikle Çariçe II. Ekaterina'nın yayılmacı Panislavist politikasında Ortodoks dünyasına hükmederken Yunan ulusunun da Osmanlı'dan bağımsızlaşma konusunda desteklenmesini arzu ediyordu.²⁷⁶ Çariçe'nin bu ideolojisine sıkıca sarılmış, politikayla ilgilenmeye başlamıştı. Böylece bu dönemde siyasi içerikli çevirilere de daha fazla ağırlık verdiğini gözlemlemekteyiz.²⁷⁷

1769'da tarihe “Orlov İsyanı” olarak geçen “Orlofika” hadisesi²⁷⁸, Rusya'nın Yunanlıları nasıl bir maşa gibi kullandığını tüm dünyaya ilan etmişti.²⁷⁹ Rusya'nın Osmanlı'yı yıpratıp güçsüz bırakmak için Mora yarımadasına Rus komutan Aleksey Orlov'u göndermesi Mora'da ciddi hadiseler yaşanmasına neden olmuştur.²⁸⁰ 1821 Yunan İsyanı'nın da çıkış noktası sayılan Orlofika olayları Rus askerlerinin yardımı ile başlatılmıştır. Amaç tamamen Rusya yanlısı ve ona maşa olacak bir devlet kurulmasıydı. Rusya'nın Yunan ulusu üzerinden bunu yapması Vulgaris için ciddi bir hayal

²⁷⁴ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.141.

²⁷⁵ Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης Επιστημονικού ...*, s.278-281.

²⁷⁶ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.183; Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...*, s.84.

²⁷⁷ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s. 179, 180; Stephen Batalden, *a.g.m.*, s. 39; Çariçe Ekaterina'nın özel çevirmeni olarak çalışan Vulgaris'in, Ekaterina'nın desteğini daha çok görebilmek için eserlerinde onu sıklıkla övdüğü de görülmektedir. 1777 tarihli eserinde onu bir anne, bir insan olarak yüceltirken, “barış elçisi” olarak tanımlar (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.281-282)

²⁷⁸ Konstantinos Dimaras, *a.g.e.*, s.70.

²⁷⁹ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.147.

²⁸⁰ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.148.

kırıklığı olmuştu.²⁸¹ 1774'teki Küçük Kaynarca Antlaşması ile gelen galibiyet Rusların yayılmacı politikasının da önünü açmıştır.²⁸²

Vulgaris zamanla Çariçe'nin yayılmacı politikası içinde Yunan ulusunun bağımsızlığını kazanması düşüncesinin var olmadığını keşfetti.²⁸³ Önceleri Çariçe'nin "haksızlığa uğrayanların savunucusu" olduğunu düşünüyor, onun bu birleştirici gücü sayesinde tüm Ortodoksları bir çatı altında mutlu yaşatacağına ve Rusya'nın yayılmacı politikasının Yunanlıların bağımsızlaşma fikrine yardım edeceğine inanıyordu.²⁸⁴ Vulgaris, o zamana kadar Türkleri baskılayan gerçek gücün Rusya olduğunu zaten anlamıştı. Ama Rusya'nın bağımsızlaşan Avrupa devletlerini de kendi topraklarına kattığını unutmuştu.²⁸⁵

1768-74 Osmanlı-Rus savaşını bir yenilgi olarak görmeyen Ruslar amaçlarına daha sıkı sarılmışken Vulgaris artık ciddi bir hayal kırıklığına uğramıştı.²⁸⁶ Ayrıca eğitim ve öğretimi bırakarak Çariçe'nin emrine amade görüntüsü, vatanındaki aydınlar tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmasına neden olmaktaydı.²⁸⁷

Tüm bu olumsuz hadiselerle rağmen yaşamına Rusya'da devam eden Vulgaris Moskova'da rahiplik görevine atanmıştır. 1776 yılında ise imparatorluk

²⁸¹ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.147-149.

²⁸² Osmanlı Devleti, İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra ikinci mağlubiyeti olan Küçük Kaynarca Antlaşması ile, Kırım'ı kaybetmiştir. Bu antlaşma ile Karadeniz Rusya ile paylaşılırken, Rusya Akdeniz'de ve boğazlarda donanma bulundurma hakkını elde etmiştir. Aynı zamanda İngiltere ve Fransa'dan sonra Rusya da artık Kapitülasyonlardan da yararlanabilecekti (Ömer Tellioğlu, "Karadeniz'de Osmanlı Hâkimiyeti ve Rusya'nın Sıcak Denizlere İnme Mücadelesi", *Tarih Okulu Dergisi*, 2014, s.197-200)

²⁸³ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.184, 185.

²⁸⁴ Athina N.Kontali, *a.g.m.*, s.157-159.

²⁸⁵ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.146-149.

²⁸⁶ Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...*, s. 84.

²⁸⁷ Vulgaris'in öğrencisi Athanasios Psalidas, Pozitif Akımlar (*Καλοκινήματα*) adlı eserinde Vulgaris'in memleketini unutarak Rusya'nın çıkarlarına hizmet ettiğini yazmıştır. (Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.281)

akademisinin de onur üyesi seçilmiştir. Bu yükselme onun için büyük önem arz etmekteydi.²⁸⁸

2.1.1.6. Ölümü

Eski başpiskoposluk döneminden kalan sorunlar, Çariçe'nin yakın çevresi ile yaşadığı çatışmalar, Rusların idealize ettiği politikaya uyum sağlayamaması, ilerlemiş yaşı, sağlık problemleri Vulgaris'i görevinden uzaklaştırmaya başlamıştır.²⁸⁹ Bu nedenle 1779 yılında Çariçe'den kendisini görevden almasını talep etmiştir.

Yerine yoldaşı Nikiforos Theotokis'in atanmasını sağlayarak görevinden ayrılır. Hersona'ya doğru hareket eden Vulgaris, Rus işgaline karşı başkaldırmış olan Yunanlıların Ruslarla arasındaki ilişkileri düzeltmek amacıyla yola koyulur.²⁹⁰ Hersona'da kaldığı bu dönemde yazarlık yapar. Ayrıca kiliseyle ilgili konuları ihmal etmez. Ünlü Latin şair Vergilius'un eserlerini çevirir. 1778'de Rusya'nın St. Petersburg şehrine geri döner.²⁹¹

Artık hayatının sonuna kadar Rusya toprakları içinde bulunacak olan Vulgaris teoloji, Klasik Yunanca, Latince metin çalışmaları ve eserlerinin yayımlanması ile meşgul olur.²⁹² 1816 tarihinde St. Petersburg'daki Aleksandr Nefski mabedinde yaşama veda eden Evgenios, hiçbir zaman memleketine geri dönememiştir.²⁹³

Vulgaris gelişmiş politik hassasiyeti ile siyasi gelişmeleri dönemi için yorumlayan önemli bir insandı. II. Ekaterina'nın etkisi ile tüm idari arzularından

²⁸⁸ Manolis Patiniotis , *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.279-280.

²⁸⁹ Manolis Patiniotis , *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.282.

²⁹⁰ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.160-162; Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s. 282.

²⁹¹ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.172.

²⁹² Manolis Patiniotis , *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.282.

²⁹³ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.174.

uzaklaşmıştır. Bunun yanında hiçbir durumda silahlı bir çabaya destek vermemiştir. Yunan ulusunun Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlaşma fikrine destek verse de, kurtuluşun dış güçlerle sağlanabileceği konusunda şüpheleri vardı. Öğrencisi Psalidas'ın onu sürekli suçladığı gibi Batı'nın güçlerine sarılmıyordu. Vulgaris'i Rusya'ya bağlayan öncelikle Ortodoksluk birliğine olan inancıydı. Rusya'dayken de Rumların içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtulmasını, Rus dış politikasının Osmanlı İmparatorluğu üzerinde etkili olmasını istiyordu.²⁹⁴

2.2. Aydınlanma Dönemi ve Vulgaris

Attik lehçesinin gramer bilgisi ve Skolâstik Aristo felsefesi Yunanlıların fikirsel gelişimine hiçbir katkıda bulunmamaktaydı. Ancak deneysel felsefeden çok etkilenen Vulgaris, Batı kaynaklı felsefi eserlerin Attik lehçesine çevrilmesi geleneğini devam ettirmekteydi. Ona göre yeni felsefenin hem eski felsefe hem de metafizik ile pek bir ilişkisi bulunmamaktaydı. Bunu Vulgaris'in 1767 yılında Leipzig'de yayımladığı *Matematik Üzerine (Επί Των Μαθηματικών Στοιχείων)* adlı eserindeki “*Matematik olmaksızın eski felsefe zayıf kalır*”²⁹⁵ sözlerinden anlamaktayız.

Hissedilen iklim değişikliği yavaş yavaş toplumsal temellerin de değişmesine, ticaretin ve sanat uğraşlarının artmasına vesile olmuştur. Bu gelişmelere öncelikle **Yanya, Kozani, Kastorya, Moshopoli, Selanik** ve daha sonra **Tuna Beylikleri**'nde tanıklık etmekteyiz.²⁹⁶ Batı kaynaklı eğitim programı artık Osmanlı topraklarındaki Rum okullarından ve Avrupa'daki Rum okullarında da yer almaya başlar. Bu gelişmeye tüccar ve esnaf toplulukları da destek sunarlar. Bu gruplar skolâstik düşünceden bağımsız gelişen felsefe ve

²⁹⁴ Athina N. Kontali , *a.g.m.*, s.157-159.

²⁹⁵ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.37.

²⁹⁶ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.37-38.

bilimin yayılmasına öncülük ederler.²⁹⁷ 18. yüzyıl ortalarında ise artık sadece kilise tarafından finanse edilen okullar yanında, özel okul yöneticileri ve tüccarlar tarafından finanse edilip okul müfredatı oluşturulan yüksek okullar kurulmaktadır.²⁹⁸ Bu okulların müfredatını rasyonalist felsefenin bir uzantısı sayılan Skolâstik Aristo felsefesi ve Koridalizm ve teoloji oluşturmaktaydı.²⁹⁹ Bu muhafazakâr eğitim sistemi zamanla Batı'daki Aydınlanma akımı ile ortaya çıkarak, pozitif ilerlemeye karşı koyamamaya başladı. Bu kolejlerin ve akademilerin Skolâstik Aristo felsefesi ve pozitif bilimlerle harmanlanması Çağdaş Yunan Aydınlanmasının ilk döneminin bir sonucu olup, yenilikçiler ve muhafazakârlar arasında ciddi sayılabilecek sorunlar doğurmuştur.³⁰⁰

Bu çatışmaların ilki Yanya'da Vulgaris ve Balanos Vasilopoulos arasında, Vulgaris'in okul yöneticisi olduğu dönemde yaşanır. Bu okuldaki muhafazakâr kitle ile mücadelesi sonucu Vulgaris istediği programı bir türlü gerçekleştirememiştir. Athos (Aynaroz) ve İstanbul'daki okullarda da aynı sorunları yaşayan Vulgaris bir daha memleketine geri dönmek üzere Rusya'ya gitmiştir.³⁰¹

2.2.1. Vulgaris ve Dil

Vulgaris sıkı bir klasik dil eğitimi almıştı. Daha çok Fenerlilerin eski dille ilgili görüşlerini benimseyen Vulgaris,³⁰² Fenerlilerin lideri **Aleksandros Mavrokordatos** ve oğlu gibi eski dile bağlı kalmıştır. Böylece o da halk dilinin

²⁹⁷ Grigoris Mavrokostidis, *Παιδεία και θρησκευτική Ετερότητα στο «Σχεδιάσμα περί Ανεξίθρησκείας» του Ευγενίου Βούλγαρη*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη (Selanik), 2016 s.19-21.

²⁹⁸ Konstantinos Kirikos, *a.g.e.*, s.30-32.

²⁹⁹ Manolis Patiniotis, “Εκλεκτικές συγγένειες: Ευγένιος Βούλγαρης και Θεόφιλος Κορυδαλέας”, *Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας*, Κερκίρα (Korfu), 2004, s. 26-78.

³⁰⁰ Konstantinos Kirikos, *a.g.e.*, s.58-60.

³⁰¹ Konstantinos Kirikos, *a.g.e.*, s.53-54.

³⁰² Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη...”, s.63-64.

“yozlaşmış” ve yüksek manaları ifade edemeyen bir dil olduğu düşüncesini sürdürmüştür.

Vulgaris, Fenerliler grubu içinde yer alan aydınlar gibi deneysel felsefeden yeterince ilham almış olmasına rağmen, eserlerin çevirilerinde ve yorumlanmasında halk dilinin yetersiz kaldığını düşünmekteydi. O da halk dilini “*bayağı ve yozlaşmış bir dil*” olarak tanımlıyordu.³⁰³ Halkın başta bu dili kolaylıkla anlaması gerekmiyordu. Bu nedenle eski felsefeyi yeni felsefe ile kaynaştıran ders öğretileri oluşturabiliyordu. Bilimsel ve felsefi eserleri öncelikle kendisi eski dile çevirip, derslerde öğrencilerinden aynı eserleri yeniden halk diline aktarmalarını istiyor ve bu şekilde onlara metin analizleri yaptırıyordu. Athoniada Akademisi’nde öğrencilerinden İosipos Misiodakas ve Athanasios Psalidas’ın bu tutumuna karşı tavır aldığı gözlemlenmektedir.³⁰⁴

Evgenios Vulgaris, 18. yüzyıldan sonra Dil Sorunu olarak adlandırılacak tartışmanın ilk evresinde öğrencisi Misiodakas ile eski-yeni üslup tartışması yaşamıştır. Vulgaris tüm yenilikçi bakış açısına rağmen bu tartışmada halk dilini “*yozlaşmış dil*” olarak tanımlamış ve şiddetle Attikizm’i savunmuştur.³⁰⁵

Vulgaris bu olayın ardından 1766 yılında Gravasande, Genovesi, Segner, Tacquet, Locke, Wolff, Leibniz gibi düşünürlerin eserlerinden derlediği bilgiler ile *Mantık* eserini bir ders kitabı formatına sokarak okulda öğrencilere okutmaya başlamıştır. Bu tutumu Misiodakas’ın gözünden kaçmamış ve

³⁰³ Nikos Psimmenos, “Εκσυρικτέον ἄρα τα.....βιβλιδάρια”, *Eranistis*, 1995, s. 45; Evgenios Vulgaris, *a.g.e.*, s. 49; Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη...”, s.63.

³⁰⁴ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s. 178-189; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s. 195-197.

³⁰⁵ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.61.

öğretmenini eleştirmiştir. Ona göre felsefe eserlerinin bu dille veriliyor olması öğrencilerin eğitimlerini zorlaştırmaktaydı.³⁰⁶

2.2.2. Mantık (Λογική) Üzerine Eleştiriler

Vulgaris, Athoniada Akademisi'nde ders kitabı olarak kullandığı John Locke'nin *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme* adlı eserinin bir derlemesi olan *Mantık* eserini 1766'da yayımlar. Bu eseriyle özellikle öğrencisi Misiodakas tarafından eğitimde matematik bilgisinin yeterince yer almaması ve kullandığı dilin anlaşılabilirlikten uzak olması noktasında eleştirilir. Eleştirileri üç ana eksenle betimlenebilir:

1. Matematik ve mantık içerikli kitaplarının muhteviyatındaki çelişkiler,
2. Eski dilden vazgeçmeden eğitim görevini ısrarla bu dilde yapmaya çalışması,
3. Genel eğitim yöntemi içinde fizik ve matematik derslerini mantık derslerinin gerisinde bırakıyor olması.³⁰⁷

Misiodakas'ın aşağıda alıntılanan sözlerinden de anlaşılacağı üzere “Büyük üstadı”, hocası Vulgaris ile ilişkileri çok gergin bir hal almıştır:

“Büyük Üstat beni hayal kırıklığına uğrattı; Matematik bilgisine daha fazla önem vermesi gerekirdi!”³⁰⁸

³⁰⁶ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67-69.

³⁰⁷ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.66-69.

³⁰⁸ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67.

*“Mantık eserinin olgunlaşmamış anlatımından nasıl fayda sağlamış olabiliriz ki?! Ben Mantık’ı derslerde kullanmıyorum; çünkü onu (dilini) anlamıyorum.”*³⁰⁹

On beş yıl sonra aynı tartışmaya ünlü halk dili savunucusu aydın Athanasios Psalidas da katılır ve şunları dile getirir:

*“Kuru ve anlaşılmayan bir dil konusunda nasıl bu kadar ısrarcı olunabilir? Vulgaris oraya bir Alman matematikçinin çeviri kölesi olmaya mı gitti ki sürekli olarak kuru bir matematik ve geometri için çabalıyor?”*³¹⁰

Psalidas’ın Vulgaris’in *Mantık*’ı hakkındaki yorumu da dikkat çekicidir: *“Vulgaris felsefe yapmıyor; o yersiz ve kimsenin anlamadığı bir teoloji felsefesi yapıyor.”*³¹¹

2.2.3. Vulgaris’in Felsefeye Bakış Açısı

Vulgaris *Mantık* eseri ile felsefenin nasıl yapılması gerektiğini anlatmıştır. Teoloji ve Ampirizm onun öğretileri içinde harmanlanıp yeni bir form kazanmıştır. Bu tutumuna özellikle Athoniada Akademisi’nde ders verdiği Misiadakas ve Psalidas tepki göstermiştir. Bu iki öğrencisi, Vulgaris’in hem matematiği felsefenin arkasına yerleştirdiğine hem de eski dil tutuculuğu yaparak dersleri ve eğitimi zorlaştırdığına inanmaktaydılar.³¹²

Theofilos Koridaleas ve Aristo felsefesinden kopamayan Vulgaris, bu eseriyle hem Aristo’yu eleştiriyor hem de onu şikâyet ediyor gibiydi.³¹³ Onun iki zıt felsefeyi harmanlama yoluna gitmesinin sebebi olarak genellikle kilise

³⁰⁹ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.185.

³¹⁰ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.192-197.

³¹¹ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.180.

³¹² Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.178-189.

³¹³ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.58.

baskısından gerçek anlamda korkuyor olması gösterilmekteydi. Oysaki Avrupa Skolâstik felsefeyi çoktan terk etmiş, pozitif ilimlere yönelmişti. Artık Batı’da Bacon, Galileo, Newton, Locke gibi bilim adamları ve düşünürler felsefenin yönünü belirlemekteydi.³¹⁴ Skolâstik Aristo felsefesinin uzantısı olan Koridalist felsefeye yönelen birçok Yunanlı aydın, **Galileo** ve **Newton** gibi bilim adamları karşısında **Leibniz** ve **Wolff** gibi rasyonalist filozoflara tutunmakta zorluk yaşamaktaydı. Bu açıdan Vulgaris’in fikirlerinde zıtlıklar içeren bu düşünürlerin fikirlerini sentezleyerek yazdığı *Mantık* adlı eserinde bu görüşleri bir araya getirmesi çok ilgi çekmiştir.

2.2.4. Vulgaris’e Karşı Tepkiler: Misiidakas ve Psalidas İle Tartışması

Vulgaris, 1761’de Misiidakas’ın halk diline çevirdiği İtalyan filozof Muratori’nin *Ahlak Felsefesi* eserini, 1766 yılında kaleme aldığı *Mantık* adlı eserinde “yozlaşmış felsefe yapıyorlar, Bu kitaplar piyasadan çekilmeli!”³¹⁵ sözleriyle eleştirmiştir. Misiidakas, 1781’de Viyana’da yayımladığı *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* adlı eserinin önsözünde neden basit üslubu tercih ettiği konusuna uzun bir bölüm “Büyük üstat önce kendi ana dilini tanımalı, bu dil bir eğitim dilidir.”³¹⁶ demiştir.

1780 yılında Viyana’da yayımladığı *Savunma (Απολογία)* adlı eserinin girişinde Misiidakas, Yaş (Íasio) Akademisi’nde uyguladığı çağdaş eğitim sistemi nedeniyle karşılaştığı direnişlerden bahseder. Bunlardan biri derslerde Vulgaris’in *Mantık* eserini kullanmamasıdır. Bu durumu Vulgaris’in eserinin bir mantık eseri olmadığını, aslında “mantık eleştirisi” olduğunu söyleyerek açıklar.

³¹⁴ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.56.

³¹⁵ Evgenios Vulgaris, *a.g.e.*, s. 49; Nikos Psimmenos, *a.g.m.*, s.43.

³¹⁶ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.363.

Çünkü ona göre John Locke'nin eserinin Skolâstik felsefe ile kaynaştırılması bir eleştiridir.³¹⁷ Misiodakas, fizik ve matematik eğitimi ile Yunan halkının önündeki karanlığın aşılabacağına inanmaktadır. Bu nedenle Vulgaris'i yine *Savunma* 'sında eleştirmiş ve "onun matematiğe önem vermediğini, eski dilde öğrencilere çözümleme yaptırdığını ve Latince kelimeleri Yunancaya yerleştirmeye çalıştığını" dile getirmiştir.³¹⁸

Misiodakas her ne kadar dil konusunda aynı fikirleri paylaşmasa da, kendisini daha önceden "acımasızca" eleştirmiş olmasına rağmen öğretmeni Vulgaris'in bilgi birikimini takdir eder ve onu şu sözlerle över:

*"Evgenios Vulgaris yaşayan çok bilgili bir kütüphanedir. Eğitimde ciddi derecede olgunlaşmıştır. Yabancı ellerde Yunanistan'ın iyiliği için yaşlanmış, ömür tüketmiştir. Tüm bunlara rağmen hala ülkesi için mücadele etmektedir."*³¹⁹

Athoniada Akademisi'ndeki öğrencilerinden bir diğeri olan Psalidas'a göre Vulgaris'in Rusya'da bulunuyor olması ulusal bağımsızlık planına ciddi zararlar vermektedir.³²⁰ Vulgaris'in Rusya'ya bu kadar çok yanaşması ve Çariçe ile olağan dışı ilişkiler kurması kendi kariyerini ilerletmek içindi. Çünkü ona göre bir eğitimci ülkesinde kalıp kendi vatandaşlarının seviyesini yükseltmek için uğraşmalıydı.

Psalidas sadece onun yurt dışında bulunuyor olmasına kızmıyordu. Aynı zamanda onun eğitim politikasındaki yanlışlarına da dikkat çekmekteydi. Misiodakas gibi Psalidas da okul müfredatlarından eski dil ve gramerinin, metafizik, retorik ve mantık derslerinin çıkarılması ve bunlar yerine deneysel fizik, ahlak, hukuk, dünya tarihi ve coğrafya derslerinin verilmesi gerektiğini

³¹⁷ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s. 85, 102-103; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.185.

³¹⁸ İosipos Misiodakas, *Απολογία*, Viyana, 1780, s.42.

³¹⁹ İosipos Misiodakas, *Απολογία*....., s. 157.

³²⁰ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.196, 281.

savunmaktaydı. Bu nedenle imparatorluk sınırları dışına çıkmadan önemli bir aydınlanma merkezi olan Yanya'ya gitmiştir.³²¹

Psalidas'ın 1795 tarihli *Pozitif Akımlar (Καλοκινήματα)* eseri Vulgaris'in *Mantık'ının* bir eleştirisi gibidir.³²² Ülküsünü bir yabancı güce, hayale dayandıran Vulgaris'e kızmaktadır. Ona göre Vulgaris'in görüşü bencil ve vatanseverlikten uzaktır. Psalidas, Vulgaris'in tavrını eleştirmek için eserinde ayrıca şunları da yazar: “*Vatanından nefret eden Vulgaris, barbar soylara kaçtı! Onun vatanseverliğini göremedik!*”³²³ Bu savını desteklemek için Vulgaris'in *Mantık* adlı eserinde yazdıklarına değinir. Vulgaris'in *Mantık* eserinde “*Evren bir vatan ise Dünya da bir filozofun şehridir*” demektedir. Psalidas Vulgaris'in bu sözlerine istinaden “*Evren bir vatansa senin şehrin Rusya mı?*” diye karşılık vermektedir.³²⁴

2.3. Vulgaris'in Eğitim Verdiği Okullar

2.3.1. Marutsea Koleji (1742-1746) – (1749-1752)

Vulgaris öğrenciliği sırasında Çağdaş Yunan Aydınlanmasının öncü aydınlarının atmosferi içinde bulunmuştur. Zakintos'ta Antonios Katiforos, Korfu'da İeremias Kanadias, Arta'da Athanasios Nikolopoulos, Yanya'da ise Methodios Anthrakitis bulunmaktaydı.³²⁵ Bu isimler, Yunan halkının aydınlanma fikrinde Vulgaris'i etkileyen insanlardı.

Tüccar Marutsi kardeşler tarafından kurulmuş Marutsea Koleji'nde mantık, fizik, metafizik, teoloji, Latince, Eski Yunanca dersleri verilmekteydi.

³²¹ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.196-197.

³²² Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.182-183.

³²³ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.193.

³²⁴ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.183.

³²⁵ Grigoris Mavrokostidis, *a.g.e.*, s.26.

Bir külliye gibi çalışan bu okul, Yunanlı hayırseverlerin desteğiyle ayakta durduğu için ciddi sıkıntılar yaşamaktaydı.³²⁶

Genç Vulgaris eğitim verirken skolâstik felsefeyi dışarıda bırakmadan pozitif bilim metotları ile bir araya getirmeye çalışmıştır.³²⁷ Bunu yapmak için Hobbes ve Spinoza'nın akılcı sistemlerini geriye iterken Locke'nin deneycilik fikrine daha çok önem vermiştir.³²⁸ Bu şekilde gelenekçi kesimi de karşısına almamıştır. Ancak bilimsel eserlerin Attik lehçesine çevrilmesi öğrencilerin konuları anlamasında zorluklar oluşturmuştur.

Vulgaris'in ünü bu okuldaki çalışmaları sayesinde ticaretle zenginleşmiş Aydınlanma hareketinin merkezlerinde yayılmaya başlamıştır. Ancak Guma Okulu'nun müdürü Balanos Vasilopoulos, skolâstik felsefe ile deneysel felsefeyi bir arada eğitim programına sokmasından hoşlanmadığı için Vulgaris'i “*yenilikçi, kural bozucu, şeytan işaretleri taşıyan bir ateist*” olarak tanımlamıştır.³²⁹ Tartışmalar sonucunda, Guma ve Marutsea kolejleri arasındaki tartışma sonucunda bazı öğrenciler Guma'yı bırakarak Vulgaris'in yanında saf tutmuştur. Evgenios daha önceden Methodios Antrakitis'in de karşılaştığı zorlukları iyi bilmekteydi. Kendisine karşı yapılan baskılara boyun eğmeyen Vulgaris'in aleyhinde gösterdikleri olumsuzluklar bir süre daha devam etmiştir.

Vulgaris bu sorunlar yüzünden Yanya'yı 1746'de terk ederek 1749 yılına kadar kalacağı Kozani'ye geçmiştir.³³⁰ Burada hem dinlenme hem de

³²⁶ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.39.

³²⁷ Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...*, s.80; Manolis Patiniotis, “Οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα και οι επιστήμες του Διαφωτισμού”, (https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Patiniotis_Manolis.pdf, Erişim tarihi: 20.05.2017, s.7).

³²⁸ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s. 40.

³²⁹ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.54.

³³⁰ Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.270.

eserleri ile uğraşma vakti bulur. 1749'da tekrar Marutsea Koleji'ne davet edilir ve 1752'e kadar 1000 kuruşla (grosia) ücretle bu okulda kalmıştır.³³¹

2.3.2. Kozani (Stoa) Koleji (1746 - 1749)

Stoa Koleji olarak da bilinen okul 1745 yılında kurulmuştur.³³² Kozani metropoliti tarafından yılda 800 kuruş ücretle davet edilen Vulgaris'in bazı kaynaklara göre 1746'dan 1749'a kadar burada kaldığı rivayet edilir.³³³ Yılda 800 kuruş, o dönemde bir eğitimci için astronomik bir rakamdı. Çünkü normal bir eğitimci 200 kuruş gibi bir ücreti bile çok zor almaktaydı.³³⁴

Burada tartışmalardan uzak bir zaman geçiren Vulgaris, aynı Marutsea Koleji'nde olduğu gibi mantık, metafizik, Segner Matematiği, Tacquet Geometrisi, Gravasande Felsefesi, Genovesi Metafiziği derslerinin eski dilde yapılan çevirilerini öğrencilerine yorumlatır.³³⁵

Teoloji (Θεολογικόν) ve *Gelgitler Üzerine (Περί Παλιρροιών)* adlı eserlerini de burada tamamlayan Vulgaris³³⁶ Kozani'den ayrıldıktan sonra Aynaroz'a gitmiştir.

2.3.3. Athoniada (Aynaroz) Akademisi (1753-1759)

Athoniada Akademisi, Yunanca eğitimin 18. yüzyıldaki en önemli eğitim kurumuydu. Patrik V. Kirillos tarafından Aynaroz'daki Akademiye

³³¹ Gös.yer.

³³² Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.47.

³³³ Grigoris Mavrokostidis, *a.g.e.*, s. 27; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.48.

³³⁴ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.48.

³³⁵ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.63.

³³⁶ Athanasios I. Kalamatas, *Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806)*, Thessaloniki (Selanik), 2011, s. 118.

çağırılan Vulgaris,³³⁷ 1000 kuruş gibi bir ücretle bu okula tayin oldu. Diğer eğitimcilerin ücretleri o dönem 200- 400 kuruş arasındaydı.³³⁸

2.3.3.1. Akademi Programı

Athoniada müfredatı genel olarak dönemin diğer üst düzeyli okullarının yapılanmasına benzer. En alt seviyede gramer eğitimi verilirken en üst seviyede felsefe eğitimi verilmekteydi. Başlangıç eğitiminde genellikle eski dil grameri, teknoloji, kompozisyon, Theodoros Gazis'in Sentaks'ı³³⁹ ile gramer öğreniyorlardı.³⁴⁰ Bu gramer dersini verenler genellikle üst sınıfların en başarılı öğrencileri ya da yeni mezunlardır. Bazı gramer derslerini Vulgaris de veriyordu. Bunların dışında öğrencileri iki ana gruba ayıran Vulgaris, mantık, felsefeye giriş, matematik (aritmetik-geometri), fizik, evren teorisi, Latince derslerini yürütmekteydi.³⁴¹

17. yüzyıl astronomu ve ilahiyatçısı olan Jean Baptiste Du Hamel ve Batı'daki Aydınlanma hareketlerinin gelişmesini sağlayan Antonio Genovesi'nin eserlerini eski dile çeviren Vulgaris, bu iki filozofun çalışmalarına çok önem vermektedir.³⁴² Burada öncelikle John Locke'nin *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme* (*An Essay Concerning Human Understanding*) adlı eserini *İnsan Akli üzerine Bir Deneme* (*το Δοκίμιο για την Ανθρώπινη Νόηση*) olarak çevirir.³⁴³ Bu çeviriyi öncelikle Athoniada'da bir ders notu olarak okutur. *İnsan Akli üzerine Bir Deneme* Vulgaris'in 1766 yılında yayımlayacağı *Mantık* adlı eserinin ana zeminini oluşturur.³⁴⁴ Büyük eserini bu okulda tamamlayan

³³⁷ Konstantinos Kirikos , *Η Συμβουλή της Αθωνιάδας στην Παιδεία και την Αφύπνιση το Γένους (1749-1871)*, Thessaloniki (Selanik), 2015, s.48.

³³⁸ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.55.

³³⁹ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.64.

³⁴⁰ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.62.

³⁴¹ Gös.yer.

³⁴² Manolis Patinotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.309.

³⁴³ Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.128

³⁴⁴ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.57.

Vulgaris'in gerçek amacı deneysel felsefe ile rasyonel felsefe arasında bir uzlaşma yaratarak Koridalist felsefeye esir olmuş eğitimin yönünü bu istikametten ayırmaktı.³⁴⁵

2.3.3.2 Athoniada Akademisi'ndeki Çarpışmalar

Athoniada, pozitif bilimler ile skolâstik felsefeyi harmanlamış bir okuldur. Eğitimini bu şekilde sürdüren Vulgaris'e karşı kilise ve muhafazakâr kesim tarafından karşı saldırılar başlamıştır. Onlara göre Vulgaris'in eğitimi dine karşı bir ilgisizlik içindeydi. Eski sistem savunucuları ve Patrik V. Kirillos, Vulgaris'in yenilik hareketlerinin karşısında tavır almıştır.³⁴⁶ Bu nedenle Vulgaris bizzat onun tarafından İstanbul'a sürgün edilmiştir.³⁴⁷ Öğrencisi Misiodakas, 1759 yılında Atoniada'dan ayrılışını ve patrik Kirillos'un onu nasıl usandırdığını *Savunma* adlı eserinde şu sözlerle anlatmaktadır:

*“Böyle şanlı bir okuldan bu şekilde atılma, ne kötü bir durum! Öyle ki bu olay bizim önümüzde yaşıyor. Nerede o meşhur Evgenios? Nerede o onurlu çocukların korusu? Onlar ki Yunanistan'ın yeni müzisyenleri ve neşesiydiler. Büyük üstat gitti. Bu neşe de kayboldu. Bu kadar öğrenci yetiştirmişken bu bina şimdi bir karga yuvasına döndü!”*³⁴⁸

2.3.4. Patrikhane Akademisi (1760-1761)

V. Kirillos tarafından Athoniada'ya atanan ve yine patrik Kirillos tarafından uyguladığı çağdaş yöntemler nedeniyle Athoniada Akademisi'nden gönderilen Vulgaris Athoniada'da yaşadığı üzüntü verici tecrübelerden sonra,

³⁴⁵ Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.51; Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.129.

³⁴⁶ Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.54-55.

³⁴⁷ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s. 62, 77; Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.55.

³⁴⁸İosipos Misiodakas, *Απολογία...*, s.121; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.125.

patrik II. Serafim tarafından Patrikhane Akademisi'nde atanmıştır.³⁴⁹ II. Serafim aynı zamanda Vulgaris'in manevi babası, destekçisiydi. Yeni felsefe eğitimi konusunda onu desteklemekteydi.³⁵⁰

Vulgaris burada tekrar okul idareciliği yapacaktı. Asırlarca Koridalist felsefenin, teolojinin kıskacında kalmış bu okulun hali içler acısı idi. Athoniada için yaptıklarını burada da yapmak isteyen Vulgaris, öncelikle Beylikler'den ve tüccarlardan destek istemiştir. 1759'dan 1763'e kadar İstanbul'da kalan Vulgaris Patrikhane Akademisi'nde Athoniada'daki eğitimini devam ettirmiştir.³⁵¹

Patrikhane Akademisi'ni ellerinde tutan Fenerliler topluluğunda rüşvet, kayırmaca, iftira hadiseleri o dönem önemli bir sorundu. Ortodokslar üzerindeki hâkimiyetlerini kaybetmek istemeyen Fenerliler okullar ve okulların işleyişi konusunda da söz söyleme hakkını ellerinde tutmaktaydılar. Bu durum Vulgaris'in hiç hoşuna gitmemekteydi.

1763 yılında patriklik tahtına Fenerlilerden I. Samuil'in çıkması Vulgaris için olumsuz bir gelişme olmuştur. I. Samuil de Patrik Kirillos gibi yeniliklere tamamen karşı bir tutum sergiler.³⁵² Soğuk savaflara dayanamayan ve idealize ettiği eğitimi yerine getiremeyen Vulgaris, manevi destekçisi ve dostu III. Gikas'ın yanına yerleşir.³⁵³ İtalya'dan Yanya'ya taşıdığı eğitimcilik mücadelesi de böylece İstanbul'da son bulmaktaydı.

³⁴⁹ Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.157.

³⁵⁰ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.93.

³⁵¹ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.56.

³⁵² Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.171-172.

³⁵³ Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.165.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL TARTIŞMALARINDA HALK DİLİNİ SAVUNAN AYDINLANMACI İOSİPOS MİSİODAKAS

3.1. İosipos Misiodakas (1730-1800)

18. yüzyıl pek çok temel değişikliği de beraberinde getirmiştir. “Eğitimde eski eğitim geleneği mi yoksa yeni eğitim seçeneklerinin varlığı mı daha iyidir?” sorunu zamanla çağdaş eğitim projelerinin de önünü açar. Bahsi geçen dönemde kilise toplumun her alanında etkilidir. Eski dil savunucuları Fenerliler, fikirlerinin Avrupa’daki Aydınlanma hareketleri ile uyumlu olduğu görüşündeydiler.³⁵⁴ Etkileri Tuna Beylikleri’ne kadar uzanan Fenerliler, beyliklerdeki eğitim müfredatlarını da ellerinde tutuyorlardı. Bu grubun başında Aleksandros Mavrokordatos (1746-1749) bulunmaktaydı.³⁵⁵ İki Tuna Beyliği’nin başındaki III. Grigorios Gikas ve Aleksandros İpsilantis, beyliklerde çeşitli modern kolejler oluşturmuyorlardı. Batı’daki Aydınlanma hareketliliğinden çok etkilenen bu okullarda yeni felsefe ve pozitif bilim dersleri de verilmekteydi. Başta Vulgaris, Misiodakas ve Katartzis de bu eyaletlerde sırasıyla hem eğitimcilik hem de okul yöneticiliği yapmışlardır.

Mavrokordatoslar, Tuna Beylikleri’nin önderleri III. Grigorios Gikas ve Aleksandros İpsilantis ile beraber eğitimin yeniden yapılandırılması için büyük çabalar göstermiştir. Bu amaçla Evgenios Vulgaris, Nikiforos Theotokis’ten sonrasında Dimitrios Katarzis ve İosipos Misiodakas’dan yardım

³⁵⁴ Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.162.

³⁵⁵ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.61, 195-196.

alırlar. Misiiodakas dil ve eğitim için yaptıklarıyla Çağdaş Yunan Aydınlanma Dönemi'nin en önemli temsilcilerinden olmuştur.

3.1.1. Yaşamı

1730-1800 yılları arasında yaşayan İosiphos Misiiodakas, Yunan Aydınlanmasının en önemli temsilcilerinden biridir. Yaşamının ilk yılları hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Misiiodakas'ın çalışmaları içinde bize yaşamı hakkında en çok bilgiyi veren 1780'de yayınladığı *Savunma (Απολογία)* adlı eseridir. Bu eserinde bütün hayatı boyunca başından geçen olayları anlatmıştır.

3.1.1.1. Kökeni Hakkında Bilgiler

Misiiodakas, bugünkü Romanya'nın Bulgaristan sınırında bulunan Dobruca şehrinin Tsernovada köyünde dünyaya gelmiştir. Misiiodakas'ın ailesi hakkında pek fazla bilgi sahibi olmasak da “Misiiodaks” kelimesinin kökü onun etnik kökeni hakkında da bilgi vermektedir. Yunanlılar Romence konuşan bu halkı “Misiiodakes” olarak adlandırmaktaydı.³⁵⁶

Misiiodakas'ın yaşadığı bölgenin eski ismi “Misias”dır. O zamanlar bu köyde Eflak (Vlahistan), Boğdan (Moldova) eyaletlerinin Latince kökenli dilini konuşan bir halk yaşamaktaydı. Bazı Yunanlı aydınlar göre ise o zaman bu bölgede “Dakon Lehçesi” adı verilen Latince kökenli bir dil konuşan Vlahlar bulunuyordu.³⁵⁷ Latince ve Yunanca konuşan Romen kökenli halk ise o dönem

³⁵⁶ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.34.

³⁵⁷ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.34,35.

“Misialılar” olarak adlandırılmaktaydı. Manolis Triandafillidis, Misiidakas’ı “Slav kökenli” olarak tanımlamaktadır.³⁵⁸

3.1.1.2. Eğitim Yılları

Misiidakas ilköğretimini ailesinin yanında, Eflak Beyliği içinde tamamlamıştır. Eski Yunanca eğitimini de burada almıştır.³⁵⁹ Çok yoksul olan ailesi onu Yanya’da tüccar Marutsi kardeşlerin kurduğu Marutsea Koleji’ne gönderir. Burada genç öğretmeni Vulgaris ile tanışmıştır.³⁶⁰

Eğitime çok değer veren Misiidakas, Avrupa’ya gitmek istiyordu. Bu nedenle 1751 ve 1759 yılları arasında başta Selanik, İzmir, Atina, Sifnos, Mikonos, Athos gibi yerleri dolaşıp eğitimini tamamlamaya çalışmıştır.³⁶¹

1751 yılında Selanik’e giden Misiidakas, burada Aristo felsefesinin en sert savunucularından biri olan Rahip İoannakos’un yanında staj yapmıştır. Misiidakas onun skolâstik felsefe tutuculuğunu benimsemiştir.³⁶² Selanik’teki eğitimden umduğunu bulamayan Misiidakas, bir sonraki sene de İzmir’deki Evangeliki Koleji’ne gitmiştir. Orada da rahip İerotheos Dendrinos ile karşılaşan Misiidakas, Evangeliki’nin müdürü İerotheos Dendrinos’un da skolâstik eğitim metodundan hoşlanmamıştır.³⁶³

³⁵⁸ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη...”, s.61.

³⁵⁹ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.35.

³⁶⁰ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη...”, s.62; Athanasia Kutsilopulu, *Ιώσηπος Μοισιόδακας, διδάσκαλος και συγγραφέας του 18ου αιώνα*, Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο, 2012, Atina, s.2.

³⁶¹ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη...”, s.62.

³⁶² Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2.

³⁶³ Misiidakas, Dendrinos’un katı tutumu yüzünden, İzmir Metropolitani Neofitos Dukas’tan yurt dışına kaçıp orada okumak için yardım talep etmiştir. Bu talebi ne yazık ki Dendrinos’un olumsuz çabalarıyla bertaraf edilmiştir. İzmir’de kaldığı tüm süre boyunca Neofitos ile görüşmeye devam eden ve Batı’da eğitim görmek için burs bekleyen Misiidakas, bu arzusuna İzmir’de de ulaşmamıştır. Çünkü Dendrinos, Batı’ya gidenlerin ateizm düşüncesini benimsediği

Daha sonra Athos şehrine giderek Athoniada Akademisi'ne yazılan ve 1754-1755 yılları arasında burada eğitim gören Misiidakas, Yanya'da eğitim gördüğü hocası Vulgaris ile bu okulda tekrar karşılaşmıştır.³⁶⁴

Athoniada Akademisi'ndeki bir senelik eğitiminden sonra, önce Sifno'ya daha sonra Mikonos'a giden Misiidakas, daha çok Batı okullarında eğitim almayı arzu ediyordu.³⁶⁵ 1759 yılında Venedik'te bir Yunan cemaatine ait olan Aziz Georgios kilisesine diyakoz olarak gönderilmiştir.³⁶⁶ Diyakoz rütbesi gereği dini bir ön isim alması gerektiği için "İosipos" ismini almıştır.

1762 yılında Padova Üniversitesi'ne yazılarak felsefe, matematik ve fizik derslerini takip eden Misiidakas,³⁶⁷ 1765 yılında Boğdan beyi Grigorios Aleksandros Gikas'ın teklifini kabul ederek Yaş (İasio) Koleji'nde ders vermeye başlamıştır.³⁶⁸

3.1.1.2.1. Athoniada Akademisi ve Batı Felsefesi ile

Tanışması

Misiidakas daha önce Marutsea Koleji'nde öğretmeni olan Vulgaris'in çalıştığı Athoniada Akademisi'ne gider. Patrik V. Kirillos tarafından Athoniada'nın başına gönderilen Vulgaris'le birlikte artık Athoniada'nın altın çağı da başlamış olur.³⁶⁹

konusunda Neofitos'u ikna etmiştir (Haralambos Spiropulos, " [Ιώσηπος Μοισιόδακας \(1730-1800\)](http://eranistis.net/wordpress/2014/01/05/), "ο μεγάλος άγνωστος της νεοελληνικής παιδείας", Eranistis,2014, <http://eranistis.net/wordpress/2014/01/05/>);Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.94-95; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.29).

³⁶⁴ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67.

³⁶⁵ Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.99.

³⁶⁶ Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2; Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.99.

³⁶⁷ Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.99.

³⁶⁸ Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.99; Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2.

³⁶⁹ Haralambos Spiropulos, " *Ιώσηπος Μοισιόδακας...* " .

Athoniada'da yeni felsefe dersleri pozitif bilimlerle, eski felsefe dersleri de mantık dersleri ile birlikte verilmekteydi. Bu okulda yaklaşık iki sene kalan (1754-1755) Misiodakas, okulun yeniliklere açık müfredatından çok etkilenmiştir.³⁷⁰ Bütün dersler içinde en çok matematik ve fizik derslerine önem verir.³⁷¹ Bu yüzden öğretmeni Vulgaris'in matematik ve fizik gibi önemli dersleri Aristoteles felsefesinin gerisinde bırakmasını eleştirir.³⁷² Eski Yunanca eğitiminden zahmet çekmiş biri olarak Vulgaris'in bilimsel eserleri eski Yunancaya çevirmesi ve öğrenciye yorumlatarak vakit kaybettirmesinin yanlış olduğuna eserlerinde de dikkat çekmiştir.³⁷³

Athoniada'daki eğitiminden sonra Misiodakas sırayla önce Sifnos ve Mikonos adalarına daha sonra da Batı Aydınlanması'nın kalbi olan Padova Üniversitesi'ne geçmiştir.

3.1.1.2.2. Padova Üniversitesi ve Eğitimdeki Yükselişi

Misiodakas 1759-62 yılları arasında Padova Üniversitesi'ne geçerek Tıp-Edebiyat Fakültesinde felsefe derslerini takip eder.³⁷⁴ Bu okul onun için bir yükseliş yeridir. Çünkü o zamanlar Venedik, Doğu Akdeniz ticaret bağlantıları nedeniyle Avrupa için çok önemli bir üs görevi görmekteydi. Yunanlılar Bizans Dönemi'nde Venedik'i bir eğitim merkezi olarak görmeye başlamıştır.³⁷⁵

³⁷⁰ Gös. yer.

³⁷¹ İosipos Misiodakas, *Απολογία* (Ed. Alkis Angelu), 1976, Atina, s.25-27.

³⁷² Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67-69.

³⁷³ Vulgaris, Marutsea Koleji'nde olduğu gibi bu okulda da, John Locke'un eserinden eski dile çevirdiği *İnsan Kavrayışı Üzerine Bir Deneme* (*Δοκίμιο για την Ανθρώπινη Νόηση*) eserini ders notu olarak kullanmaktaydı (Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2; Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.50-52); Misiodakas'a göre Vulgaris başarısızdı. Dini, felsefi dogmaları aşmadan bilimsel eserleri uygulamaya çalışmaktaydı. Eğer Vulgaris'teki hataları görmemiş olsaydı, Misiodakas *Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji* (*Πραγματεία περί Παιδων Αγωγής ή Παιδαγωγία*) adlı eserini yazamayacaktı (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.87).

³⁷⁴ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.61.

³⁷⁵ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.60-61.

Padova Üniversitesi ile ilgili tecrübelerini *Savunma (Απολογία)* adlı eserinde yazan Misiodakas, bu eserinde dönemin iki ünlü aydını Giovanni Poleni ve Giovanni Colombo'dan sıklıkla bahseder.³⁷⁶ Her ikisi de onun pozitif bilimlere ilgi duymasında rol oynayan iki önemli bilim adamıdır. Burada bulunduğu süre içinde öğretmeni Vulgaris tarafından ilerleyen yıllarda eleştiri yağmuruna tutulacağı ünlü İtalyan filozof Ludovico Antonio Muratori'nin *Ahlak Felsefesi ve Gençlere Öneriler (Filosofia Morale Esposta e Proposta ai Giovani)* adlı eserini *Ηθική Φιλοσοφία (Ahlak Felsefesi)* adıyla halk diline çevirir.³⁷⁷

1765 yılında Boğdan beyi III. Grigorios Aleksandros Gikas'ın teklifini kabul eden Misiodakas Yaş (Íasio) Akademisi'nde ders vermeye başlar.³⁷⁸

3.1.1.2.3. Yaş (Íasio) Akademisi (1767-1776)

Padova Üniversitesi'nde eğitimini tamamladıktan sonra üç sene kadar kendisi hakkında bilgilere ulaşamadığımız Misiodakas, 1765 yılında Tuna Beylikleri'ne geri dönmüştür. Beylikler'deki aydınlanma atmosferi nedeniyle doğduğu topraklara dönmeyi her zaman isteyen Misiodakas'ın ilgisini çeken en önemli unsur, Beylikler'in politik havası ve özgürlükçü felsefesi idi.³⁷⁹ Bu eyaletler aynı zamanda orta Avrupa ile hususi bir alaka içindeydiler.³⁸⁰

Boğdan'daki Yaş Akademisi'ne III. Grigorios Gikas tarafından davet edilen Misiodakas, 1765 yılında Yaş Akademisi'ne felsefe öğretmeni olarak atanmıştır.³⁸¹ Marutsea ve Athoniada eğitiminden gerekli dersleri alan

³⁷⁶ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.63-64.

³⁷⁷ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη...”, s.61-62; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.226.

³⁷⁸ Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2.

³⁷⁹ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.72.

³⁸⁰ İbrahim Kelağa Ahmet, “Çağdaş Yunan Aydınlanma”, s. 240-242.

³⁸¹ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.75.

Misiodakas, çocukların felsefe eğitiminden önce mutlaka matematik ve fizik eğitimi almaları gerektiğine inanmaktaydı.³⁸² Batı'daki Aydınlanma hareketlerinin etkisiyle gelişen eğitim felsefesinden ilham aldığı yeni yöntemleri bizzat derslerinde uygulamaya çalışıyordu. Onun rehberi John Locke'un "Tabula Rasa" felsefesi idi. Venedik'te bulunduğu sıralarda Muratori'nin eserini basit üslup ile çevirmiş olması da eyaletlerdeki ününün artmasına vesile olmuştur.³⁸³

Misiodakas'ın yenilikçi politikası Vulgaris'in Marutsea Koleji ve Athoniada Akademisi'nde daha önceden karşılaştığı gibi muhafazakâr kesim tarafından tepki ile karşılanmıştır. Misiodakas bu baskılara dayanamamış ve artan sağlık sorunları nedeniyle de Yaş Akademisi'ndeki işinden ayrılmıştır. Yaş Akademisi'ne yaklaşık 10 yıl sonra hem müdür hem de öğretmen olarak dönecektir.³⁸⁴

1767 yılında Boğdan Beyliği'nin güneyine doğru yola koyulan Misiodakas hakkındaki bilgiler bu dönemden sonra biraz daha azalmaktadır. Misiodakas yayınlarına kaynak oluşturmak için fizik, matematik metin incelemeleri ile ilgilenmeye başlamıştır.³⁸⁵ Bir süre sonra koruyucusu ve destekçisi III. Grigorios Gikas, Misiodakas'tan Yaş Akademisi'nin başına müdür olarak geçmesini ister.³⁸⁶ Misiodakas tereddüt içindedir. Daha önce Marutsea ve Athoniada okullarında Vulgaris'in başına gelenleri hatırlar.³⁸⁷ Nikiforos Theotokis de Yaş Akademisi'ni Misiodakas'tan hemen önce bu nedenlerle terk etmiştir.³⁸⁸ Nihayetinde Beylikler'in önde gelen temsilcilerinin

³⁸² İosipos Misiodakas, *Απολογία*, (Ed.Alkis Angelu), Atina, 1976, s. 25-27; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67- 69.

³⁸³ Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη...", s.61.

³⁸⁴ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.88.

³⁸⁵ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.93-94.

³⁸⁶ Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2.

³⁸⁷ İosipos Misiodakas, *Απολογία...*, s.126

³⁸⁸ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.66; Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.100.

yaptığı baskılara dayanamaz ve sadece dört ay kadar dayanabileceği bu işi kabul eder.³⁸⁹

Misiodakas'ın Yaş Akademisi'ndeki ikinci döneminde önemli bir giriş konuşması yapmıştır. Bu nutkun birinci bölümünü felsefe, ikinci bölümünü ise matematik oluşturmaktaydı. Matematik bölümünün içine sırasıyla ahlak, fizik, matematik, mantık, metafizik derslerini yerleştiren Misiodakas, felsefe bölümünde “sağlıklı bir felsefenin nasıl olması gerektiğini” vurgular. Felsefe eğitiminin gelenekçilikten, batıl inançlardan ve önyargılardan arındırılması gerektiğinden bahseder.³⁹⁰

Yenilikçi girişimi ikinci defa muhafazakâr kesimlerin tepkisi ile karşılaşmıştır.³⁹¹ Okuldaki idareciliği boyunca verdiği deneysel felsefe dersleri Skolâstik Aristo mantığını geride bırakmıştır. Böylece yüzyıllarca süren gelenek içinde bir çatlak meydana getirirken, ciddi bir başkaldırıda bulunmuştur.³⁹² Vulgaris'in *Mantik*'ını izlemiyor olması da onun Aristoteles- Koridaleas geleneğine karşı bir tavrı olarak değerlendirilirken, Vulgaris'in eski dile çevirdiği André Tacquet'in *Geometri Unsurları (Elementa Geometria)* kitabını halk diline *Geometri Unsurları (Τα Στοιχεία Γεωμετρίας)* şeklinde çevirmesi öğretmenini Vulgaris ile yaşadığı gerginliğin artmasına neden olmuştur.³⁹³ Tacquet'in Geometri'sinden daha iyi bir ders kitabı olduğunu belirttiği Jean Andre Nicholas Luis de la Caille'nin *Matematik Yolu (Οδός Μαθηματική)* adlı

³⁸⁹ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.97.

³⁹⁰ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.79-93

³⁹¹ Misiodakas, skolâstik felsefe eğitimi öncesi matematik bilgisinin iyi olması gerektiğini belirtmiştir. Bu tutumu dönemin aydınları tarafından olumsuz bir şekilde eleştirilmiştir. Kendisine yapılan ikinci eleştiri ise halk dilinde eserler ve dersler veriyor olmasıdır. Hayatıyla ilgili bu detayları *Savunma* adlı eserinde anlatırken, “*Derslerinin bakkal dersi gibi olduğu*”, “*Basit üslubu yüceltmek için uğraştığı*” ithamlarından ve “*Vulgaris'in Mantik'ını vermediği*” için yargılandığından bahseder (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.102-103).

³⁹² Haralambos Spiropoulos, “*Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*”

³⁹³ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.79; Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s. 4; Misiodakas, Vulgaris'in ders notu olarak verdiği André Tacquet'in *Geometri Unsurları* adlı kitabını da bu amaçla yeniden çevirir. Amacı Vulgaris'in Athoniada'da eski Yunancaya çevirerek ders notu olarak kullandığı bu kitabı daha anlaşılabilir hale getirmektir (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.78-79, 87-88).

kitabının çevirisini tamamlayarak okul müfredatına bu kitabı da ders notu olarak eklemiştir.³⁹⁴

Gelenekçi kitlelerin baskısı nedeniyle matematik ve fizik dersleri için idealize ettiği programı yerine getiremeyen Misiidakas, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşının yarattığı olumsuz havayı da bahane göstererek Eflak Beyliği'nin başkenti Bükreş'e dönmüştür. Sağlık sorunları, muhafazakâr çevrelerin yarattığı olumsuz atmosferleri artık göğüsleyemeyişi, aynı zamanda ekonomik sıkıntılar onu yıldırılmıştır.³⁹⁵ 1781 yılında yayımlayacağı *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* kitabı için hazırlık yapmaya başlamıştır.³⁹⁶ 1776'da manevi destekçisi olarak bahsettiği III. Grigorios Gikas'dan eserini tamamlamak için yardım ister.³⁹⁷ 1777'de tamamen eğitim hayatını bırakarak 1778'den itibaren Tuna Beylikleri'ne yönelerek önce Bükreş'e daha sonra sırasıyla İsviçre'ye ve Avusturya'ya gitmiştir.³⁹⁸

3.1.1.3. Bükreş'ten Ayrıldıktan Sonraki Dönem

Misiidakas 1777 yılında eğitim görevini tamamen bırakarak Avrupa'da Yunan diasporasının yaşadığı yerlere doğru yönelmiştir. Transilvanya'nın³⁹⁹ Brasov⁴⁰⁰ şehrine taşınan Misiidakas, 1777-1781 yılları arasında Orta Avrupa'da eserlerini yayımlayacak finansörler arayarak geçirir. Misiidakas *Savunma* adlı eserinde bu durumu için “*Yabancı ellerde bir serseriyim*” demektedir.⁴⁰¹

³⁹⁴ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.98-105.

³⁹⁵ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη...”, s.61.

³⁹⁶ Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.4.

³⁹⁷ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.97; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...* s. 138-139.

³⁹⁸ Haralambos Spiropoulos, “Ιώσηπος Μοισιόδαξ...” ; Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.101.

³⁹⁹ Eski ismi ile Erdel Beyliği olan Transilvanya bugünkü Romanya'nın orta ve batı bölümlerinde bulunuyordu.

⁴⁰⁰ Günümüzde üç üniversitesi ile hem bir eğitim hem de turizm merkezi olan Brasov şehri Romanya'nın en kalabalık nüfuslu şehirlerinden biridir.

⁴⁰¹ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.72,122.

Kısa bir süre sonra dönemin en önemli tüccarları olan Moshopolitler ve Kastroyanlarla iletişime geçer.⁴⁰² Destekçisi III. Gikas, *Çocuk Eğitimi Üzerine bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία περί παιδων αγωγής ή παιδαγωγία)* adlı eserinin basımı için ona maddi ve manevi birçok yardımda bulunmaktaydı.

Misiodakas 1779 yılında *Çocuk Eğitimi Üzerine bir Tez ya da Pedagoji* adlı eserini okuyucu ile buluşturduktan sonra Savunma (1780), *Coğrafya Teorisi* (1781) adlı eserlerini yayımlamak için Viyana'ya gitmiştir. Bu eserleri yazmak için ayrıca Viyana'daki Kraliyet Kütüphanesi'nden de çok istifade eden Misiodakas, yaklaşık iki sene burada kalarak araştırmalar da yapmıştır.⁴⁰³

3.1.1.4. Ölümü

Vulgaris'ten yaklaşık altı sene önce hayata veda eden Misiodakas'ı son zamanlarda ileri derece sağlık sorunları, ekonomik sorunları çok zor durumda bırakmıştır. Bu nedenle son eseri olan *Fizyoloji Notları'nı (Σημειώσεις Φυσιολογικά)* (1784) maddi destek bulabilmek için eski dilde yazmaya çalışmıştır.⁴⁰⁴

3.2. Misiodakas ve Felsefe

Misiodakas'ın felsefesinin dayanağını da, Vulgaris'te olduğu gibi, John Locke'nin görüşleri oluşturmaktadır. John Locke'un *Eğitimle İlgili Bazı Fikirler (Some Thoughts Concerning Education)* adlı eserinden ilham alarak yeni bir felsefe metodu oluşturur. Bu felsefeye “Sağlıklı Felsefe” ismini veren Misiodakas'a göre bu felsefe, bütüncül bir yaklaşıma sahiptir.⁴⁰⁵ Amaç insan

⁴⁰² Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.98.

⁴⁰³ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.132.

⁴⁰⁴ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.152-153.

⁴⁰⁵ Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.100.

faydasını ve refahını düşünmektir. Ona göre felsefe, “*İnsan yeryüzünden, yaşamdan nasıl zevk alır?*” sorunsalı üzerine fikir yürütmelidir.⁴⁰⁶

Böylece pragmatist⁴⁰⁷ bir yaklaşım da sergileyen Misiodakas, eski dogmatik teolojiden de şiddetle uzak kalmayı tercih eder.⁴⁰⁸ Bu düşüncesini ise Tabula Rasa yaklaşımı ile sabitler.⁴⁰⁹ Tabula Rasa ona göre sağlıklı felsefedir. Aklın dogmalarından ve saplantılarından uzaktır. İnsan zihni bu dünyaya bomboş bir levha olarak gelmiştir ve bu levhanın dolması ise fiziksel koşullara bağlıdır.⁴¹⁰

Misiodakas, Yaş Akademisi’ndeki ikinci eğitim dönemi başlangıcında bu ülküsünü yaptığı konuşmada Sağlıklı felsefenin önemine değinerek açıklamıştır. Bu konuşmada “*Sağlıklı Felsefe’ye nasıl sahip olunur?*” sorunu üzerinde durmuştur. Avrupa medeniyetlerinin ilerlemesine örnek alan Misiodakas bağnazlık, kuruntular, batıl itikatlardan ve eğitimin önünü tıkayan karanlıktan kurtularak sağlıklı felsefeye nasıl sahip olunacağını belirtmiştir.⁴¹¹

3.3. Misiodakas ve Dil

Misiodakas eğitiminin ilk zamanlarında eski Yunancanın zorluğu nedeniyle ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Yunan ulusunun içinde bulunduğu karanlığın dil eğitiminin yetersiz ve amaçsız verilmesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Ona göre bu durum Yunanlıların manevi gelişimi önünde bir engel oluşturmaktadır.⁴¹²

⁴⁰⁶ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.83; Athanasia Kutsilopulu, *a.g.m.*, s.4.

⁴⁰⁷ Faydacı, Faydacılık.

⁴⁰⁸ Konstantinos Kirikos, *a.g.e.*, s.100; Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.80,87.

⁴⁰⁹ Athanasia Kutsilopulu, *a.g.m.*, s.4.

⁴¹⁰ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.192-193.

⁴¹¹ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.86; Haralambos Spiropoulos, “*Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*”.

⁴¹² Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.36.

Misiodakas Padova Üniversitesi'nde eğitim gördüğü sıralarda İtalyan filozof ve bilim adamı Muratori'nin iki ciltlik *Ahlak Felsefesi* adlı eserini yine *Ahlak Felsefesi* (1761) ismi ile günlük konuşma diline çevirmiştir. Bu eseri, hem felsefede ahlakın önemine dikkat çekmek için kullanmış hem de cehalet içindeki halkının ufkunu genişletmek amacıyla “basit üslup” olarak adlandırılan halk diline aktarmıştır. Vulgaris'in eğitim verdiği okullarda benzer eserleri Attik lehçesine çevirdikten sonra öğrenciye yorumlatma üslubunu şiddetle reddetmiş ve bunun eğitimde anlamayı geciktirdiğini pek çok kez ifade etmiştir.⁴¹³ Misiodakas eğitimin sadece öze dönüş hareketi ile sağlanacağına ve bunu başarmak için de yüksek seviyeli metin çevirilerinin sadece halk dili ile verilmesi gerektiğine inanmaktaydı. Bu nedenle Yaş Akademisi'ndeki ikinci döneminde muhafazakâr kitleler, “Ateist”⁴¹⁴, “Yunan kanı taşıyor”⁴¹⁵, “Latinsever”⁴¹⁶, “bakkal dersleri veriyor”⁴¹⁷ gibi hakaretlerle Misiodakas'ı küçük düşürmeye çalışmışlardır.

3.4. Misiodakas'ın Eserleri

3.4.1. Savunma (Απολογία) - Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας) - Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία Περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία)

Savunma (1780) Misiodakas'ın düşünsel yönünün en ince ayrıntılarını ortaya koyan bir eserdir. Bu eserle birlikte “*halkına karşı borcunu ödemiş gibi hissettiğini*” dile getirir.⁴¹⁸ İlk kısmı 1780'de basılmıştır. İkinci bölümü ise

⁴¹³ Nikos Yannakulis , *a.g.e.*, s.67-69.

⁴¹⁴ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.103.

⁴¹⁵ Kendisinden 40 sene sonra Fenerli aristokrat Panayiotis Kodrikas, bir ötekileştirme örneği göstererek Misiodakas'ı “*Yabancı, Yunan sütü emmemiş.*” olarak değerlendirmiştir (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s. 104).

⁴¹⁶ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.102.

⁴¹⁷ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.103.

⁴¹⁸ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.131, 132.

basılmadığı için günümüze kadar ulaşamamıştır. Kitap kompleks bir yapıya sahiptir. Bir önsözü ve felsefe içerikli bir de giriş bölümü vardır. Giriş bölümünde neden matematik ve fizik derslerinin metafizik ve mantık derslerinden daha önemli olduğu anlatılır. Diğer bölümlerde derslerde kullandığı kitaplarına, ders notlarına ve okul açılış konuşmalarına değinmektedir. Bu okullarda yaşadığı sıkıntılar da çoğu zaman tarafından nakledilir.⁴¹⁹

Coğrafya Teorisi (1781) Misiodakas'ın bilime verdiği değeri göstermek için yazdığı bir eserdir. Bu nedenle deneysel felsefenin ve Aydınlanma Dönemi'nin yayılım alanı olan coğrafyaları anlatmaktadır. Halk dili ile yazıldığı için eser herkes tarafından anlaşılmaktadır. Aristo ve Dekart astronomisinin reddedildiği eserde, Newton ve Kopernik fiziği benimsenmektedir. Matematiksel problemlere geniş yer veren Misiodakas, Kopernik'in Güneş merkezli sistemi ile gökyüzü olaylarını ve Dünya üstündeki etkilerini açıklamaya çalışır. Bu kitabı kendisine maddi destek sağlayan iki Tuna beyine adamıştır. Bunlardan biri Boğdan Beyliği'nin yeni beyi Konstantinios Murutzis ve Eflak beyi Aleksandros İpsilantis'tir.⁴²⁰

Misiodakas her iki eserinde de görüşlerinin uzlaşmacı olmadığını farkındadır. Başta kilisenin ve eski dil taraftarlarının gözüne girmek için de bazı aydınlar gibi tavizler vermez.

Eğitim ile ilgili görüşlerini genellikle **Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji** (1779) adlı eserinde açıklayan Misiodakas'ın bu eseri Aydınlanma Dönemi'nin en önemli eserlerinden biridir. Eser çocukların ve ebeveynlerinin eğitimi için hazırlanmıştır. John Locke felsefesi, Misiodakas'ın bu eserinde de ana eğitim rotasını oluşturur. Eser kendi içinde iki ana bölüme ayrılır. Birinci bölüm aile eğitimine ikinci kısım ise okul eğitimine dayanmaktadır. Aile Eğitimi bölümü iki ana bölüme ayrılır: Aile İçi Eğitim ve

⁴¹⁹ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.129-135.

⁴²⁰ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.138.

Aile Dışı Eğitim. Okul eğitimine ayrılmış olan ikinci bölüm ise iki alt bölüme ayrılır: Ahlak Eğitimi ve Didaktik Okul Eğitimi.⁴²¹

Bu bölümün girişinde anne babaların çocuk yetiştirirken yaşadıkları zorluklara değinir. Onların yaşamsal/cari ihtiyaçlarını karşılarken nasıl birer eğitimci ebeveyn olmaları gerektiği konusunda fikirlerini belirtir. Özellikle “ahlak eğitimi” konusuna “bilgi aktarımı”ndan daha çok değinen Misiodakas, düzgün eğitim verebilmek için ahlaki eğitimin şart olduğuna vurgu yapar.⁴²²

Aile Eğitimi bölümünün ilk alt başlığı *Aile İçi Eğitim*’de, ailelerin önce çocukların yaşamsal ihtiyaçlarını gidermede sorumlu olduğunu daha sonra ise bu sorumluluğu eğitimlerinde de devam ettirmeleri gerektiğinden bahseder.⁴²³ Çocukların eğitiminden sorumlu olacak kişilerin de düzgün seçilmesi gerektiğine değinir. Bu nedenle Aristo’dan örnek vererek, insan beyninin dünyaya bomboş geldiğinin, koşullar, bilgi ve deneyim ile şekillendiğinin altını çizer.⁴²⁴ Eğitimde önceliğin her zaman ahlaka verilmesi gerektiğini vurgulayan Misiodakas, ahlak eğitimini matematikten bile önde tutarak şunları söyler:

*“Ebeveynler her zaman mantıklı olmalı; çocuklar küçük yaşta olduğu kadar büyük yaşlarda da matematik eğitiminden çok ahlak eğitimine ihtiyaç duyarlar. Çok bilgili olmanın başka bir hedefi de ahlaki geliştirmektir. Öyle ki bu diğer bireyler arasında düzgün insanlar yaratabilsin.”*⁴²⁵

⁴²¹ İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.18-19.

⁴²² İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων* s.3-4.

⁴²³ Haralambos Spiropulos, “Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις...”; İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.13-14

⁴²⁴ Haralambos Spiropulos, “Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις...”; İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.15-16; Misiodakas bu değerlendirmesi ile Aristoteles’in varlık felsefesi ile çelişki içine girmektedir. Aristo’ya göre insan bir “olmaklık özü” ile dünyaya gelmektedir. Örneğin portakalın portakal olmasının nedeni içinde onu portakal yapacak olan portakal olma özüdür. İnsan da “İnsan olma özü” ne göre dünyaya gelmektedir. Bu öz ya da Töz, Tabula Rasa felsefesi ile ters düşmektedir (Ernst Von Aster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, İstanbul, 1999, s.214-219).

⁴²⁵ İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.54- 57.

Misiodakas'ın dikkat çekmek istediği istediği başka bir konu ise tüm çabanın okullara bağlı olmaması gerektiğidir. Okullar için geçerli bir eğitim sistemi önermemektedir. Ona göre eğitim sistemini biçimlendiren idare ya da yönetim biçimidir. Bunun için Misiodakas: “*Öğretmenler ulusun yetiştiricileridir. Çocukların beyninin eğiticisidirler. Geleceğin düzgün nesillerinin yönetim biçimlerini düzenleme, inşa etme görev alanlarıdır.*”⁴²⁶ sözleriyle öğretmenlerin çocukların ve toplum hayatında çok önemli bir yere sahip olduklarını vurgular. Misiodakas'a göre öğretmenin iki temel görevi bulunmaktadır:

*“Öğrenim iki yönlüdür. Bir tanesi çocukların ahlaksal gelişimi için oluşturulacak ahlak eğitimidir. Bir diğeri ise öğrenim kurallarını belirleyen öğrenme eğitimidir.”*⁴²⁷

Öğretmenin amacı sadece öğrencilerine bilgi aktarmak değil aynı zamanda onların yeteneklerini gözlemek ve bu şekilde öğrencileri yönlendirmektir. Bu görev için Misiodakas şunları dile getirir:

“Öğretmen her ne kadar insan doğası üstünde bilgiye ve beceriye sahip olsa da bu onun sanatını icra etmesine yeterli değildir. Bir eğitimci insanın yeteneklerinden anlayan bir bilgiye, eğitime, uzmanlığa sahip olmalıdır. Öyle ki bu kişi damak tatlarını ve ilgisiz bile olsa her insanı içine alan arzuları da bilmeli. Şarapları ayırmayı bildiği gibi fiilleri çekebilmeli ve öğrencilerin taleplerini de algılayabilmeli.”

428

Ahlak öğrenimine değinirken, önyargılardan, batıl inançlardan uzak kalınması gerektiğinden bahseden Misiodakas, rüya yorumculuğu, kâhinlik gibi

⁴²⁶ İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.53, 54, 61.

⁴²⁷ Haralambos Spiropulos, “Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις...” ; İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.76-77.

⁴²⁸ Haralambos Spiropulos, “Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις...” ; İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.71-72.

bilim dışı işlerden uzak kalınması gerektiğini vurgular ve “*Eğitimli insan ahlak içinde salt pozitif ilimleri öğrenmek isteyen insandır*” şeklinde konuşur.⁴²⁹

Ona göre küçük yaştaki öğrenciye gramer eğitiminin ayrıntısıyla sonra verilmesi gerekir. Eski dil gramerinde çok zorlanan öğrenci bu durumu bir reddediş içine sokup eğitimden uzaklaşabilir.⁴³⁰

Gramer eğitimine girişte iki tür alıştırma önerir:

1. Harflerin tasnifi ve öğrenilmesi
2. İsim, fiil, sıfat gibi sözcüklerin çekimlenmesi, sayıların öğretimi⁴³¹

Öğrenciye bu temel eğitim verildikten sonra zorlukla karşılaşmak söz konusu olmayacaktır. Böylece ikinci aşamaya geçen öğrenci metinlerin dilini anlamaya başlayacaktır. Misiidakas’a göre, Ezop, Ksenofon, Thukidides bu şekilde kolaylıkla anlaşılacaktır.⁴³²

⁴²⁹ İosipos Misiidakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.100-106.

⁴³⁰ İosipos Misiidakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.107-109; Attik lehçesinin öğrenciler tarafından zor öğrenildiğini savunan Misiidakas, bu konuda eserinde öğretmenlere ne yapmaları gerektiğini açıklamıştır (İosipos Misiidakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.93).

⁴³¹ İosipos Misiidakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.111-113.

⁴³² İosipos Misiidakas, *Πραγματεία περί Παιδων* ..., s.130-137.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVGENİOS VULGARİS VE İOSİPOS MİSİODAKAS ARASINDA DİL ODAKLI ÇEKİŞMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Dil Sorununun Üç Temel Evresi

Asırlar boyunca Yunanlıları toplumsal, kültürel ve siyasi anlamda çok meşgul eden Dil Sorunu'nun resmi bir zemine taşınması üç aşamadan geçmiştir. Bunlar sırasıyla:

1. Dil sorununun resmi başlangıcını oluşturan **İosipos Misiodakas** (1725-1800) ve **Evgenios Vulgaris** (1716-1806) arasındaki 1761 ve 1781 yılları arasında ortaya çıkan tartışma,
2. Dilde “**Orta Yol**”u savunan **Adamantios Korais** (1748-1833) ile Fenerliler arasında yetişen ve Attik lehçesinin ilkelerine bağlı kalmaya çalışan **Panagiotis Kodrikas** (1762-1827) arasındaki tartışma,
3. İkisi de dilbilimci olan **Yannis Psiharis** (1854-1929) ve **Georgios Hatzidakis** (1848-1941) arasındaki tartışmalardır.

4.2. Dil Sorunu’nun Birinci Evresi Öncesi Dil

Konusunda Atılan Adımlar

Dil üzerine tartışmalar 1821 yılından itibaren siyasi bir görünüm kazanmıştır. Yeni kurulacak olan devletin resmi dilinin Katharevusa mı yoksa Dimotiki mi olacağı konusu önemli bir sorun teşkil etmiştir. Dil sorunun asıl ortaya çıkış tarihi daha önce de belirtildiği gibi MÖ 1.yüzyılda Attikizm akımıyla olmuştur. Bu tarihten itibaren pek çok aydın ve yazar Attik lehçesinde yazma eğilimindeydi.⁴³³ MÖ 5.yüzyılın eserlerini taklit eden bu aydınlar böyle yaparak Eski Yunan’ın görkemli zamanlarına döneceklerini düşünmekteydi. Bu akımı savunanlar arasında, Büyük İskender’in fetihlerinden sonra Yunancanın bu coğrafyalarda uğradığı başkalaşımın sonucu ortaya çıkmış konuşma dili ve yazı dili arasındaki iki değişkelilik probleminin de önüne geçileceği inancı yaygındı.

Toplumun önde gelen kimselerinin bu katı tutumu, Helenistik Dönem, Bizans dönemi ve Türk Hâkimiyeti dönemlerinde devam etmiştir. Böylece, “bayağı”, “basit”, “yozlaşmış” olarak tanımlanan halk dili Attik lehçesi karşısında geri plana itilerek itibar kaybetmiştir. 18.yüzyılda Yunan anakarasında görülen Aydınlanma hareketi sonucu halk dilinde eğitime önem verilmeye başlandı. Yunan diasporasının entelektüel kesimini oluşturan ve Batı’daki Aydınlanma düşüncesinden etkilenecek eğitim öğretim müfredatlarını bu yönde yapılandırmış olan Rum okulları bu dönemde ciddi bir öneme sahiptir.⁴³⁴ Rum cemaatinin kurduğu bu okullar, Venedik, Viyana, Budapeşte, Odessa, Trieste gibi önemli şehirlerde ve bunların yanısıra Osmanlı Devleti’ndeki millet sistemi çerçevesinde varlıklarını sürdürürken⁴³⁵ Batı’daki

⁴³³ Tatiani Kotrotsu – Londu, *a.g.m*, s. 40-41.

⁴³⁴ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.45, 199.

⁴³⁵ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη ...”, s.62-64; İbrahim Kelağa Ahmet, “Çağdaş Yunan Aydınlanma.....” s.240-242.

Aydınlanma hareketlerinin getirdiği atmosferi yine eski eğitim sistemi ile harmanlamışlardır.⁴³⁶

Öte yanda Batı Aydınlanma'sının yaydığı bu atmosferden etkilenen birçok yazar ve eğitimci ise hala konuşma dilinin bir yazı dili olabilecek yeterli olgunluğa erişmediğini savunmaktaydı. Bu nedenle Attik lehçesinin bir bilim ve eğitim dili olarak bu gelişmişliğe sahip olduğuna inanmaktaydılar. Halk dilinde eğitim verilmesi gerektiğine inanan reformcu aydınlar ise dil konusunda ciddi bir direniş göstermeden bu muhafazakâr kitle tarafından etkisiz bırakılıp “ahlak dışı” davranmakla suçlandılar.⁴³⁷

Halk dilinin hayatın her alanına girmesi için ilk çırpınışları gösterenlerden biri olan Kerkirali Nikolaos Sofianos, eğitim ve öğretimin halk dilinde verilmesi gerektiğini öne sürerek bir gramer kitabı da yayımlamıştır. 1550 yılında yazılan kitabına *Yunan Halk Dilinin Grameri* (*Γραμματική της Κοινής των Ελλήνων Γλώσσης*) adını vermiştir. Ne yazık ki günümüze kadar eksiksiz bir şekilde ulaşamayan bu eser, 1870 yılında Emile Legrand tarafından birinci bölümüne sadık kalınarak düzenlenmiş ve Paris'te basılmıştır.

Pek çok aydın eğitimi tamamlamak için Rönesans hareketinin çıkış noktası olan İtalya'yı merkez almış, başta Venedik, Roma ve Padova gibi şehirleri tercih etmiştir.⁴³⁸ 1570-1645 yılları arasında yaşayan Yunan eğitim hayatını önemli ölçüde etkilemiş olan Atinalı Teofilos Koridaleas ise Padova Üniversitesi'nde tıp ve felsefe eğitimi tamamlamıştır. Aristoteles felsefesinden önemli ölçüde etkilenen ve tüm donanımını bu felsefeyi anlatma ve yayma üzerine konuşturarak Koridaleas, Patrikhane Akademisi'nin idareciliğini

⁴³⁶ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...* s.73-75.

⁴³⁷ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...* s.223-250.

⁴³⁸ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.197-198.

üstlendikten sonra okul programını da bu program üzerine oturtmayı başarmıştır.⁴³⁹

Bu gelişme daha sonraları Yunanlıların eğitim hayatında kırılması zor bir döngü halini alacaktır. Skolâstik felsefe, teoloji ile Aristoculuğu tamamen kaynaştırmış olan Koridaleas'ın sistemi Koridalizm olarak tanımlanacak ve asırlarca yenilik taraftarlarının eleştirilerine maruz kalacaktır.⁴⁴⁰

17. ve 18. yüzyılların en önemli yenilik savaşçılarından biri olan Methodios Antrakitis⁴⁴¹ (1660-1749), Koridalizm'e karşı ciddi bir savaş başlatmıştır. Yanya ve Kastorya'da felsefe öğretmenliği yapan Methodios, felsefe öğretilerinde Aristoculuktan hiçbir taviz vermemesine rağmen kilisenin eğitim politikasına karşı tavır almıştır.⁴⁴² Ona göre eğitim kilisenin karışabileceği bir iş değildir. Ayrıca eski dilin eğitiminin halkın eğitim seviyesini gerilettiğine inanarak, bunun için de dil eğitiminin halk dilinde verilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Methodios özellikle İncil'in halk tarafından doğru anlaşılması açısından halk diline çevrilmesi gerektiği üzerinde duruyordu.⁴⁴³ Matematik derslerini halk dilinde veriyor olması, İncil'in öğrenilmesi konusundaki yaklaşımı gibi nedenlerle kilise tarafından halkı "yozlaşmaya yönelik kışkırtma" ile suçlanmış ve dinden aforoz edilmiştir.⁴⁴⁴ Kitapları yakılan ve eğitimden el çektirilen Methodios⁴⁴⁵, muhafazakârlara karşı geri bir adım atarak öğretilerini eski dilde vermeyi kabul etmiştir.⁴⁴⁶

⁴³⁹ Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης ...*, s. 61-63, 76-79.

⁴⁴⁰ Manolis Patiniotis, "Εκλεκτικές συγγένειες...", s.27-78; Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, a.g.e., s. 61-76.

⁴⁴¹ Nikos Yannakulis, a.g.e., s. 18.

⁴⁴² Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.228, 229.

⁴⁴³ Nikos Yannakulis, a.g.e., s. 25.

⁴⁴⁴ Nikos Yannakulis, a.g.e., s. 25.

⁴⁴⁵ Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.268.

⁴⁴⁶ İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunan Aydınlanma...", s.253; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.47.

1696-1763 yılları arasında yaşamış olan Korfulu teolog ve şair Antonios Katiforos, halk dilinin savunucularındandır.⁴⁴⁷ *En Doğru Yunan Dili Grameri (Γραμματική Ελληνική Ακριβεστάτη)* adlı eserini yayımlayan Katiforos, halk diline ve onun eğitime çok önem vermiştir.⁴⁴⁸ Çeşitli Avrupa seyahatleri sonucunda John Locke felsefesiyle tanışan ve bu felsefeden çok etkilenen Katiforos da İngilizce çevirilere öncelik vermiştir.⁴⁴⁹

1700 ve 1752 yılları arasında yaşayan ve Katiforos'un öğrencisi olan Vikendios Damodos, Padova'da hukuk doktorası yapmıştır. Bir halk dili savunucusu olan Vikendios, Koridalizm'in sertliğine şiddetle karşı çıkarken kendini Aristoteles Felsefesi'nden uzak tutamamıştır. Descartes felsefesini benimseyen Vikendios, *Ahlak Felsefesi (Ηθική Φιλοσοφία)* adlı eserini yayımlar. Bu eseri ölümünden ancak iki asır sonra değer kazanır. Eski sisteme bağlılığına rağmen felsefe eserlerinin çevirilerinin de halk dilinde yapılması gerektiğini savunmuştur.⁴⁵⁰

18. yüzyılda Yunanlıların yaşadığı tüm coğrafyalarda gelişen kültürel hareketliliklere rağmen Ortodoks kilisesi yine hayatın her alanında önemli bir etkiye sahipti.⁴⁵¹ Öte yandan pozitif bilimlerde Batı dünyasında yaşanan gelişmeler sonucunda artık eski ve yeni dil savunucuları da Skolâstik Aristo felsefesinin eleştirilebilir olduğunu düşünmeye başlamıştır. Bunu yaparken özellikle yine Aristo'nun sınırlarından uzaklaşmadan Rasyonalizm ve Ampirizm'i, muhafazakârlık ve yenilikçiliği kaynaştırmaya çalışmışlardır.⁴⁵²

Bu dönem felsefe öğretileri üzerinde farklı görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çevirilerin ve tüm eserlerin “yüksek manalar içeren” Attik

⁴⁴⁷ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s. 21.

⁴⁴⁸ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.49.

⁴⁴⁹Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.267-268; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.48.

⁴⁵⁰ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.51-53

⁴⁵¹ Kirikos Konstantinos, *a.g.e.*, s.24-26.

⁴⁵² Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.199-200.

lehçesinde yapılması gerektiğini savunan arhaistler (eski dilciler), eserlerinde günlük konuşma dilini tercih eden yenilikçilere karşı ciddi bir savaş açmıştır.⁴⁵³ Bu savaşı açanlardan en önemlisi de hem Koridalist öğretiden hem de John Locke öğretilerinden etkilenen Vulgaris'tir.⁴⁵⁴

4.3. Dil Sorunu'nun Birinci Evresinin Değerlendirilmesi

Aydınlanma fikirlerini benimsemekle birlikte bunların halka aktarılmasında araç dil olarak eski dili savunan eğitimci, çevirmen ve aynı zamanda diyakoz olan Evgenios Vulgaris (1716-1806) ile İosipos Misiidakas (1725-1800) arasındaki söz düellosu Dil Sorunu'nun ilk ve en önemli safhasını oluşturur. Birçok dilbilimciye göre ulaştığı boyut nedeniyle dil sorununun resmi başlangıcı sayılan bu tartışma, 1761 ve 1781 yılları arası gerçekleşmiştir. İki aydının çalışmalarında hangi üslubun edebi ve bilimsel eserler için kullanılması gerektiğine dair değerlendirmeler yapılmıştır.⁴⁵⁵ Batı'daki Aydınlanma düşüncelerinden ve deneysel felsefeden etkilenen iki diyakoz da yaşadıkları ve eğitim aldıkları çevrelerden edindikleri bilgileri Fransız Devrimi'nin yaydığı özgürlükçü, ilerici ve bilimsel alanda ilerlemeye yönelik fikirlerle sentezlemişlerdir. Bu konuda en dikkat çekici gelişme ise Batı'nın pozitif bilimlerinin istikametini belirleyen John Locke'un öğretilerinin ve fikirlerinin, rasyonalist felsefenin kışkacına takılmış bulunan tüm düşünürler üstündeki etkisidir.⁴⁵⁶ Özellikle bir eski dil ve Skolâstik Aristo felsefesi savunucu olan

⁴⁵³ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη....”, s. 62-64.

⁴⁵⁴ Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.302-305.

⁴⁵⁵ Misiidakas eserlerinde Yunancada “iki biçimlilik”ten bahsetmemiştir. Vulgaris, Misiidakas'ı eleştirirken halk dili için “bayağı dil” ifadesini kullanırken, Misiidakas ise “basit üslup” kelimesini kullanmıştır. Böylece Misiidakas'ın halk dili ve Attik lehçesini birbirinden ayrı bir parçalar olarak değerlendirmedeği anlaşılmaktadır (Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία* s.173).

⁴⁵⁶ Manolis Patiniotis, “Οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα και οι επιστήμες του Διαφωτισμού”, s.5-12 (https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Patiniotis_Manolis.pdf) (Erişim tarihi: 02.05.2017).

Vulgaris'in eserlerinde sıklıkla John Locke'un öğretilerine başvurduğu gözlemlenmektedir.⁴⁵⁷

Vulgaris'in zıt yönlü düşüncelerini bir potada kaynaştırırken eski dile karşı koruduğu muhafazakâr tavrı, öğrencisi Misiodakas'ı karşısına almasına neden olmuştur. Bazı eserlerinde klasik dil eğitiminin ağırlığından çok yıprandığını belirten Misiodakas⁴⁵⁸, Athoniada Akademisi'nde hayranlık duyduğu öğretmeni Vulgaris'in içinde bulunduğu bu ikircikli duruma anlam verememektedir.⁴⁵⁹

Eserlerinde klasik dil eğitiminin “acı verici” olduğuna dikkat çeken halk dili savunucusu Misiodakas, halk dilinin Yunan halkının eğitim reformunun temeli olduğuna inanmıştır.⁴⁶⁰ Dolaştığı tüm ülkelerde eğitim verdiği okullarda hep bu ideali uğruna savaş vermiştir. Ona göre eski dil Yunan ulusunun kültürel tekâmülüne engel olan bir etmendi. Batı Aydınlanması'nı Athoniada'daki eğitimi sırasında iyice özümsemişti. Pozitif bilimlerdeki muazzam gelişme onun rasyonalist felsefeye karşı bakış açısını değiştirmiş, Aristoteles'in öğretilerinin salt gerçeklik olmadığını kabul ederek onun da hata yapabileceğini anlatmaya girişmişti. Bu onu daha sonra eserlerinde “Sağlıklı Felsefe” olarak nitelendireceği bir Misiodakas felsefesine götürecekti⁴⁶¹ ve muhafazakâr çevreleri de “*Misiodakas Yunan kanı taşımıyor, bu nedenle Attik lehçesini bilmiyor*” münakaşasına sürükleyecekti.⁴⁶² Bu konuda ilk yorumu yapan kişi, “*Yunan sütü emmemiş!*” diyen Panayiotis Kodrikas'tır.⁴⁶³

⁴⁵⁷ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.8-10; Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...*, s.80-82.

⁴⁵⁸ İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδων Αγωγής* ..., s.58, 77-78.

⁴⁵⁹ İosipos Misiodakas, *Απολογία*..., s.33, 35; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67-69

⁴⁶⁰ Misiodakas'ın ilk eğitim yılları, Eski Yunanca eğitime dayalı olarak geçmiştir. Öğretmenlerinin bu ağır dersleri verirken gösterdikleri sert ve acımasız tutumları çocukluk yıllarını derinden etkilemiştir (İosipos Misiodakas, *Περί Παιδων Αγωγής*..., s.58,77).

⁴⁶¹ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*.... s.172-174.

⁴⁶² Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.249.

⁴⁶³ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.152; Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη.....”, s.61.

Fenerliler grubunun seçkin bir üyesi olan Vulgaris, aslında pozitif bilimler konusunda öğrencisi Misiidakas ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Padova Üniversitesi'nde eğitim gördüğü süre içerisinde deneysel felsefenin tüm unsurlarını ve pozitif bilimler üstündeki etkisini çok iyi kavrayan Vulgaris, felsefe eğitiminin verildiği okullarda bu gelişmeyi öğrencileriyle paylaşmak ister. Ama bu iki zıt yönlü felsefe arasında gidip gelmesi ve okullarda ders notu olarak okutturduğu çevirilerini de Attik lehçesinde yayımlıyor olması kafalarda soru işaretleri uyandırır. Çünkü deneysel felsefenin temsilcisi John Locke ve rasyonalist felsefeyi kendi fikirlerine uyarlayan Leibniz'i bir potada eritmeyi başaran Vulgaris'in ilerici ve aynı zamanda muhafazakâr bir tablo çizmesi, bilgilerini ders notu halinde sunarken de Attik lehçesine sıkı sıkıya sarılması eğitimde gerçek anlamda bir zıtlasma ve zorluk yaratmıştır.

Vulgaris bir zamanlar Padova Üniversitesi'nde kendisinden eğitim aldığı Vikendios Damodos'u (1700-1752) da aynı şekilde eleştirmiştir.⁴⁶⁴ Çünkü Damodos da Misiidakas gibi konuşma dilinin ulusun milli bir bilinç kazanmasında önemli bir role sahip olduğuna inanmaktadır.

Tüm bu felsefi zıtlıklar Vulgaris'i eski dil savunucularının oklarının hedefi haline getirmiştir. Athoniada Akademisi'ndeki muhafazakâr çevreyle yaşadığı tüm zorluklardan sonra, Patrikhane Akademisi'ne sürgün edilen Vulgaris'in İstanbul'da bulunduğu süre zarfında öğrencisi Misiidakas, Ludovico Antonio Muratori'nin *Ahlak Felsefesi ve Gençlere Öneriler (Filosofia Morale Esposta e Proposta ai Giovani)* adlı eserini yukarıda da bahsettiğimiz gibi *Ahlak Felsefesi (Ηθική Φιλοσοφία)* (1761) ismiyle “basit üslup” olarak adlandırdığı halk diline çevirir.⁴⁶⁵ Öğrencisinin bu cesaretine öfkelenen Vulgaris, 1766 yılında Leibniz'de yayımladığı *Mantık (Λογική)* adlı eserinde “Bu kadar önemli eserler nasıl böyle bayağı bir dille çevrilebilir!”⁴⁶⁶ diyerek

⁴⁶⁴ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.53.

⁴⁶⁵ Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...*, s.172.

⁴⁶⁶ Evgenios Vulgaris, *a.g.e.*, s.49.

tartışmayı başlatır. Vulgaris'in “*Yozlaşmış dille felsefe yapıyorlar!*”⁴⁶⁷ sözleri tarihe geçen bu tartışmanın en önemli aşamasını oluşturur.

Vulgaris'in bu sert sözlerinin altında “*Böyle ciddi eserler nasıl bu üslupla çevrilebilir?*” sorusu yatmaktadır. Ona göre *Ahlak Felsefesi* gibi yüksek düzeyli felsefe eserlerinin böyle yozlaşmış bir üslup ile çevrilmemesi gerekirdi.⁴⁶⁸ Vulgaris için halk dili çok önemliydi. Ama gramer olarak geliştirilmesi gerekiyordu. Çünkü eğitim için gerekli şartları taşımıyordu.

Misiodakas, öğretmeni Vulgaris'in bu ağır ithamlarına karşı ilk cevabı *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* (1781) kitabının önsözünde vermiş ve detaylı olarak neden bu üslubu kullandığına dair açıklamalar yapmıştır. “*Büyük üstat bu kitapların piyasadan çektilmesini istemek yerine, öz dilimizi tanımalıydı!*” diyerek saygısından asla taviz vermemiştir.⁴⁶⁹ Onu sadece eski dil savunuculuğu yaparak aydınlanmanın önünde muhafazakâr bir engel oluşturmakla eleştirmiştir.⁴⁷⁰

4.4. Vulgaris ve Misiodakas Arasındaki Söz Düellosu

Misiodakas halk dilini bilimsel eser çevirilerine de uygulamıştır. Attik lehçesinde eserler veren öğretmeni Vulgaris'i henüz Athoniada Akademisi'nde öğrenciyken de hicvetmekten çekinmemiştir. *Savunma (Απολογία)* adlı eserinde onu “*yönetimin istediği gibi bir program yürütmek, Mantık notlarını zorla okutmak, yüzeysel matematik dersleri vermek ve geleneksel fizik derslerinin bilimsel eksikliği*” konusunda eleştirmiştir.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Gös. yer.

⁴⁶⁸ Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.62.

⁴⁶⁹ İosipos Misiodakas, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Viyana, 1781, s.5-9.

⁴⁷⁰ Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.66-69.

⁴⁷¹ İosipos Misiodakas, *Απολογία...*, s.25-27.

Misiodakas felsefe eserlerinin çevirilerindeki yabancı dil etkisinden rahatsızlık duyduğu için Vulgaris'in derslerde Latince terminolojiyi kullanmasını da sıklıkla eleştirmiştir.⁴⁷² Bu nedenle 1761'de çevirdiği *Ahlak Felsefesi* eseri için *Coğrafya Teorisi* (1781) eserinin önsözünde neden bu dili kullandığını kısaca şu şekilde açıklar:

“1. *Halk dili kolay anlaşılan berrak bir dildir.*

2. *Attik lehçesinin gramerinin zorluğu eserlerin anlaşılabilirliğini etkilemektedir.*

3. *Bilim, edebiyat, sanat gibi etkinlikleri en iyi açıklayan dil halk dilidir.*“⁴⁷³

Misiodakas *Ahlak Felsefesi* eserinin önsözünde eserin çevirisinin neden basit üslup ile yapıldığını şöyle açıklar:

“*Bu eseri çevirmek için hangi üslubu, halk dili mi yoksa eski dili mi kullanacağım konusunda çok düşünmem gerekti. İlki kolay ve alışılmış bir dildir; halkın zarar görmesini engeller. İkincisi ise tüm armonik yapısına rağmen fiziksel bir fakirlik içindedir. Her zaman kullanımı zordur. Bu nedenle toplum yararına karar vermiş bulunuyorum.*”⁴⁷⁴

Yüksek ve derin manalı eserlerin basit üslup adı verilen halk diline çevrilmemesi gerektiğine inanan Vulgaris, 1766 yılında John Locke'nin *İnsanın Anlama Yeteneği Üzerine Bir Deneme* (*An Essay Concerning Human Understanding*) adlı çalışmasının aslında bir derlemesini yaptığı *Mantık* adlı eserinin 49. sayfasında Misiodakas'a şu tarihi sözlerle atıfta bulunur:

⁴⁷² İosipos Misiodakas, *Απολογία...*, s.42.

⁴⁷³ İosipos Misiodakas, *Θεωρία της...*, s.5-6.

⁴⁷⁴ Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.332.

“Yozlaşmış dilde felsefe yapıyorlar!”⁴⁷⁵, “Yüksek manalı eserler yozlaşmış dile çevrilemez!”⁴⁷⁶, ”Yozlaşmış dilde felsefe yapmayı amaç edinen bu eserlerin piyasadan çekilmesi gerekir. Çünkü Eski Yunancayı kolaylıkla kullananlar bunu ihmal ederlerse, eski felsefeden aynı tadı almamız imkânsızlaşır.”⁴⁷⁷

Coğrafya Teorisi adlı eserinin önsözünde Vulgaris’in sert ithamlarına karşı cevaplar veren Misiodakas, neden bu üslubu kullandığına dair şu açıklamaları yapmıştır:

“Büyük üstat basit üslup ile yazılan kitapların piyasadan toplatılması gerektiğinden bahsetmiş. Oysaki basit üslup, yabancı kelimelerden ve ifade biçimlerinden temizlendiğinde her türlü bilimsel kaynağı ifade edebilecek yeterliliktedir. O halde neden (kitapların) toplatılması gereksin ki?”⁴⁷⁸

Misiodakas’ın benzer bir cevabı Savunma adlı eserinde hem Vulgaris’e hem de Vulgaris’in Marutsea Koleji’nde tartıştığı Vasilopulos’a da verdiğini görmekteyiz:

“Meşhur Evgenios ve Vasilopulos diyorlar ki bu yozlaşmış dilin kitapları piyasadan çekilmeliymiş! Neden? Bu kocabaşlar basit saydıkları bu dilde hem eğitime hem felsefeye katkı yapamayıp genç bireyler gibi anlayamayacakları için mi? Büyük üstat ve Balanos bu dilin kökünü kazıyacaklarına bu üslubun da kurallarını belirleyip onu tanımalari ve yüceltmeleri gerekir! Basit üslup her türlü bilimi ve felsefeyi en güzel şekilde sergileme özelliğine sahiptir.”⁴⁷⁹

⁴⁷⁵ Evgenios Vulgaris, *Λογική...*, s.49.

⁴⁷⁶ Gös.yer.

⁴⁷⁷ Gös.yer.

⁴⁷⁸ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη.....”, s.63.

⁴⁷⁹ İosipos Misiodakas, *Απολογία...*, s.35.

Misiodakas, sadece bir tarzdan/üsluptan bahsederek ayrı bir dilden asla bahsetmemiştir. Çünkü ona göre eski dil ve halk dili tek bir dilin farklı görünümüleriydi. Misiodakas'ın kullandığı üslup tam olarak Dimotiki (halk dili) değildi. O, Katharevusa ile halk dili arasında bir dil kullanıyordu. Aslında bu Korais'in dildeki yoluna ışık tutan bir yoldu. Bu nedenle Misiodakas şu sözleri dile getirir:

“Bana göre rahipler ders verirken ve önemli kişiler aralarında konuşurken çok değişikliğe uğramamış, üst düzey bir dil kullanmalıdırlar. Bunu Avrupalılar vatandaşlarının zarar görmemesi için daha önceden yaptılar ve hala yapmaktalar. Bu yöntemle biz de yavaş yavaş Yunanca kelimelere alışırız ve Yunancanın korunması da kolaylaşır.”⁴⁸⁰

Misiodakas sadece Vulgaris tarafından değil aynı zamanda diğer aydınlar tarafından da basit üslubu kullanması ve Vulgaris'in *Mantık*'ını derslerde işlememesi ile ilgili olarak sıklıkla eleştirilir. Bu saldırılara cevap olarak *Savunma (Απολογία)* eserinin ön sözünde şunları dile getirir:

“Öncelikle derslerime bakkal dersleri diyorlar. İkinci olarak Yunanca (eski dil) bilmediğim için basit üslup ile yazdığımı söylüyorlar. Son olarak Meşhur Evgenios'un Mantık'ını anlamadığım için derslerde kullanmadığımı belirtiyorlar”⁴⁸¹

Derslerine “bakkal dersleri” denmesi ile ilgili olarak aynı eserde şunları da yazar:

⁴⁸⁰ Georgios Babiniotis, *To Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.25.

⁴⁸¹ İosipos Misiodakas, *Απολογία...*, s.3.

“Aritmetik mi istiyorsunuz? İşte alın size Üç Piskopos!”⁴⁸² Eğer kısa sürede aritmetik öğrenmek istiyorsanız, buyurun onları öğretmen yapın! Bu Evgenios’un döneminde, Athos’da ve İstanbul’da okul yöneticiliği yaptığı zamanlarda dahi söylendi. Öyle ki elinde Glizunis’in⁴⁸³ aritmetik kitabını tutan bu bilge adamı Athos’daki kötü tecrübelerden sonra kötü kalpli gramercilerin yüz­süz­lü­ğü “bakkal” diyerek susturmaya çalıştı”⁴⁸⁴

Misiodakas sadece dil konusunda Vulgaris ile fikir ayrılığında değildir. Ona göre Vulgaris skolâstik felsefeye fazla önem vermektedir. Ayrıca eski dili kullanarak öğrencilere çözümleme yaptırması da öğrenimi zorlaştırmaktadır. Platon ve Aristo’nun yazdıklarını anlamak için bile ikinci bir dil gerekmektedir. Bu konuda Misiodakas *Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji* eserinde şunları söyler:

“Hangi çıkar için bu gençler derin çalılıklar içinde kapalı kalmış papazların korkunç sentaks bilgileri ile donatılmış felsefelerinin savunucusu oluyorlar? Öyle ki bu papazlar önemli (şeyler) konuşur gibi görünürken sadece önemsiz (şeyler) konuşuyorlar!”⁴⁸⁵

Misiodakas aynı eserde eski dil eğitimi hakkında şunları söylemektedir:

“Eski dili öğretenlere çok saygı duyuyorum ama acı bir gerçek var ki bu dil temel eğitimde boşa zaman harcatan ve eğitimi zorlaştıran bir dildir.”⁴⁸⁶

⁴⁸² Yaş şehrinde içinde çok sayıda bakkal dükkânının bulunduğu manastırlarda görev yapan üç piskopos (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.103).

⁴⁸³ Glizunis, Osmanlı Hakimiyeti Dönemi’nde Rum okullarında aritmetik kitabı okutulan yazardır (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.250).

⁴⁸⁴ İosipos Misiodakas, *Απολογία...*, s.78-80.

⁴⁸⁵ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη.....”, s.63.

⁴⁸⁶ İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παιδών ...*, s.58, 77-78.

Misiodakas’a göre öğretilen nesnenin kişiye ulaşması önemlidir; eğitim tüm zorluklardan arındırılmalıdır. Dil, bilim ve eğitimde kullanılan yabancı kelimelerin karşılığının ana dilde bulunması gerekir. Diğer taraftan yabancı kelimelerin pek çoğunun karşılığı Yunancada bulunmamaktadır. Bu da öğrencileri eski dilin yapılarını kullanırken bir ikilemde bırakmaktadır.⁴⁸⁷ Ona göre her şey günlük konuşma dilinden karşılanabilir. Bu tarzı eğitime örnek olsun diye *Pedagoji* adlı eserinde kullanmıştır.

⁴⁸⁷ Antonios Thavoris, “Επίσημη Έναρξη.....”, s.62.

SONUÇ

Hint Avrupa dil ailesine bağılı olan Yunanca yaklaşık olarak 35 asırdır varlığını sürdürmektedir. 1950'lerden önce Yunancaya ait ilk bilgiler MÖ 8. yüzyıla kadar uzanmaktaydı. Dipilos'ta bulunan ve MÖ 720 yılına tarihlenen bir yazıt, Yunancanın bilinen ilk yazılı örneğı olarak değerlendirilmekteydi. 1953'ten sonra arkeolog Michael Ventris ve John Chadwick Girit'teki Knosos sarayı kalıntılarını araştırarak Mikenlilerin kendi dilleri ile birleştirerek oluşturdukları Linear B (Çizgisel B) yazısını okumayı başarmışlardır. Bu bilgilere göre Yunancanın ortaya çıkışı MÖ 1400'lere dayanırken Klasik Yunancanın ilk şeklini alması ise MÖ 900'lere uzanmaktadır. MÖ 1000'li yıllarda Fenikelilerle kurdukları ticari ilişkiler sonrasında onlardan aldıkları alfabeyi kendi fonetik sistemlerine uyduran Yunanlılar, şehir devletleri olarak bilinen bir idari yapı içinde yaşamaktaydı. Her şehir devletinin farklı bir yönetim şekli vardı ve kullandığı lehçe de farklılık göstermekteydi. Bu lehçeler arası farkların büyüklüğüne göre bir şehir devleti diğerini bazen “barbar” olarak tanımlamaktaydı. MÖ 6. ve 5. yüzyıllarda Yunanlıların yaşadığı coğrafyaların sınırlarını üç büyük lehçe çizmekteydi: İyon lehçesi, Dor lehçesi ve Eol lehçesi. İyon lehçesinden türediğı düşünülmekte olan Attik lehçesi ise Atina devletinin resmi diliydi. Bu lehçe Atina devletinin ekonomik gücünü diğer şehir devletleri üzerinde de kabul ettirmesiyle MÖ 5. yüzyıl sonrası büyük güç kazanmıştır. Antik dönem filozof ve yazarlarının eserlerinde bu lehçeyi temel alması, Makedon Krallığı'nın da bu lehçeyi resmi dil olarak benimsemesi bu lehçenin bundan sonraki yüzyıllarda Yunan coğrafyasında ön sırada yer almasına neden olmuştur.

MÖ 4. yüzyılda Büyük İskender'in Anadolu, Asya ve Kuzey Afrika fetihlerinden sonra ulaştığı coğrafyalardaki dillerin fonetik ve morfolojik etkileriyle değişikliğe uğrayan Attik lehçesi, MS 6. yüzyıla kadar varlığını sürdürecektir. Helenistik dilin ortaya çıkıp gelişmesine imkân yaratırken aynı zamanda Yunanlıları 20. yüzyıla kadar meşgul edecek **Dil Sorunu**'nun temellerini atmıştır. Böylece MÖ 1. yüzyılda ortaya çıkan Attikizm akımı ve bu akımın destekçisi olan Attikistler'in “bayağı dil” olarak adlandırdığı Helenistik dile karşı ciddi bir savaş başlamıştır. Dilde

öze dönüş hareketi olarak adlandırılan Attikizm'i destekleyenler, MÖ 5.yüzyıldaki Attik lehçesinin edebi eserlerinin dilinin taklit edilmesini esas alırken, Yunancanın bu şekilde özüne dönmesini hedeflemekteydi.

Roma İmparatorluğu döneminde İncil'in Helenistik Yunanca ile yazılması ve bu dili konuşan geniş halk kesimleri arasında yeni dinin yaygınlaşması için Hristiyanlığın ilk zamanlarında Helenistik dil kilise tarafından saygı görmüştür. Ancak MS 4.yüzyılda kilisenin önde gelen pederleri Hristiyanlığa mesafeli duran pagan üst sınıfa da hitap edebilmek için Attik lehçesini kilisenin dili olarak kabul etmiştir. MS 6. yüzyılda İmparator Jüstinyen'in Attik lehçesini resmi dil olarak kabul etmesiyle Attikizm hareketi tarihinde ikinci kez güç kazanmıştır. Böylece dönemin aydınları tekrar MÖ 5. yüzyılın dilini taklit etmeye başlamışlardır. Bir tarafta içine kattığı yabancı kelimelerle hızla gelişmekte olan konuşma dili ve diğer tarafta MÖ 5. yüzyıla takılıp kalmış, konuşma dili olmaktan çok uzak olan Attik lehçesi arasındaki uçurum bu şekilde büyümüştür.

11. yüzyıl sonrası İstanbul'un eski dil baskısından uzak bir coğrafyada bulunan Girit'te halk dilinde ilk eserler verilmeye başlanmıştır. *Digenis Akritas* destanı, halk dilinin bilinen ilk edebi eseridir. Daha sonra yine Girit'te 15.ve 16. yüzyıllarda *Thysia tu Abraam*, *Erotokritos*, *Erofilis* gibi halk dilinde yazılmış eserler halk dili geleneğini devam ettirmiştir. 16. yüzyılda Nikolaos Sofianos'un yazdığı Yunancanın ilk gramer kitabı olarak değerlendirilen *Halk Dilinin Grameri* isimli eseri dönemi itibariyle çok ses getirmese de dil probleminin önemini vurgulamış ve konuşma dilini öncelemiştir.

İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi sonrası (1453), Bizanslı aydınların bir kısmı Batı ülkelerine gidip, modern felsefe ve pozitif bilimlere üzerine eğitim almışlardır. Sonraki yüzyıllarda bu aydınlardan bazıları ticaretle zenginleşen Rum tüccarların desteğiyle Yunan diasporasının bulunduğu Avrupa kentlerinde ve Osmanlı topraklarındaki kimi kentlerde açılan Marutsea Koleji, Yaş Akademisi, Athoniada (Aynaroz) Akademisi gibi çeşitli okullarda ders vererek Batı'daki Aydınlanma

düşüncesini ve edindikleri bilgi birikimini yaymak için çaba göstermişlerdir. İmparatorluğun Anadolu topraklarında İzmir'deki Evangeliki Koleji, Trabzon Rum Koleji gibi okullarda dersler vermişlerdir. Bu okullar genel olarak Patrikhane'nin skolâstik felsefe, teoloji ve eski dil baskısı altında kalmıştır.

17.-19. yüzyıllar arasında Batı okullarında eğitim almış Methodios Anthrakitis, Vikendios Damodos, Antonios Katiforos, Dimitrios Katartzis, İosipos Misiodakas, Adamantios Korais gibi aydınlar da halk dilinin geliştirilmesi için bir çok girişimde bulunmuşlardır. Aleksandros Mavrokordatos, Theofilos Koridaleas, Evgenios Vulgaris, Panagiotis Kodrikas gibi Fener aristokrasisini temsil eden aydınlar ise skolâstik felsefe ve eski dil kısılcısından kurtulamamışlardır.

18. yüzyılda Fransız İhtilali'nin yaydığı özgürlükçü fikirler feodalizmin yıkılmasını sağlarken Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanmak isteyen Rumları da harekete geçirmiştir. Batı okullarında aldıkları eğitim ile Osmanlı İmparatorluğu'na geri dönen aydınlar, bağımsızlık fikrini Rumlara eğitim yoluyla telkin etmeye başlamıştır. Bu süreç Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını hızlandırırken, Yunanlı aydınlar arasında da eğitim için kullanılan dilin hangi dil olması gerektiği üzerine tartışmalar başlamıştır. Batı Aydınlanması'nın etkisi ile matematik, coğrafya, deneysel felsefe üzerine Batı'lı aydınların eserleri çevrilmeye başlanmıştır. Dönemin muhafazakârları bu eserleri MÖ 5. yüzyılın Attik lehçesine çevirirken, yenilikçileri ise halk diline çevirmiştir. Bu aydınlar içinde İosipos Misiodakas, eski dilin öğretiminin eğitime engel oluşturduğunu düşündüğü için dönemin bilimsel eserlerini konuşma diline yakın bir dil üzerinden çevirmiştir. André Tacquet'in *Elementa Geometria* adlı kitabının, daha önce farklı okullarda öğretmeni olmuş Evgenios Vulgaris tarafından Attik lehçesine *Geometri Unsurları (Ta Στοιχεία Γεωμετρίας)* şeklinde aktarmasının ardından Misiodakas da bu eseri aynı başlıkla halk diline çevirmiştir. Böylece yenilikçiler ve muhafazakârlar arasında Helenistik dönemde "Helenistik dil ve Attik lehçesi" atışması olarak başlayan Dil Sorunu tartışmaları, sırasıyla Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde "basit üslup ve yüksek

manaları ifade eden dil” tartışmasına, Yunan devleti kurulduktan sonra (1830) “Dimotiki ve Katharevusa” tartışmasına dönüşmüştür.

Aydınlar arasında Dil Sorunu’nun resmi zeminde tartışıldığı üç aşama çok önemli sayılmaktadır. Biz tez çalışmamızda özellikle Evgenios Vulgaris ve öğrencisi İosipos Misiidakas arasında “basit üslup ve “yüksek manaları içeren dil” olarak özetlenen birinci aşamadaki tartışmaları (1761-1781) ayrıntılı bir şekilde ele aldık.

Adamantios Korais ve Fenerli Panagiotis Kodrikas arasındaki “Orta Yol” tartışması ikinci aşamayı oluştururken, halk dili yanlısı dilbilimci Yannis Psiharis ve “halk dilinin kökenlerinin araştırılmasının ve sağlamlaştırılmasının gerektiğini” savunan Katharevusa yanlısı dilbilimci Georgios Hatzidakis arasındaki tartışma ise üçüncü aşamayı oluşturmaktadır.

Tezimizin odak noktası olmamakla birlikte sorunu ve izlediği seyri sonuç olarak bir bütünlük içinde görmek amacıyla sonraki aşamalarda yaşanan gelişmeleri kısaca şöyle özetlemek mümkündür: Dil sorunu, Yunanistan’ın Londra Antlaşması (1830) ile Osmanlı Devleti’nde bağımsızlığını kazanmasından sonra siyasi bir probleme dönüşmüştür. Yeni kurulan devletin dilinin hangisi olacağı konusunda tartışmalar devam ederken Yunanistan’da dil sorununu her yönüyle ele alan edebiyat ekolleri de tartışmaya dâhil olmuştur. Panagiotis Sutsos ve diğer Fenerlilerin öncülüğünde Eski Atina ya da diğer adıyla Atina Romantik Ekolü şiirde ve düzyazıda Katharevusaya (arı dil) sıkıca bağlanmış, Yedi Adalar ekolü ise Dionisos Solomos’un liderliğinde Dimotikiyi benimsemiş, Yeni Atina Ekolü ise Kostis Palamas’ın etrafında güçlü bir şekilde Dimotikiye, yani halk diline destek vermiştir.

20. yüzyılın başında yaşanan ve kanlı çatışmalara dönüşen Evangelika ve Orestia olayları, Dil Sorununa farklı bir boyut kazandırmıştır. 1901 senesinde Akropolis gazetesinde İncil’in Çağdaş Yunanca çevirisinin yayımlanması, 1903 yılında Eshilos’un Orestia adlı tragedyasının halk dilinde sahnelenmesi muhafazakârların başlattığı itirazları kanlı çatışmalara dönüştürmüştür.

1910'lu yıllar Dil tartışmalarının en sert geçtiği yıllardır. Bu çatışma ortamında ünlü politikacı ve halk dili taraftarı Elefterios Venizelos'un (1864-1936) girişimleri gerginlikleri yatıştırmada büyük öneme sahiptir. 1910 senesinde Ekpedevtikos Omilos Derneği'nin kurulması ve bu derneğin Venizelos hükümeti ile işbirliği içinde çalışması Dimotikin eğitim hayatına girmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Siyasi ortamı yatıştırmak için 1911 yılında Anayasaya "*Katharevusanın Korunması*" maddesini ekletmek zorunda kalan Venizelos, bu durumu düzeltmek için 1917'de Ekpaidevtikos Omilos Derneği'nin önemli aydınlarından Manolis Triandafillidis, Aleksandros Delmuzzos, Dimitrios Glinos'un başında bulunduğu grubu halk dili üzerine araştırmalar yapması için bir araya getirmiştir. Kurul Dimotikin temel eğitimde yerini alması için önemli çalışmalar yapmıştır.

1925 ve 1926 arasında yönetime gelen sağ ideolojiye sahip Pangalos diktası, Ekpedevtikos Omilos Derneği'ni vatan haini ilan ederek Dimotikide yazılmış tüm temel eğitim kitaplarını yakarken, Katharevusa tekrar eğitim dili olmuştur. 1928'de tekrar başa gelen Venizelos hükümeti Dimotikiyi yeniden eğitimin dili yapmak için uğraşlar vermiştir. 1933 Tsaldaris hükümeti, Dimotikiyi temel eğitimden çıkararak Katharevusa'yı eğitim dili yapmıştır. 1936 ve 1941 yılları arası Metaksas diktası başa geçtiğinde Dimotiki ilk defa bir dikta rejimi ile birlikte anılmaya başlanmıştır. İlkokullara Dimotiki dersi veren öğretmenler atanmış, Manolis Triandafillidis, Yunan Devleti tarafından yeni bir Çağdaş Yunanca Gramer kitabı hazırlamak için görevlendirilmiştir. Manolis Triandafillidis Çağdaş Yunancanın ilk gramer kitabını yazmıştır.

Alman İşgali (1941-1945) ve sonrasında yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle Venizelos'un girişimleri takip edilmemiş ve Katharevusa tekrar eğitim dili olmuştur. Hemen ardından gelen Albaylar Cuntası döneminde (1967-1974) ise Katharevusa temel eğitime tekrar girmiştir.

Sol görüşlü hükümetler daha çok Dimotiki'nin eğitim hayatına girmesi ve devletin resmi dili olması için uğraşırken, sağ görüşlü hükümetler ve dikta yönetimleri

de Katharevusanın resmi dil olması için mücadele vermiştir. Bütün bu iktidarlar içinde Metaksas dönemi diktasının Dimotikinin eğitim dili olması için sarf ettiği çaba dikkat çekicidir. 1976’da başa gelen Konstantinos Karamanlis hükümetinin Dimotikiyi resmi dil olarak kabul etmesiyle yüzyıllardır süren dil tartışmalarına son nokta konulmuştur.

KAYNAKÇA

ALEXIU, Stylianos, *Minos Uygarlığı*, (Çeviren: Elif Tül Tulunay), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1991.

ALTUNER, İlyas, “Locke’un Doğuştan İlkeler Eleştirisi ve Tabula Rasa Olarak Zihin”, *Kutadgubilig Felsefe ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, S: 21, Mart 2012, s.107-114.

ANASTASIADİ-SİMENOİDİ, Anna, “Ευαγγελικά και Ορεστικά” *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s. 253-283.

ANDRİOMENOS, Georgios – KARANTZI, Hrisula, “Οι απόψεις των προδρόμων υπέρ μιας κοινής γλώσσας με αφετηρία τη γλώσσα της λογοτεχνίας: Ρήγας Φεραίος - Ιωάννης Βηλαράς - Αθανάσιος Χριστόπουλος” *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.153-165.

ANDRİOTIS, Nikolaos, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας: Τέσσερις Μελέτες*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Thessaloniki (Selanik), Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Thessaloniki (Selanik), 2005.

ARGİROPULU, Roksani D. , “Παναγιώτης Κοδρικάς: ο πρώτος αντικοραϊστής”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.141-153.

BABİNİOTIS, Georgios, “Γεώργιος Χατζιδάκις: η θέση του στο γλωσσικό ζήτημα και η συμβουλή του στην αποκατάσταση της γλωσσικής μας ταυτότητας”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.447-461.

BABİNİOTIS, Georgios, “Γιάννης Ψυχάρης: Η ηγετική μορφή της στήριξης της Δημοτικής και η επιστημονική συμβουλή του στη μελέτη της ελληνικής” *Το Γλωσσικό*

Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.421-447.

BABINIOTIS, Georgios, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011.

BABINIOTIS, Georgios, *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, Ελληνικά Γράμματα, Ατina, 1998.

BAŞKAN, Özcan, *Lengüistik Metodu*, İstanbul, 2003, s.37.

BATALDEN, Stephen, “Ο Ευγένιος Βούλγαρης και το πρόβλημα της ομολογιακής ταυτότητας των Ελλήνων την εποχή του Διαφωτισμού” *Ευγένιος Βούλγαρης*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Κέρκυρα, Kerkira (Korfu), 2006, s. 31-46

BEATON, Roderick, *An Introduction to Modern Greek Literature*, Clarendon Press, 1994.

BEATON, Roderik, *Εισαγωγή στην Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία*, Ατina, 1996.

BİCAN, Gülşat, “İki dilliliğin tanımlanması: Kuramsal tartışmalar ve güncel yaklaşımlar”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2017,s.353-366.

BROWNING, Robert, *Η Ελληνική Γλώσσα: Μεσαιωνική και Νέα*, Ατina, 2002.

CASKEY, John L., “Greece and the Aegean Islands in the Middle Bronze Age”, *The Cambridge Ancient History*, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), Vol. II, Part I, London, 1978, s.117-140.

CHADWICK, John, “The Linear Scripts and the Tablets as Historical Documents: (b) The Linear B Tablets as Historical Documents”, *The Cambridge Ancient History*, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), Vol. II, Part I, London, 1978, s.805-819.

CHADWICK, John, “The Prehistory of Greek Language”, *The Cambridge Ancient History*, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), Vol. II, Part II, London, 1975, s.609-626.

CLOGG, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, İstanbul, 1997.

DELLİS, Ioannis Georgios, “Καρτεσιανές Γνωσιολογικές Απόψεις στη Λογική του Ε. Βούλγαρη”, *Ορθοδοξία και Οικουμένη*, Ατina, 2000.

DERİ, Mehmet, *Türkiye’de Azınlıklar ve Azınlık Okulları*, İstanbul, 2009.

DICKINSON, Oliver, *The Aegean Bronze Age*, Cambridge, 1995.

DETORAKIS, Theoharis, “Η ομιλουμένη”, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kipidakis), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (Μ.Ι.Ε.Τ.), Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α), Ατina, 2015, σ.138-136.

DİMARAS, Aleksis, “Κοινωνικές Διατάξεις και Σύνταγμα”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: Μ. Ζ. Κοπιδάκης), (Μ.Ι.Ε.Τ.), (Ε.Λ.Ι.Α), Ατina, 2015, σ. 266-267.

DİMARAS, Aleksis, “Ο Γιαννης Ψυχάρης και ο Δημοτικισμός”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: Μ. Ζ. Κοπιδάκης), (Μ.Ι.Ε.Τ.), (Ε.Λ.Ι.Α), Ατina, 2015, σ.264-265.

DİMARAS, Konstantinos, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Ερμής, Ατina, 1993.

DOW, Sterling, “Minoan Writing”, *American Jurnal of Archaeology*, Vol. 58, No. 2, σ.77-129.

DOW, Sterling, “The Linear Scripts and the Tablets as Historical Documents: (a) Literacy in Minoan and Myceanean Lands”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part I, London, 1978, σ.582-609.

ERTUĞRUL, Halit, *Azınlık ve Yabancı Okulları*, İstanbul, 1998

FINKELBERG, Margalit, *Greeks and Pre-Greeks: Aegean Prehistory and Greek Heroic Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

FRANGUDAKI, Anna, *Η Γλώσσα και το Έθνος, 1880-1980: Εκατό Χρόνια Αγώνες για την Αυθεντική Ελληνική Γλώσσα*, Ατina, 2001.

HARALAMBAKIS, Hristoforos, “Κοινή και Διάλεκτοι”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.96-97.

HARALAMBAKIS, Hristoforos, “Φωνολογία και Μορφολογία”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s. 98-99.

Hellenic Ministry of Culture, *Μια Πάντοτε Σύγχρονη Γλώσσα - Always a Modern Language*, Atina, 1992.

HIRSCHON, Renée, *Mübadele Çocukları*, İstanbul, 2000.

HORROCKS, Geoffrey, *Ελληνικά: Ιστορία της γλώσσας και των ομιλητών της*, Εστία, Atina, 2014.

HRISTODULU, Georgios A., “Το Γλωσσικό Ζήτημα: Κοραής και Κοδρικάς, η μέση οδός και η αντίδραση”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.230-231.

ISSERLIN, Benedikt, “The Earliest Alphabetic Writing”, *The Cambridge Ancient History*, (Ed. John Boardman vd.), Vol. III, Part I, London, 1982, s.794-816.

JEFFERY, Lilian Hamilton, “Greek Alphabetic Writing”, *The Cambridge Ancient History*, (Ed. John Boardman vd.), Vol. III, Part I, London, 1982, s.819-833.

KALAMATAS, Athanasios I., *Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806)*, Thessaloniki (Selanik), 2011.

KALITZOPULU, Irini - Papageorgiu “Αιολοδορική Θεωρία”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.185-197.

KARANTZOLA, Eleni, “Πελοπόννησος και Κύπρος”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s..

KARANTZOLA, Eleni, “Πρώτη Γραμματική της Κοινής”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.214-215.

KATSAROS, Basilis, “Αττικισμός”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.154-155.

KEHAGIOGLU, Georgios, “Η Κρητική Λογοτεχνία (16^{ος} και 17^{ος} αιώνας)”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.206-207.

KELAĞA AHMET, İbrahim, “Çağdaş Yunan Aydınlanma Hareketinin Coğrafyası, Ortaya Çıkış Süreci ve Eğitim Alanındaki Etkileri”, *Batı Kültür ve Edebiyatlarında Aydınlanma*, Ankara, 2014, s.237-266.

KELAĞA AHMET, İbrahim, “Çağdaş Yunancanın Tarihsel Gelişimi”, *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 2, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s.477-489.

KERİMOĞLU, Caner, *Genel Dilbilime Giriş*, Ankara, 2014, s.7.

KIRLIDÖKME, Utku, “Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği: Büyük Ülkü-Megali İdea” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 2010, s. 401-424

KIRK, Geoffrey Stephen, “The Homeric Poems as History”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part II, London, 1975, s.820-850.

KİRİKOS, Konstantinos, *Η Συμβολή της Αθωνιάδας στην Παιδεία και την Αφύπνιση του Γένους (1747-1821)*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Σχολή Οικονομικών και Περιφερειακών Σπουδών, Τμήμα Βαλκανικών Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Thessaloniki (Selanik), 2015.

KİTROMİLİDİS, Pashalis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ: Οι συντεταγμένες της βαλκανικής σκέψης τον 18ο αιώνα*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Atina, 1985.

KİTROMİLİDİS, Pashalis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Atina, 1996.

KOLIOPULOS, John S., Thanos M. Veremis, *Modern Greece-A History Since 1821*, Oxford, 2010.

KONSTANTÍNOS, Kirikos, *Η Συμβολή της Αθωνιάδας στην Παιδεία και την Αφύπνιση του Γένους (1747-1821)*, Thessaloniki (Selanik), 2015.

KONTALÍ, Atina N., “Ο Ευγένιος Βούλγαρης και η πορεία του Έθνους προς την ελευθερία”, *Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Κέρκυρα, 1-3 Δεκεμβρίου 2006*, s.155-175.

KONTOSOPULOS, Nikolaos, “Κατωιταλική-Τσακονική”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.190-191.

KONTOSOPULOS, Nikolaos, “Ποντιακή Καππαδοκική”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.192-193.

KOPÍDAKÍS, Mihalis Z., “Εισαγωγή”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.44-45.

KOTROTSU-LONDU, Tatiani, “Το Ελληνικό Γλωσσικό Ζήτημα”, *Επιστημονικό Βήμα*, 2004, s.41-56.

KOTZABASÍ, Sofia, “Η Λογοτεχνική Κοινή”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.142-143.

KUTSÍLOPULU, Athanasia, “Ιώσιπος Μοισιόδακας, διδάσκαλος και συγγραφέας του 18^{ου} αιώνα”, *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο*, Atina, 2012, s.1-7.

MALAFANTÍS, Konstantinios D., *Το Γλωσσικό Ζήτημα κατά το Νεοελληνικό Διαφωτισμό*, Atina.

MALAY, Hasan, *Epigrafi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1987.

MANSEL, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, 1999.

MARGARITÍ RONGA, Mariana, “Αττική Διάλεκτος”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.38-39.

MARGARITÍ RONGA, Mariana, “Ιωνική Διάλεκτος”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.36-37.

MARGARITÍ RONGA, Mariana, “Δωρική Διάλεκτος”, ”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.32-33.

MARKANTONATOS, Gerasimos, *Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής*, Gutenberg, Atina, 2005

MATZ, Friedrich, “The Maturity of Minoan Civilization”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part I, 1978, London, s.141-164.

MATZ, Friedrich, “The Zenith of Minoan Civilization”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part I, London, s.557-581.

MAVROKOSTIDIS, Grigoris, *Παιδεία και Θρησκευτική Ετερότητα στο «Σχέδιασμα περί Ανεξιθρησκείας» του Ευγενίου Βούλγαρη*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Thessaloniki (Selanik), 2016.

MERAKLIS, Mihalis G., “Το Γλωσσικό Ζήτημα στους Χρόνους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού: Αδαμάντιος Κοραΐς”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.123-141.

MİLLAS, Herkül, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

MİSİODAKAS, İosipos, *Απολογία*, (Ed. Alkis Angelu), Atina, 1976.

MİSİODAKAS, İosipos, *Πραγματεία περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία*, Venedik, 1779.

MİSİODAKAS, İosipos, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Viyana, 1781.

MITSIS, Napoleon S., “Η Διδασκαλία της γλώσσας στο σχολείο”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.535-557.

MITSIS, Napoleon S., “Ο νέος δημοτικισμός: Μανόλης Τριανταφυλλίδης”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.461-475.

PATINIOTIS, Manolis, “Εκλεκτικές Συγγένειες”: Ευγένιος Βούλγαρης και Θεόφιλος Κορυδαλέας”, *Δέλτιο Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας*, Kerkira (Korfu), 2004, s.27-78.

PATINIOTIS, Manolis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης Επιστημονικού Λόγουστονελληνικό Χώρο 18^ο Αιώνα: Αρχές της Φυσικής Φιλοσοφίας στο Έργο του Ευγενίου Βούλγαρη και Νικηφόρου Θεοτόκη*, Ατina, 2001.

POLITIS, Linos, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (Μ.Ι.Ε.Τ.), Ατina, 2004.

PSIMMENOS, Nikos, “Εκσυρικτέον άρα τα...βιβλιδάρια”, *Eranistis*, 1995, s. 36-46.

ROCHETTE, Bruno, “Language Policies in the Roman Republic and Empire”, *A Companion to the Latin Language*, 2012, s.549-563.

SIMEONIDIS, Haralambos P., “Μετά την Άλωση: Εισαγωγή”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: Μ. Ζ. Κοπιδάκης), (Μ.Ι.Ε.Τ.), (Ε.Λ.Ι.Α), Ατina, 2015, s.178-187.

SOMEL, Şelçuk Akşin, *Gayrimüslim Okulları Nasıl Azınlık Okullarına Dönüştü*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2013

STUBBINGS, Frank H., “The Expansion of Mycenaean Civilization”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part 2, London, 1975, s.165-187.

STUBBINGS, Frank H., “The Rise of Mycenaean Civilization”, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part I, London, 1978, s.627-658.

TELLİOĞLU, Ömer, “Karadeniz’de Osmanlı Hâkimiyeti ve Rusya’nın Sıcak Denizlere İnme Mücadelesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, 2014, s.95-212.

THAVORIS, Antonios, “Επίσημη Έναρξη του Γλωσσικού ζητήματος: Ιώσηπος Μοισιόδακας- Ευγένιος Βούλγαρης”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.57-71.

THAVORIS, Antonios, “Οι Απαρχές του Γλωσσικού Ζητήματος: Αττικισμός – Γλωσσική Διμορφία”, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Ατina, 2011, s.47-57.

TONNET, Henri, *Ιστορία της Νεας Ελληνικής Γλώσσας*, Ατina, 2009.

TSANTSANOGLU, Kiriakos, “Αττικισμός και αντιαττικισμός”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α), Ατina, 2015, s.114-115.

TSITSIKLI, Dimitra, “Η Διαμάχη της Ελληνικής και Λατινικής”, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α), *a.g.e.*, s.136-137.

TOMPAIDIS, Dimitrios E., *Επίτομη της Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας*, Ατina, 1982.

VAGENAS, Nasos, “Η Λογοτεχνία του Ελεύθερου Κράτους: Η Γλώσσα της Αθηναϊκής Σχολής”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α), Ατina, 2015, s.256-257.

VAGENAS, Nasos, “Οι ζυμώσεις στο τέλος του 19^{ου} αιώνα”, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (E.Λ.Ι.Α), Ατina, 2015, s.260-261.

VERMEULE, Emily, *Greece in the Bronze Age*, Chicago, 1972.

VULGARIS, Evgenios, *Η Λογική*, Leipzig, 1766.

YANNAKULIS, Nikos, *Το παιδαγωγικό έργο του Ευγενίου Βούλγαρη - Συμβολή στην Παιδεία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Patra, 2004.

Internet Kaynakları:

“Küçük Kaynarca Antlaşması’nın Maddeleri ve Önemi”, <http://tarihportali.net/kucuk-kaynarca-antlasmasin-maddeleri-ve-onemi/>, Erişim Tarihi: 20.10.2016.

“Rasyonalizm (Akılsalcılık)”, <http://www.felsefesinifi.com/?Bid=450984>, Erişim Tarihi: 21.06.2017.

<http://www.unipd.it/en/university/history>, Erişim Tarihi: 06.07.2016.

DELLIS, Ioannis Georgios, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του Voltaire και του John Locke στο Σχέδιασμα περί Ανεξίθρησκείας του Ε.Βούλγαρη*, http://media.ems.gr/ekdoseis/ellinika/Ellinika_52_1/ekd_peel_52_1_Dellis.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2017.

PATINIOTIS, Manolis, “Οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα και οι επιστήμες του Διαφωτισμού”, https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Patiniotis_Manolis.pdf, Erişim tarihi: 02.05.2017.

SPIROPULOS, Haralambos, “Ιώσηπος Μοισιόδακας (1730-1800), «ο μεγάλος άγνωστος της νεοελληνικής παιδείας»”, <http://eranistis.net/wordpress/2014/01/05/ιωσηπος-μοισιόδακας-1730-1800-ο-μεγάλος-άγν/>, Erişim tarihi: 20.05.2017.

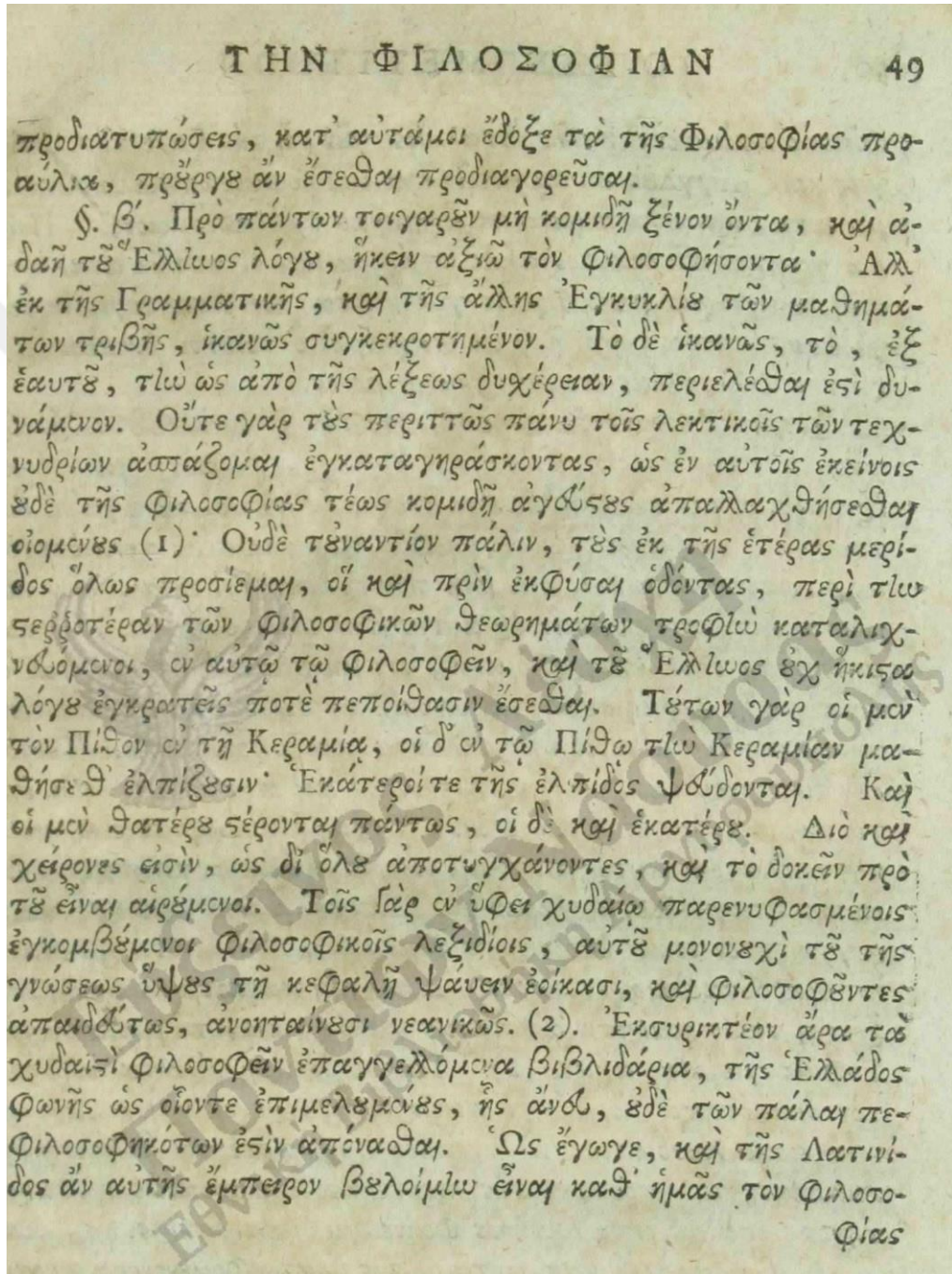
SPIROPULOS, Haralambos, “Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις του Ιώσηπου Μοισιόδακα”, Eranistis, 2014, <http://eranistis.net/wordpress/2014/01/23>, 01.06.2017.

<https://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies/Leibniz.html>, Erişim Tarihi: 01.05.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=D%C4%DIYAKOZ,
Erişim Tarihi: 31.11.2017.

EKLER

ΕΚ 1: Evgenios Vulgaris'in 1766'da Leibzig'de yayımladığı *Mantik* (Λογική) eserinde İosipos Misiodakas'a ithafen yazdığı bölüm.

Ἐγὼ διὰ λόγους, τὰς ὁποίας ἐπιφέρω, ἔκρηνα νὰ ἐξυ-
 Φάνω τὴν Παρῶσαν Συγγραφὴν ἐν τῷ ἀπλῷ ὕφει, σώζων
 ὅμας αἰεὶ τὰς ὠρισμένους ἔκρες τῶν πραγμάτων, οἵτινες ἦσαν
 ἐν χερίσει παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις, καὶ μεταφερόμενον αἰεὶ τὸ
 ἀπλῶν ὕφος ἐπὶ τὸ σεμνότερον, ἢ τὸ ἐλάχιστον ἐπὶ τὸ
 πρεσπιθέτερον τῇ ἀνὰ χεῖρας πραγματευομένη ὕλῃ. Τρεῖς
 εἶναι οἱ λόγοι κυρίως, ὑπὸ τῶν ὁποίων προαχθεῖς προέ-
 κρηνα τὸ ἀπλῶν ὕφος ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς. Ὁ πρῶτος μὲν
 εἶναι, διότι ἡ σαφήνεια, ὅσῳκις τὰ πράγματα ἐκτίθενται
 ἀκλινικῶς, προσλαμβάνει ἐπιτάσιν, ὁ δεύτερος δὲ, διότι τὰ
 πράγματα, ἐκτεθειμένα ἀπλοϊκῶς, γίνονται νοητὰ καὶ αὐ-
 τοῖς τοῖς μὴ ἀψαμένοις Γραμματικῶς, ὁ τρίτος δὲ, διότι
 καλὸν εἶναι τέλος, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ νὰ γράφωσιν
 εἴτε περὶ τῶν Ἐπισημῶν, εἴτε καὶ περὶ πραγμάτων ἄλ-
 λων ἐν τῇ τετριμμένη, ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ αὐτῶν. Ἐκα-
 στος γινώσκει, πῶς πάντα τὰ ἔξῃ τῆς Εὐρώπης γράφε-
 σιν ἐν τῷ νῦν, ἕκαστον ἐν τῇ ἰδιαζέσῃ διαλέκτῳ αὐτῆς, τό-
 σον περὶ τῶν Ἐπισημῶν, ὅσον περὶ πάσης ἑτέρας ὕλης
 τῆς πολυμαθείας ἀπλῶς. Ἡ Μάθησις, ἡ Φιλοσοφία,
 ἡ Ἱερὰ Θεολογία, πᾶν εἶδος ἄλλο διδασκαλίας φθέγγε-
 ται τὴν σήμερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ πᾶς μὲν κινδρῖσι, πᾶς δὲ
 βελγῖσι, πᾶς δὲ σκυθῖσι, πᾶς δὲ ἄλλως ἢ ἄλλως, καὶ ἔδεν
 ἦτις ἡ Φιλοσοφία, ἡ Μάθησις, πᾶσα Ἐπισήμη ἄλλη νο-
 μίζεται ἐπίσης φέροντα τὸ σεμνὸν αὐτῆς, ὅπως, καὶ ἐν ᾧ
 ἐφθέγγ-

ἐφ' ἧς γέγνητο λατρεῖς. Ἡ ἀλήθεια, ἥτις εἶναι τὸ κατ' αὐ-
τὸ ὑποκείμενον πάσης ἐπισήμης ἀπλῶς, ὅπως ποτε τύχει
ἡμφιεσμένη, ὅπερ ἐστὶν, ἐκπεφρασμένη, εἶναι πάντοτε λο-
γισέα καλὴ, ἂν δὲ ἡ αὐτὴ ἀλήθεια τύχη ἡμφιεσμένη ἐν
τρόπῳ, ὥς τε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσι δευτὴ, ὅπερ ἐστὶν, ἐκπε-
φρασμένη ἐν λέξει τετραμμένη, ὥς τε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσι
καταληπτὴ, μήτε εἶναι ἀπᾶντων, ὅτι νὰ λογιζῇ ἔτι
μᾶλλον καλὴ. Τὶ τὸ ὄφελος ἀπὸ ἐκείνων τῶν ἐγερφωμένων,
τῶν παρ' ἡλικίαν ὕφρων, τὰ ὅποια ἐπιπροσῆσι τὴν καλὴν
ὄψιν τῆς ἀληθείας ὡς ἄλλαι καλύπτραι ὀλοπρόσωποι, ἢ
ἐν τοῖς ὁποίοις φαίνεται κατωρρώευσμένη ἡ ἀλήθεια, κατ' ὅσον
εἶναι κατωρρώευσμένος καὶ ὁ χρυσὸς αὐτὸς ἐν τοῖς μεταλλεί-
οις; Ἄν ὁ Συγγραφεὺς εἶναι πεπωληροφορημένος περὶ τῆς
ἀληθείας τῶν πραγμάτων τῆς Συγγραφῆς αὐτῆς, καὶ ἂν τὰ
πράγματα τῆς Συγγραφῆς αὐτῆς εἶναι χρήσιμα, μεγάλα,
γρίφοι, λέξεις ἄτρετοι, παρωδίαί, ὅσα τοιαῦτα: πάντα
εἶναι περιττὰ αὐτῷ, διότι ὁ σκοπὸς εἶναι τέλος, ὅτι νὰ ἐκ-
τεθῇ ἡ ἀλήθεια, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ.

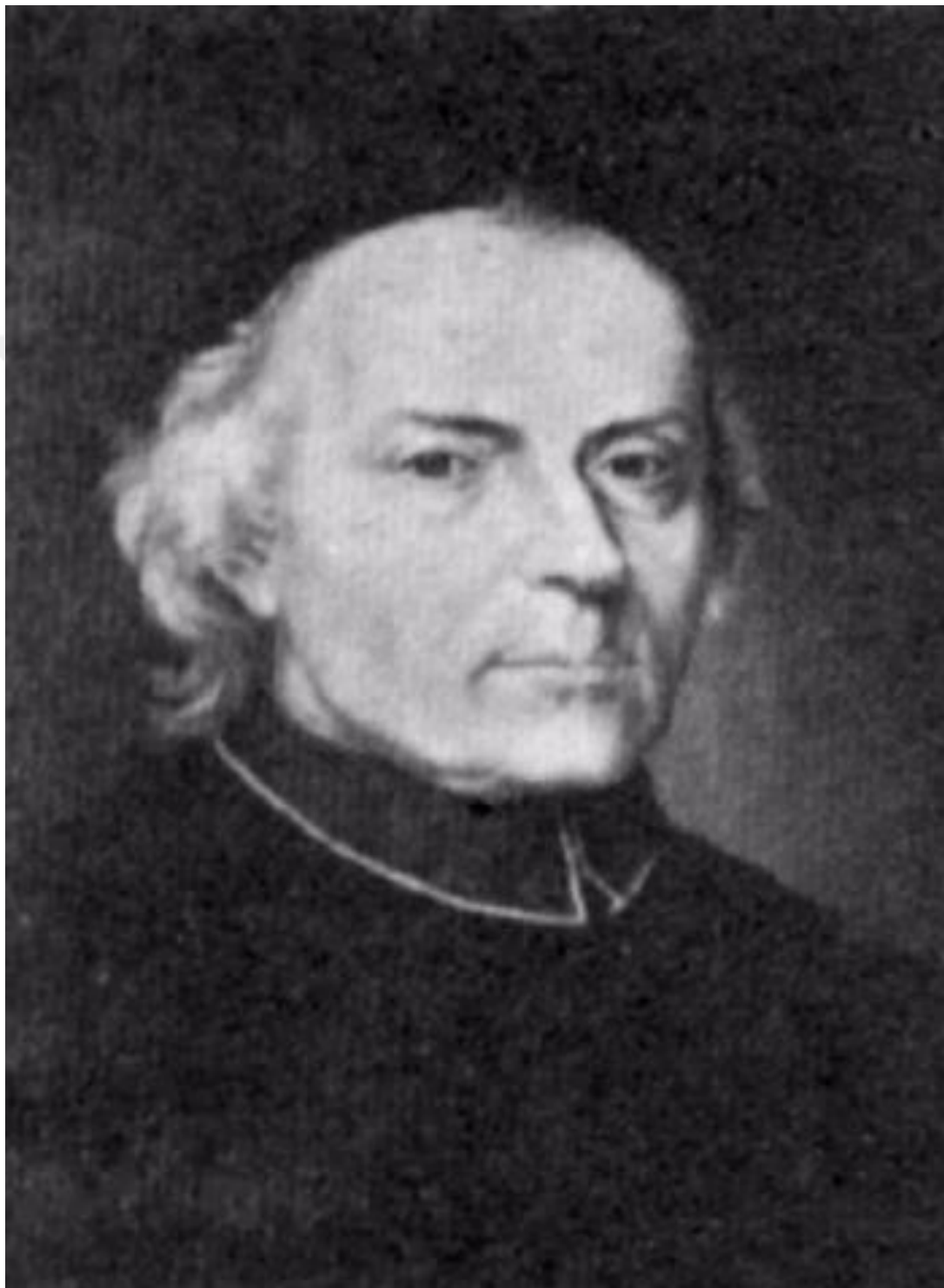
Ἐν ᾧ ἐγὼ γνωμοδοτῶ τοιοιτοτρόπως περὶ τῆς ἀπλῆς
ὕφους, μήτε ὑπολαβέτω τις, ἀξιῶ, πῶς ἐγὼ κατακρίνω
ἐκείνους, ὅσοι, ἔχοντες δεξιότητα ἱκανὴν ἐν τῷ ἔλθηνισμῳ,
γράφουσιν ἀπλῶς ἐλληνικῶς. Γραφέντων οἱ ἄνδρες ἀγα-
θῇ τῇ τύχῃ εἴτε περὶ τῶν Ἐπισημῶν, εἴτε περὶ πραγ-
μάτων ἄλλων ἐλληνικῶς, πλὴν, κατὰ τὸ αὐτὸ μὴ κατα-
κρινέτωσαν ἐκείνους, ὅσοι, ἔχοντες δεξιότητα ἱκανὴν ἐν τῷ
ἀπλῷ ὕφει, γράφουσιν ἀπλῶς ἀπλοϊκῶς. Ὁ Κλεινὸς Εὐ-
γένιος ἐν τῷ α: παραγρ: τῆς πρ': προδιατρ: αὐτῆς λέ-
γει, πῶς ἐκσυρικτέον τὰ χυδαῖσι φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλό-
μενα βιβλιδάρια, διὰ τί; διότι προλέγει μικρὸν ἀνωτέρω,
πῶς οἱ ἐν ὕφει χυδαῖω παρενυφασμένοις ἐγκομβέμενοι Φι-
λοσοφικοῖς λεξιδοῖς, φιλοσοφεῖσι μὲν ἀπαιδεύτως, ἀνοηταί-
νεσι δὲ νεανικῶς. Ἰδὲ πάντως μία ἀπόφανσις προφανῶς
ἀντιβαίνουσα τοῖς ὅροις τῆς διαλεκτικῆς. Φιλοσοφεῖντες μὲν
ἀπαιδεύτως, ἀνοηταίνοντες δὲ νεανικῶς εἶναι λογισεοί, ὅσοι
ἢ δὲν μετέχουσιν Φιλοσοφίας, πλὴν φιλοσοφεῖσι προπετῶς,

ἡ μετέχουσι μὲν ὁπωσῶν, πλὴν παρεμυθεῖσιν αὐτὴν διὰ
 τῆς ἐπιδείξεως αὐτῶν, ἔχῃ δὲ ὅσοι, σείχοντες τοῖς ἔχου-
 σιν αὐτῆς ἀκριβοῦς, γράφουσιν ἐν ὕφεσι χυδαίοις περὶ
 αὐτῆς, διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι κοινὴ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις
 ἀπλῶς, ἐπομένως δὲ καὶ πάσαις ταῖς διαλέκτοις ἀπλῶς·
 μήτε εἶναι προσδεδεμένη πάντως μιᾷ καὶ μόνῃ διαλέκτῳ,
 τῇ ἑλληνικῇ. Ὁ Μέγας Ἀνὴρ, αὐτὴν ἐκσυριζῇ, ὥφειλε
 καὶ συρίσῃ μᾶλλον τὸ ἀπλὸν ὕφος ἡμῶν, προσδιορίζων αὐ-
 τῷ τὰς ὁρὰς, κατὰ τὰς ὁποῖας εἶναι ῥυθμισέον, ἔχῃ δὲ καὶ
 ἐκφαλίσῃ αὐτὸ, ὅσον δὲν εἶναι ἐκφαλισέα μήτε ἡ σκυ-
 ρικὴ αὐτὴ, ἣς τόγχε ἔχον ἑκαίει. Ὅταν τὸ ἀπλὸν ὕφος εἴ-
 ναι καθαρόν ἀπὸ ξένων εἴτε λέξεων, εἴτε φράσεων, εἶναι
 ἐμφαντικὸν ὁποσδήποτε, καὶ ἱκανὸν καὶ ἐκδέσῃ πᾶσαν ὕλην
 ἐπισημονικὴν, διὰ τὴν καὶ λογίζεται ἐκσυρικτέον; Ἐκαστος ὁμο-
 λογεῖ, πᾶς τὸ ἀπλὸν ὕφος δὲν εἶναι ἱκανὸν καὶ μιμητῇ ἔχῃ
 τὸν ὄγκον, ἔχῃ τὴν ἐμβριθεῖς, ἔχῃ τὰ σύντομον τῆς ἑλληνι-
 κῆς, πλὴν αὐτὸ ἔχει εἴτα πλεονέκτημα ἰδιάζον τὸ σαφές,
 τὸ ὁπῶν, σκιαπόμενον τῷ λόγῳ τῆς ἐπωφελῆς, ἄξιον εἶναι
 καὶ κριτῇ πάντως ἀντιστηκὴν πάντα τὰ προτερήματα τὰ ἰδιά-
 ζοντα τῷ ἑλληνικῷ. Ποῖον ὄφελος ἐκεῖνοις τοῖς νέοις δια-
 σιώταις τῆς Φιλοσοφίας ἀπὸ ἐκεῖνων τῶν δεινοτάτων συντά-
 ξεων, ἐν ταῖς ὁποῖαις ἐγκαλυπτόμενοι οἱ πατέρες αὐτῶν ὡς
 ἐν λόχμας βαθεῖαις, φαίνονται λέγοντες τὰ μεγάλα, ἐν
 ᾧ πολλὰς δὲν λέγουσι μήτε τὰ μικρά; Πᾶν τὸ ἐναντίον
 εἶναι νοητέον περὶ τῶν γραφόντων ἐν τῷ ἀπλῷ ὕφει, οἵτι-
 νες, μὴ ἔχοντες τὰ κρυφύγετα τῶν πρώτων, ἀγωνίζονται
 καὶ γράφουσιν ἐν ταῖς Συγγραφαῖς αὐτῶν ἀπλῶς περὶ τῶν
 γραπτέων, καὶ οἵτινες, ἂν διαμαρτάνωσιν ἐνίοτε ἢ τῆς ἀλη-
 θείας ἢ τῆς ἀκριβοῦς, ἀνθρώπινα πεπονθότες, ὅμως εἶναι
 συγγνωστέοι παρὰ παντὶ κερύοντι τὰ πράγματα εὐγνωμόνως.

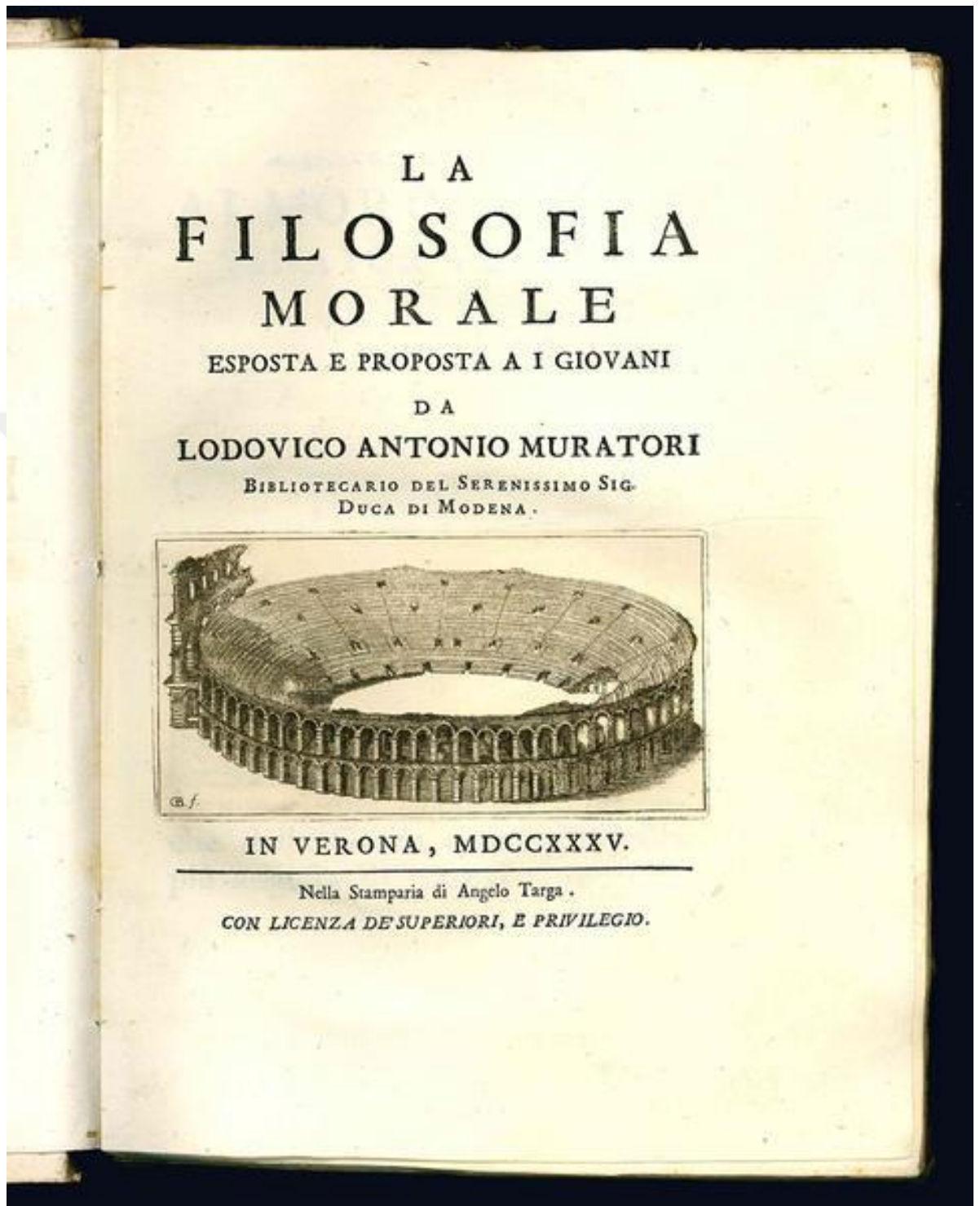
EK 2: İosipos Misiodakas'ın 1781'de Viyana'da yayımladığı *Coğrafya Teorisi* (Θεωρία της Γεωγραφίας) adlı eserinde Evgenios Vulgaris'e ithafen yazdığı bölüm.

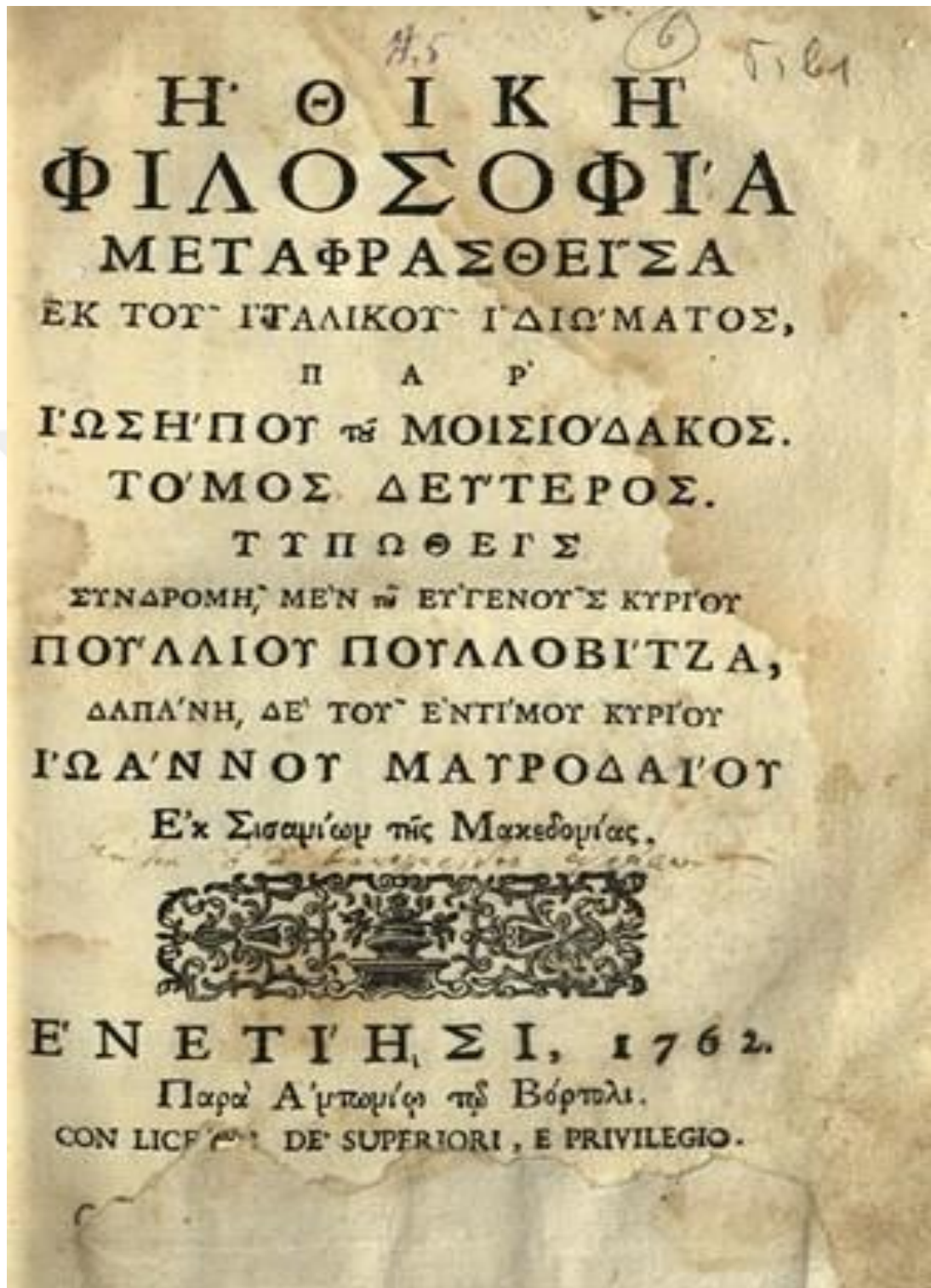
EK 3: Evgenios Vulgaris.

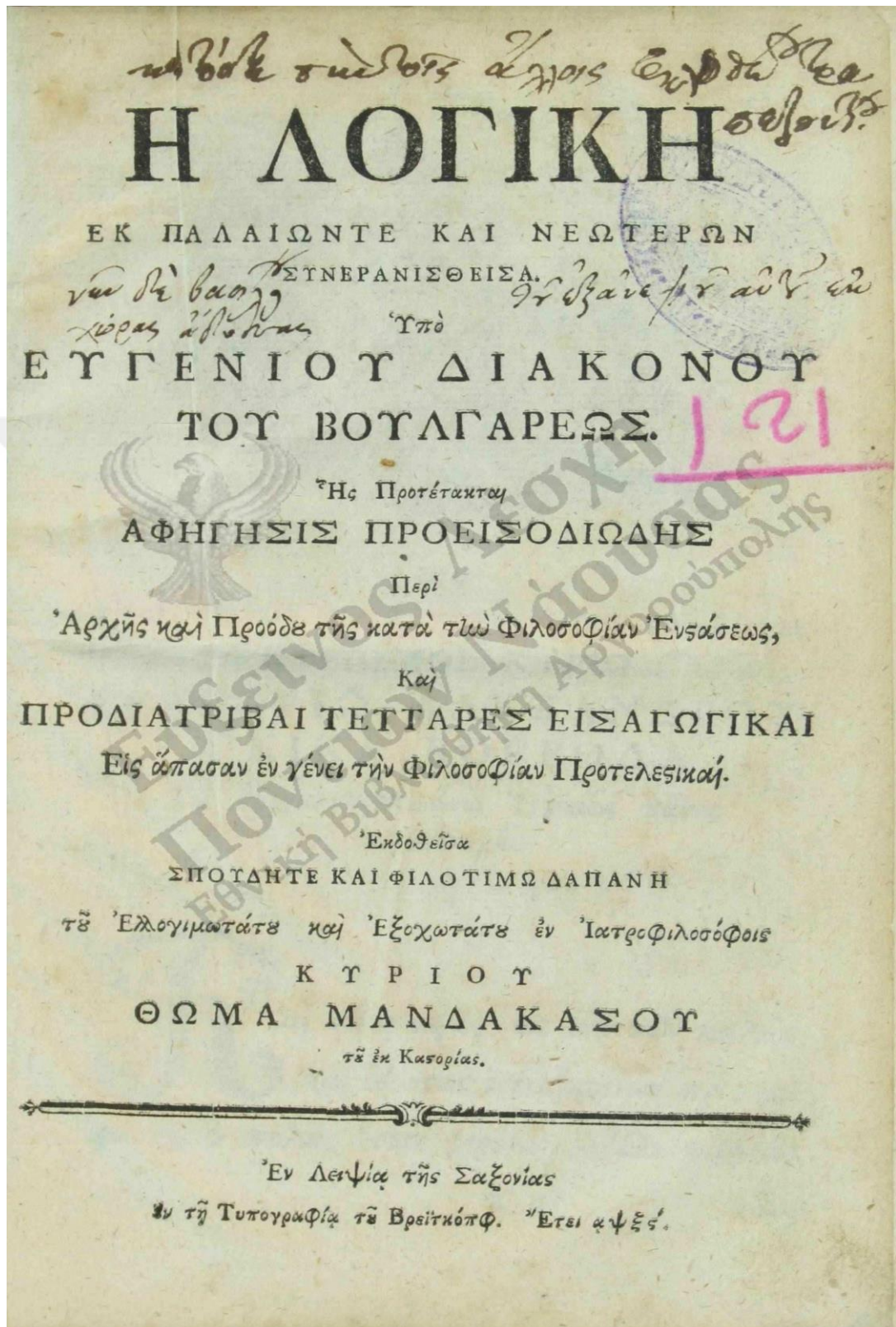
EK 4: Ludoviko Antonio Muratori.

EK 5: Ludoviko Antonio Muratori'nin *Gençlere öğütler ve Ahlak Felsefesi (Filosofia Morale Esposta E Proposta Ai Giovani)* adli eseri.

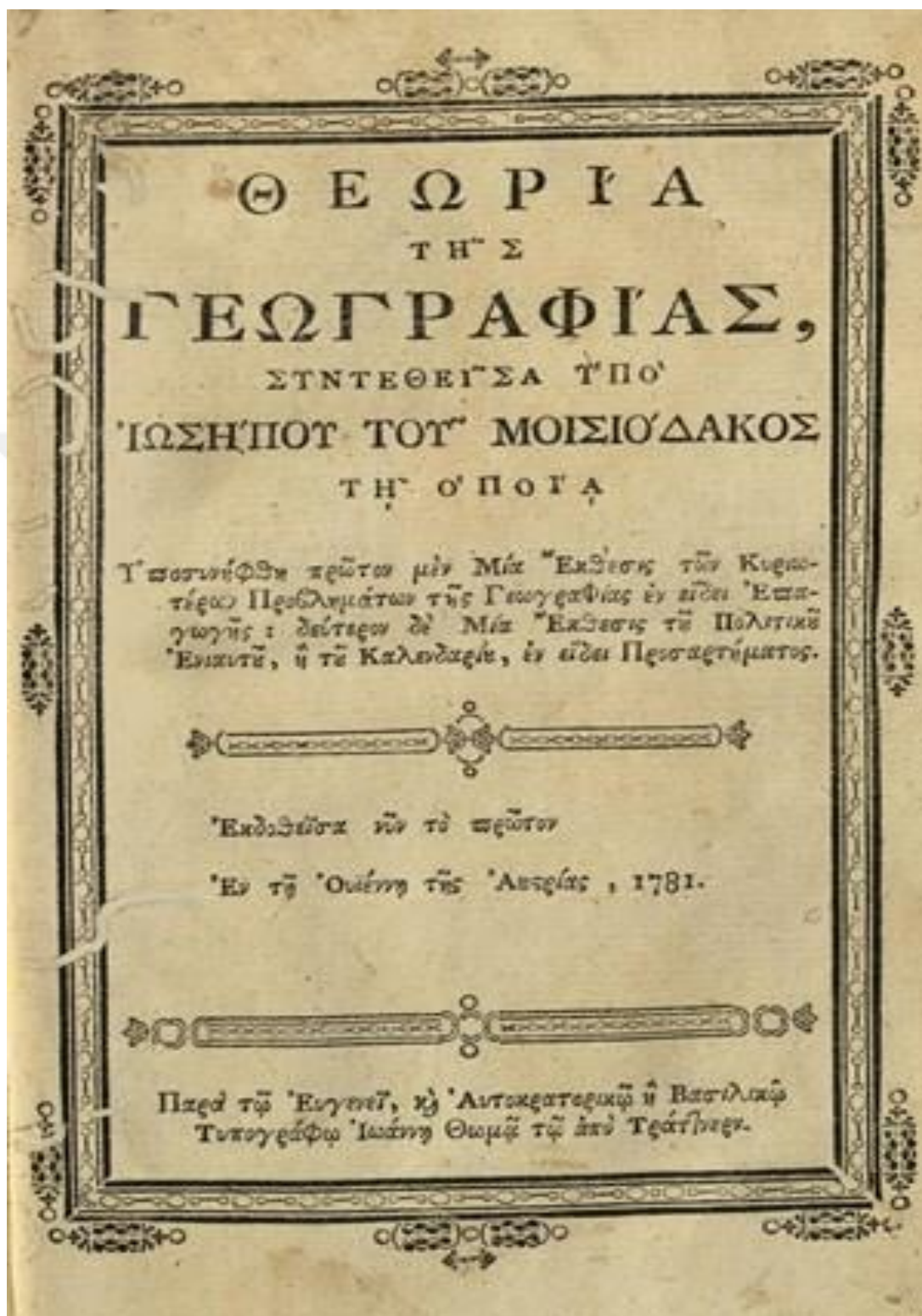
ΕΚ 6: Misioudakis'ın Muratori'nin eserinden halk diline çevirdiği *Ahlak Felsefesi* (Ηθική Φιλοσοφία) (1761) isimli eseri.

ΕΚ 7 : *Vulgaris'in Mantık (Λογική)*(1766) isimli eseri.

ΕΚ 8: Misioudakas'ın *Savunma* (Απολογία) (1780) isimli eseri.

ΕΚ 9 : Misioudakas'in *Coğrafya Teorisi* (Θεωρία της Γεωγραφίας) (1781) isimli eseri.

ΕΚ 10: Misioudakas'ın *Çocuk Eğitimi Üzerine bir Tez ya da Pedagoji* (Πραγματεία περί παιδων αγωγής ή παιδαγωγία)(1779) isimli eseri.